

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME BAĞLAMINDA BÖLGESEL
KALKINMA AJANSLARI**

Mahmut Umut Ferman AKBULUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Mehmet GÖKÜŞ

KONYA-2016

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Ferhan Umur AKBULUT
	Numarası	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi / Kamu Yönetimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doc. Dr. Mehmet GÖKİŞ
Tezin Adı	Küreselleşme ve Yerelleşme Bağlamında Bölgesel Kalkınma Açısından	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma 10/05/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doc. Dr. Mehmet GÖKİŞ		
Prof. Dr. M. Ali ÇUKURGAYIR		
Yrd. Doç. Dr. Erdal BAYRAKCI		

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı Mahmut Umut Ferman Akbulut
Numarası 134228009021
Ana Bilim / Bilim Dalı Kamu Yönetimi / Kamu Yönetimi
Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora
Tezin Adı Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

1.1. Küreselleşme.....	3
1.2. Küreselleşmenin Tarihi	4
1.3. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Gelişmeler.....	5
1.3.1. Ekonomik Gelişmeler	5
1.3.2. İdeolojik Gelişmeler	6
1.3.3. Teknolojik Gelişmeler	7
1.4. Küreselleşmenin Boyutları.....	7
1.4.1. Ekonomik Boyutları	7
1.4.2. Siyasi Boyutları	8
1.4.3. Sosyal ve Kültürel Boyutları	9
1.5. Küreselleşmenin Yönetim Üzerindeki Etkileri	9
1.6. Küreselleşme ve Yerelleşme	10
1.7. Yerelleşme Kavramı	11
1.7.1. Yerelleşmenin Nedenleri	12
1.7.2. Yerelleşmenin Türleri.....	12
1.7.2.1 Politik(Siyasi) Yerelleşme (desantralizasyon).....	12
1.7.2.2. Yönetimsel (İdari) Yerelleşme (desantralizasyon)	13
1.7.2.3. Mali Yerelleşme (desantralizasyon)	14
1.7.2.4. Ekonomik ya da Piyasa Açısından Yerelleşme (desantralizasyon)	14
1.7.3. Yerelleşmenin Etkileri.....	14
1.7.4. Yerelleşmeyi Etkileyen Faktörler	15

1.7.4.1. Sivil Toplum Kuruluşları	15
1.7.4.2. Serbest Piyasa Mekanizması ve Yeni Yönetim Anlayışı	16
1.7.4.3. Küreselleşme.....	17
1.7.4.4. Yönetimde Adem-i Merkeziyetçilik	18
1.7.5. Yerelleşme Politikaları	18

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGE VE BÖLGE TÜRLERİ

2.1. Bölge Kavramı.....	20
2.2. Bölge Türleri	21
2.2.1. Planlama Bölgeleri Ayrımı	21
2.2.1.1. Homojen Bölge	22
2.2.1.2. Polarize Bölge.....	22
2.2.1.3. Plan Bölge.....	23
2.2.2. Ekonomik Gelişme Seviyelerine Göre Bölgeler	23
2.2.2.1. Az Gelişmiş Bölgeler”	23
2.2.2.2. Gelişmiş Bölgeler	24
2.2.2.3. Potansiyel Gelişme Bölgeleri	24
2.3. Kalkınma	24
2.4. Bölgesel Kalkınma	25
2.5. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası	26
2.6. İçsel Yerel Geliştirme Politikaları	28
2.7. Bölgesel Teşvik Tedbirleri.....	29
2.8. Bölgesel Kalkınma Politikaları	29
2.8.1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	30
2.8.2. Yeni Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	31
2.9. Bölgesel Kalkınma İlkeleri.....	32
2.9.1. Sosyal Karlılık İlkesi	32
2.9.2. Kalkınma Kutbu İlkesi	33
2.9.3. Halkın Katılma İlkesi	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKIMA AJANSLARI

3.1. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tarihçesi	35
3.2. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajansların Tanımı	37
3.3. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri	38
3.4. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajansların Görev ve Fonksiyonları	40
3.5. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları	42
3.6. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri.....	43
3.6.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetlerine Göre Türleri	43
3.6.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kurucularına Göre Türleri	44
3.6.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sundukları Hizmetin Geleneksel Yada Yenilikçi Olmasına Göre Türleri.....	45
3.6.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Fonksiyonlarına Göre Türleri	45
3.6.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Mali Kaynaklarına Göre Türleri	46
3.7. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı.....	46
3.8. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman Kaynakları	48
3.9. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri.....	50
3.9.1. İçsel Kalkınma	50
3.9.2. Yabancı Yatırım Çekimi.....	50
3.9.3. Girişimlere Verilen Hizmetler	50
3.9.4. Yerel ve Bölgesel Yetkilere Verilen Hizmetler.....	51
3.9.5. Eğitim Hizmetleri	51
3.9.6. Uluslararası Hizmetler	52
3.10. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
3.11. Türkiye'de BKA Tarihsel Süreci.....	52
3.11.1. Planlı Dönem Öncesi	53
3.11.2. Planlı Dönem ve Sonrası	55
3.12. Türkiye'de BKA Görev ve Yetkileri	62
3.13. Türkiye'de BKA İdari Yapısı	63
3.13.1. Kalkınma Kurulu	63
3.13.2. Yönetim Kurulu.....	64
3.13.3. Genel Sekreterlik	65

3.13.4.Yatırım Destek Ofisleri	65
3.14. Türkiye’de BKA Finansal Yapıları.....	65
3.15. Türkiye’de BKA Denetimi	66
3.16. Türkiye’de BKA Uygulamaları	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME SÜRECİ İLE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINA YANSIMASI

4.1. Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Yerelleşme.....	70
4.1.1. Dünyada Meydana Gelen Yerelleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajanslar	72
4.1.2. . Türkiye’de Meydana Gelen Yerelleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajansları	75
4.2. Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Küreselleşme.....	80
4.2.1. Dünyada Meydana Gelen Küreselleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajansları	82
4.2.2. Türkiye’de Meydana Gelen Küreselleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajanslar	85
4.3. Küreselleşme ve Yerelleşme'nin Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Etkisi.....	90
4.3.1. Dünyada Meydana Gelen Küreselleşme ve Yerelleşme Süreci ile Bölgesel Kalkınma Ajansları	91
4.3.2. Türkiye’de Meydana Gelen Küreselleşme ve Yerelleşme Süreci ile Bölgesel Kalkınma Ajansları	93
4.4. Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Eleştiriler	95
4.4.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Olumsuz Eleştiriler	95
4.4.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Olumlu Eleştiriler.....	96
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	102

KISALTMALARR

- AB:** Avrupa Birliği
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- ABKAB:** Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
- ABKF:** Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
- AET:** Avrupa Ekonomik Topluluğu
- ASF:** Avrupa Sosyal Fonu
- BAKA:** Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
- BAKKA:** Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
- BKA:** Bölgesel Kalkınma Ajansları
- BYKP:** Beş Yıllık Kalkınma Planı
- BURA:** Britanya Kentsel Geliştirme Birliği
- DB:** Dünya Bankası
- DPT:** Devlet Planlama Teşkilatı
- DTÖ:** Dünya Ticaret Örgütü
- EDAC:** Kanada Ekonomik Kalkınma Birlikleri
- EURADA:** European Association of Development Agencies
- GAP:** Güneydoğu Anadolu Projesi
- GBVG:** Genel Bütçe Vergi Gelirleri
- GSYH:** Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
- IMF:** Uluslar arası Para Fonu
- İBBS:** İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
- İTO:** İstanbul Ticaret Odası
- KİT:** Kamu İktisadi Teşebbüsleri
- KOBİ:** Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

LEED: Bölgesel Ekonomik ve İş Geliştirme Programı

NUTS : İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

OSB : Organize Sanayi Bölgeleri

ÖKYAF: Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu

ÖÜKP: Ön Ulusal Kalkınma Planı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

SPK: Sermaye Piyasa Kurulu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TVA: Tennessee Valley Authority

TÜSİAD: Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği

ZEKA: Zafer Kalkınma Ajansı

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel Tavandan Tabana Yaklaşım Karşı Yeni Tabandan Tavana Yaklaşım	39
Tablo2: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Bütünleşik Değerlendirilmesi	60-61
Tablo 3: Türkiye'deki Kalkınma Ajansları	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sosyal Faydaları 42
- Şekil 2:** Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı 47

ÖZET

Küreselleşme toplumda başka hiçbir şeye dokunmadan ilerleyen bir süreç olmadığı gibi, beraberinde başka süreçleri de getirir. Küreselleşmeyle beraber pek çok alanda değişim ve dönüşümler meydana gelmiş, merkezi ve yerel yönetimlerde bu değişim dönüşümlerden nasibini almıştır. Merkezi yönetimlerin yapılarında bir zayıflama, yerel yönetimlerin ise yerelleşme kavramı üzerine değişim dönüşümler yaşadığı görülmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte tüm dünyada adından söz ettiren ve bir çok ülkede uygulanmaya başlanan yerelleşme politikaları, devletlerin adem-i merkezilik ilkesine göre örgütlenmesini teşvik etmektedir.

Küreselleşme ve yerelleşme süreci ile birlikte yenedünya düzeninde hız kazanan bölgeselleşme politikaları ile kalkınma politikaları, ülkeler arasında yeni yönetsel anlayışların ve kalkınma modellerinin gelişmesini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte küresel rekabetin yerel bir aktörü konumunda olan bölgelerin, küreselleşmenin beraberinde getirdiği fırsatlardan minimum yarar sağlamasını gerçekleştirecek bölgesel stratejilerin oluşturulmasında Bölgesel Kalkınma Ajansları önemli kurumsal aktörlerden biri olarak ön plana çıkmıştır.

Küreselleşme sürecini yarattığı bölgesel gelişme ve yerelleşme bağlamında günümüzün popüler aktörü haline gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), kamu-özel sektör, STK'lar ve toplumun diğer kesimleriyle birlikte sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye, yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını gidermek üzere kurulan merkezi yönetimden bağımsız yarı-özerk kuruluşlardır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yerelleşme, Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkisi, Bölge, Bölgesel Kalkınma Ajansları

ABSTRACT

Globalization has an attachment on the community and brings up other processes together. By the help of globalization, lots of changes in different areas has been observed. Central government and local authorities have also been affected by these changes and transformations. The term which is effective in the transformation of local governments is localization.

Localization policies have been emphasized with globalization all over the world in recent years and used in lots of countries. Localization policies have motivated the organization according to the decentralization policies of countries.

The localization and reconstruction policy which is fastened with the process of globalization and localization in new world system has found out the development of new supervisory understanding and reconstruction models between countries. In this process, the regions which have more flexible construction than countries have gained importance and been basic factor in global competence and in this respect Regional Development Agency has come into prominence as one of important institutional actor.

The main aims of Regional Development Agency (RDA) which has become a popular actor today in the light of regional development and localization is to bring the reconstruction to a sustainable position by the help of participation of all society and to activate the regional potencies in an effective and productive way.

Key Words: Globalization, Localization, The relationship between Globalization and Localization, Region, Regional Development Agency.

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile beraber dünyadaki yeni değişim dinamikleri çerçevesinde devletlerin görev ve fonksiyonlarındaki değişimlerinden birisini de yerelleşme kavramında olmuştur. Bununla birlikte kamu hizmetlerinin yerel düzeyde halka en yakın olan yerel yönetim birimleri ile sunulması dünya ülkelerinde ademi merkezî bir yapının benimsenmesi neden olmuştur.

Küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin gelişmesi ve yayılması ile birlikte bölgesel ve yerel politika aracı olarak Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Kalkınma anlayışları ile birlikte BKA'lara bakış açısı da değişmiştir. Bu değişim, ulusal kalkınma stratejileri yerine, yerel bölgesel kalkınma stratejilerini ön plana çıkarmakta ve BKA'ları önemli aktör konumuna getirmiştir.

Bölgesel gelişme ve yerelleşme bağlamında günümüzün popüler aktörü haline gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), merkezden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuş ve toplumun her kesiminin katılımıyla kalkınmayı sürdürülebilir bir konuma getirmeyi ve yerel potansiyelleri etkin ve verimli bir şekilde harekete geçirmeyi ana amaç olarak benimsemiş kuruluşlardır.

Bu çalışmanın amacı, küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin BKA üzerindeki etkileri ortaya koymaktır. Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde, küreselleşmenin tanımı, tarihsel süreci ve boyutları üzerinde durulmuştur. Ardından birbiriyle etkileşim halinde olan ve iç içe girmiş olan küreselleşme yerelleşme ilişkisi üzerine durup, yerelleşme hakkında genel bilgi ele alınmıştır.

İkinci bölümde, bölge kavramı, bölge türleri, kalkınma ve bölgesel kalkınma incelenmiştir. Ardından bölgesel politikalar ile AB bölgesel politikası üzerinde durulup bölgesel kalkınma politikası ve bölgesel kalkınma ilkesi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, bölgesel kalkınma ajansının tanımı, tarihi, özellikleri, görev ve yetkileri ile amaçları üzerinde durulmuştur. Daha sonra bölgesel kalkınma

ajansının idari yapısı incelenip finansman kaynakları ile ajansların faaliyetleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, bölgesel kalkınma ajanslarının Türkiye açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Planlı dönem öncesi ve planlı dönem sonrası olmak üzere iki aşamada yer alan tarihsel süreci incelenmiştir. Ardından ajansların Türkiye'deki görev yetkileri, finansal yapıları ile denetimi incelenmiş ve bölgesel kalkınma ajanslarının Türkiye'deki uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Beşinci ve son bölümde, kalkınma ajanslarının önce yerelleşme ile olan ilişkisi üzerinde durulup; sonra kalkınma ajanslarının küreselleşme ile etkileşimi incelenmiştir. Bununla birlikte, küreselleşme sürecinin devlet anlayışında meydana getirdiği değişimlerden birisi olan yerelleşme kavramı ile; bu süreçte birbiriyle etkileşim halinde olan küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin bölgesel kalkınma ajanlarında meydana getirdiği değişimler ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'de küreselleşme süreci ve bu sürecin getirmiş olduğu yerelleşme politikaları ile kamu yönetiminde meydana gelen bir takım reformlara değinilmiştir. Bu kapsamda; 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yerelleşme reformlarında yaşanan değişimler ve bu kanunlardaki değişimlerin kalkınma ajanslarına yansması incelenmiştir. Son olarak kalkınma ajanslarına yöneltilen olumlu-olumsuz görüşlere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

Küreselleşme, sermayenin, malların, insanların ve fikirlerin ulus devletler arasındaki akışkanlığının hem ölçek olarak, hem de hız olarak artması ve böylece zaman-mekân farkının etkisini yitirmesi olarak tanımlanabilir. Bir başka ifadeye göre küreselleşme iletişim ve insani etkileşimin dünya ölçeğinde hızla yayılmasıyla birlikte uluslararası coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlaması sonucunda insani gündem ve ilgilerin dünyalaşması sürecidir. Fakat küreselleşme kavramını tanımsal bir alana sığdırmak, kavramın içeriğini yansıtmak açısından yetersiz kalır. Çünkü küreselleşme çok boyutlu ve dinamik bir süreçtir. Bu süreci tahrik eden etkenlerin önemli bir kısmı yeni ortaya çıkmış olmakla beraber, önceden beri var olan bir grup etken de yenilerle etkili hale gelmeye başlamış ve hep birlikte insani varoluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönlerine ulus aşırı bir nitelik kazandırmışlardır. Ayrıca, küreselleşmenin etkisi toplumların bu sürecin bilincine varmalarıyla birlikte daha da artmaktadır(Ökmen ve Koçak, 2010:1-2).

1.1. Küreselleşme

Küreselleşme, kavramının tanımındaki mutabakatsızlığa karşın sıkça kullanılan iki tanıma dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi Global Village (küresel köy); iletişim ve ulaşım materyallerinin süratle yaygınlaşması sonucunda dünyanın her yerine rahatça ulaşılabilen, tüm olan bitenin rahatça takip edilebildiği ve herkese bir noktada tesir eden bir köy kadar küçülmesi anlamında kullanılmaktadır. İkincisi ise, küreselleşme muhaliflerinin tanıdığı olan Global Pillage ise, (küresel yağma) küresel yağma tespitini, küresel köyün aslında bir yağma sistemine verilen ad olduğuna dayandırmaktadır. Bu sistemi oluşturan ve savunan Batılı kapitalist zümrelerin ve onlarla beraber hareket edenlerin söz konusu sistemi her şartta kendilerinin çıkarlarına yardımcı olacak bir sistem olarak çalıştırdıklarını belirtir(Özdemir, 2014:2). Ayrıca, küreselleşme teknolojik gelişmeleri, uluslararası ilişkiler teorilerini, modernleşme ve gelişme stratejilerini ve daha çok sayıda konularla ilişkili kapsamı geniş bir kavramdır. Küresellik (globality) kavramı bu geniş kullanıma bir açılım sağlamaktadır. Küresellik; ulus devletin ve ulusal toplumun bütünlüğünün sarsılması,

yeni güç ve rekabet ilişkileri, çatışma ve uyum, diğer yandan da ulus-üstü aktörler, kimlikler, toplumsal mekânlar, durumlar ve süreçleri ifade etmektedir(Sezer, 2008:22). Küreselleşme, yalnızca yukarıya doğru bir süreç değil, aynı zamanda yerel özerklik doğrultusunda yeni baskılar yaratarak aşağıya doğru inen bir olgudur. Bu açıdan ulus devletin artık büyük problemleri çözemeyecek kadar küçük kaldığı, ama küçük problemleri çözemeyecek kadar da büyük olan bir birim haline geldiğine dikkat çekilmektedir(Durdu, 2009:19).

1.2. Küreselleşmenin Tarihi

İkinci Dünya Savaşının ardından Soğuk Savaş döneminde meydana gelen ekonomik ve toplumsal olgular küreselleşmenin tarihsel gelişim süreci içerisinde önem arz eden bir zaman dilimidir. Küreselleşme süreci genel olarak, Sosyalist Blok'un ve Soğuk Savaş'ın son bulması ile birlikte büyük ivme kazanmıştır(Gürbüz, 2014:11). Sovyet Birliği sona ermeden önce dünyada iki kutuplu bir denge söz konusu idi. Bu iki kutuplu dengenin bir tarafında ABD bir diğer tarafında ise Sovyetler Birliği yer almaktaydı. Sovyet Blok'unun giderek küreselleşen dünya ekonomisi ve teknoloji karşısında, rekabet edememesi ve Sovyet Birliği'nin sona ermesi, dünya üzerindeki bu iki kutuplu dengenin bozulmasına ve dağılmasına neden olmuştur(Büyükbaykal, 2008: 45). 1940-1950 yılları arasında Avrupa devletleri, savaş öncesine oranla askeri ve ekonomik gücünü kaybetmişken diğer tarafta yer alan ABD ve Sovyetler Birliği dünyanın süper güçleri niteliğinde bulunmaktadır. Dünyanın batısında ABD ekonomisine bağlı olarak yeniden yapılanan liberal demokrasilere, Dünyanın doğusunda ise komünist düşünceye sahip bir ekonomik-siyasi güvenlik sahası oluşturan Sovyetler Birliği'nin varlığı söz konusu olmaktadır. Küreselleşmenin tekrar hız kazanması ve yaygınlaşması açısından en önemli siyasal olgu Berlin Duvarının yıkılması ile SSCB ve Doğu Blokunun çöküşü olarak kabul edilmektedir. Doğu Blokunun yıkılmasıyla dünya, merkezde ABD'nin yer aldığı tek süper güçlü bir konum kazanmıştır (Kürkçü, 2013: 3-4).

1960-1970 yılları arasında küresel ekonomi büyük gelişme yaşamış, 1973-1974 yılları arasında yaşanan petrol krizi ile yeniden duraklama evresine girmiştir. Krizle beraber talep darlığı ve işsizlik gündeme gelmiş, dünya ekonomisindeki düşük

büyüme ve enflasyon süreci yaşanmaya başlanmıştır. Son dönem küreselleşme akımında teknolojik ilerlemenin payı büyüktür. Özellikle iletişim, ulaştırma, elektronik, bilgisayarlaşma, internet ve mobil haberleşme imkânlarının artması ve gelişmesi bilginin yayılımında miktar, kalite ve kolaylık bakımından artış sağlamış, bu da ülkeler ve firmalar arasında ekonomik ve ticari ilişkileri kolaylaştırmıştır. 1980 sonrası dönemde sadece reel sektör açısından değil mali sektör açısından da önemli değişimler yaşanmıştır. Teknolojik altyapının ve iletişimin güçlenmesi ve ucuzlaması, hizmet sektörünün dünya genelinde öne çıkmaya başlamasına ve ekonomik hasılanın önemli bir bileşeni haline gelmesine, mali piyasalarda sermaye hareketliliği ile bankacılık ve finans piyasalarının derinleşmesine, gelişmesine katkı sağlamıştır(Elçin, 2012: 9).

1.3. Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Gelişmeler

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda gelişmelerin etkisi olmuştur. Bu gelişmeleri ana başlıklarıyla üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisini ekonomik gelişmeler, ikincisini ideolojik gelişmeler, üçüncüsünü ise teknolojinin gelişmeler oluşturmaktadır(Aktaş, 2007: 26).

1.3.1. Ekonomik Gelişmeler

Ülkeler zamanla birlikte teknoloji, hammadde, pazar, iş gücü, vb, yönlerden kendi içinde yeterli olamayacağı anlaşılmış ve ekonomik yönden birbirlerine muhtaç olduğu kanısına varmışlardır. Kendi bünyesinde yer alan imkânları ekonomik işbirliği içinde paylaşarak birlikte büyümenin, çatışarak büyümekten daha rasyonel olduğu anlaşılmıştır. Bu gelişme ile birlikte ülkeler önce ekonomik birlikler içinde bütünleştirilecek ve bir sonraki aşamada siyasal bütünleşme mümkün olacaktır. Serbest ticaret bölgeleri ile ortaya çıkan küreselleşme hareketini ülkeler arasındaki sermaye ve emek sirkülasyonunu başlatacak, tek pazarın kurulmasını hızlandıracak ve bununla birlikte bir sonraki aşamada oluşturulacak sosyoekonomik politikaların bütünlüğüyle birlikte dünyanın ekonomik bütünleşmeye doğru gideceği öngörülmektedir. Bu bütünleşmeyle birlikte zengin doğal kaynaklara sahip gelişmiş ülkelere sermaye girişi hızlanacak, gelişmiş ülkelerdeki hammadde sıkıntısı aşılanacak, emeğin serbest sirkülasyonu ile işsizlik azalacaktır(Turan, 2011:25).

Küreselleşmenin ekonomik boyutu sınırları içerisinde küresel üretimdeki köklü dönüşüme vurgu yapmak gerekmektedir. Son dönemlerde ulus-devlet esasındaki yapının aksine, küresel çaplı sınırlar içerisinde üretim faaliyetleri yerine getirilmekte, üretimin farklı aşamaları farklı coğrafyalarda sonuçlandırılmaktadır. Bu süreçte çok önemli bir kurum olarak ortaya çıkan çokuluslu şirketler, yabancı yatırımlardan uluslararası mal ve hizmet ticaretine, turizmden portföy yatırımlarına kadar birçok ekonomik boyutlu alanda faaliyette bulunmaktadır. Diğer taraftan, “yeni ekonomi” ve “postendüstriyel üretim” anlayışlarının açıkladığı üzere, son dönemlerdeki üretim süreçlerinin en büyük özelliği, mal üretiminden ziyade hizmet üretimine öncelik tanınması ve bu nedenle de en önemli üretim faktörünün nitelikli insan kaynağına dönüşmüş olmasıdır(Bayar, 2008:28).

1.3.2. İdeolojik Gelişmeler

Ulusal hükümetlerin küreselleşme sürecinde yöneldiği politik tercihlerin ana ekseninde, yabancı sermayenin ve serbest ticaretin olanaklarından yararlanma gayreti içerisine girmişlerdir(Turan, 2011:23). Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle beraber dış finansal imkânların ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi, uluslararası sermaye akışı üzerindeki denetimlerin kaldırılması ve tarife ve kotaların yok edilmesi gibi hükümet politikaları küreselleşmeyi hızlandırmıştır(Başkılıç, 2006: 7).

Doğu bloğunun sona ermesinden ardından dünya genelinde yaşanan liberalleşme gelişmeleri ve dünya sisteminin tek kutuplu bir düzeyde ortaya çıkması ile demokratik ve liberal devlet yapılarının dünyanın tamamına yayılması gibi değişim ve dönüşümler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ışığında öne çıkan ABD, ülkesinin neo-liberal politikalarını ve bu politikalarının dünya genelinde ön görmesi için küreselleştirme ajanı olarak hizmet eden uluslar üstü örgütleri (Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve IMF gibi) bu gelişmelerin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır(Yılmaz ve Çetin, 2007:16-17).

1.3.3. Teknolojik Gelişmeler

Teknolojik alt yapının, küreselleşme sürecinde yeterli koşul olmadığı; fakat olmazda olmaz koşul olduğu söylenebilir. Günümüzde olağanüstü bir hızla ucuzlayarak yaygınlık kazanan enformasyon teknolojileri, uluslararasıdaki değişim ve etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmıştır. Bilgi teknolojisi, bilgisayar, dijitalleşme, uydu iletişimi vb teknolojik altyapı gelişmeleri küreselleşme için uygun zemin oluşturmuştur. Bu gelişmeler bütün sektörlerdeki etkinliği artırmış ve dünyayı daha kolay ulaşılabilir hale getirmiştir. İletişim sektöründeki gelişmeler ve yeni malzemelerin üretim patlaması özellikle elektronik ekonomisi ve ticaretinde yeni bir sektörün doğmasına neden olmuştur. İletişim teknolojisi küreselleşmenin daha görünür hale gelmesini ve küresel bilincin gelişmesine sebep olmuştur(Yıldız, 2005:31).

1.4. Küreselleşmenin Boyutları

1980'lerden bu yana gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki belirgin bir artışın yaşandığı görülmektedir. Ülkeler arası her alanda meydana gelen bu gelişmeler ve birbirine bağlılık daha çok ekonomik ve siyasal boyutlarıyla ortaya çıkmakla birlikte aynı zamanda küreselleşmenin sosyal ve kültürel boyutları da söz konusu olmuştur. Küreselleşmenin bahsedilen boyutları; ekonomik boyutlar, siyasi boyutlar ile sosyal ve kültürel boyutlardır(Yıldız, 2005: 34).

1.4.1. Ekonomik Boyutları

Küreselleşmenin ekonomik boyutu, öbür boyutlarına göre en derinleşmiş boyutu olup çok eski zamanlara dayanan ve en çok öne çıkan ve de en çok tartışılan boyutudur. Son yıllarda büyük bir çoğunluğu çok uluslu şirketlerin aracılığı ile küresel bir ekonomik düzen, dünyanın genelinde faaliyetlerine başarıyla devam etmektedir. Yoğun yabancı sermaye girişi neticesinde etkilenen uluslar sermayeler gayri millileştirilmiş, yabancı şirketlerle birleşen yerli girişimcilerin ulusal çıkarlar ve ulusal sınırlar yapısından uzaklaşarak dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamıştır. Dünya genelinde etkin bir güç elde eden çokuluslu şirketlerin zamanla ulusal niteliğini kaybetmeye başlamasıyla, ekonomik bir birim olarak devletin

sonunun gelmek üzere olduğu şeklindeki tezleri güçlendirmiştir. Çokuluslu şirketler aracılığı ile finansman, üretim ve diğer ekonomik kaynakların uluslararasılaşması sonucunda, herhangi bir ulus-devletin kendi ekonomik geleceğini kontrol etme becerisini azaltmaktadır. Kendi geleceği açısından karar veren egemen devlet fikriyle modern ekonomilerin ilişkileri arasında da bir ayrılık görölmektedir ki bu, ulusal ve uluslararası ekonomik güçlerin kesişmesi şeklinde kendini göstermektedir(Köse, 2003:10-11).

Küreselleşme sürecinin ekonomik boyutta yoğunlaştırılması, uluslararası ekonomik kurumların sürekli gündeminde olmaktadır. Bu kurumların bölgesel ve uluslararası düzeydeki faaliyetleri aralıksız olarak devam etmektedir(Oda, 2008: 24-25).

1.4.2. Siyasi Boyutları

Küreselleşme, ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik, fiziksel, ve teknolojik hâkimiyetlerin törpülenmesi anlamını taşır. Aynı zamanda küreselleşme, birbirinden farklı olan toplumsal kültür ve inançları daha yakından tanıması, ülkeler arasındaki birçok ilişkilerin yoğunlaşmasına, ideolojik farklılıklar neticesinde ortaya çıkan kutuplaşmaları ortadan kalkmasında yardımcı olan süreçtir. Ülkelerin sahip olduğu bugünkü kültür yapılarının temel siyasal örgütlenme modeli olan ulus-devlet, genel olarak karma bir kimlik yapısına sahip, aynı çıkar ve kaygılarla birbirine bağlanmış insanlar oluşan uluslararası siyasal bir oluşum olarak açıklanabilir(Taner, 2004: 21). Küreselleşme süreci içerisinde ulus-devlet ağırlığını kaybetmiş ve yetkisini uluslarüstü kuruluşlara devretmeye başlamıştır. Bunun neticesinde siyasal küreselleşme, siyasal boyutların bir devlete belli bir toprak parçası üzerinde mutlak hâkimiyet sağlama gücünü kaybetmesi; idare sistemlerinin karşılıklı etkileşiminin çoğalması; sivil toplum örgütleri, özgürlükler, insan hakları ve demokrasi ışığında dış müdahalelerin ve etkileşimin ağırlık kazanması; din, bayrak, ırk, dil gibi siyasal-kültürel simgeler düzeyinde tek tip yapıya dayanan ulus devletin görevleri değişerek, uluslarüstü kuruluşların ön plana çıkma süreci olarak açıklanmaktadır(Çelik, 2012:68-69).

Siyasi küreselleşme, günümüz dünyasında siyasi güç, otorite ve yönetim modelindeki yapısal değişim olarak açıklanabilir. Günümüzde, nüfuz alanını bütün dünya olarak varsayan “küresel siyaset” düşüncesinin gittikçe güçlendiği görülmektedir. Bu durum, geleneksel siyaset anlayışından ayrı bir yapıyı yansıtmakta ve küreselleşmenin aktörlü yapısına işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, “küresel siyaset” söz konusu yapının dört temel aktörü olan ulus devlet, devletler-üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı etkileşimi neticesinde şekillenmektedir(Bayar, 2008:28).

1.4.3. Sosyal ve Kültürel Boyutları

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeye, özellikle iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler neticesinde toplumların sosyo-kültürel yapıları, olumlu ya da olumsuz bir şekilde değişime uğradıkları gözlenmektedir. Batı kültürüyle yerel kültürlerin birbirleri arasındaki etkileşimini gerçekleştiren bir sürecin sonucunda hangi kültürlerin bu aşamadan daha yararlı çıkacağı henüz bilinemese de başlangıç için iletişim gereksinimlerinden sonuna kadar yararlanabilen batı kültürünün karşısındaki başa gelen konumunu güçlendirdiği söylenebilir(Buyan, 2007: 217). Evrensel kurallara, çağdaş sınıflara ve küresel ekonomik yapılara uyum sağlayamayan toplumlar küreselleşme süreci çerçevesinde kültürel değerlerini kısmen de olsa değiştirmeye zorlanmaktadır. Hâlbuki sosyo-ekonomik ve eğitim yönünden gelişmişlik seviyesi ile inanç sistemi gibi etkenlere bağlı olarak bu toplumların belirli kesimleri dünya ile kültürel bütünleşmenin olması gereken değişimini isterken, böyle bir değişimi istemeyen veya başaramayan toplumlarda vardır. Bu kesimler kültürel kimliklerini koruyabilmek adına demokrasinin de sağladığı olanaklardan da yararlanarak kendi aralarında geleneksel kurumlar etrafında örgütlenme yoluna gitmektedirler(Köse, 2003: 12).

1.5. Küreselleşmenin Yönetim Üzerindeki Etkileri

Son yıllarda dünya sisteminde yeni bir yapılanma söz konusudur. Yenedünya düzeninde yeniden yapılanmada aracı olarak düşünülen küreselleşme süreci, benimsediği görevler itibarıyla hem sosyo-ekonomik hem de siyasi bir içerik taşımaktadır. Bu yöntemde oluşturulan hedeflere erişilmesinde ve bu sistemin

çalıştırılmasında, ulusal (içsel) aktörler kadar uluslararası (dışsal) aktörlerin de uzlaştığı bir ortam gereklidir(Özer,2006a: 74). Küreselleşme, devlet hâkimiyetinin bundan böyle bölünmez olmadığını ve uluslararası kuruluşlarla paylaşılabilceğini ön görmektedir. Hâkimiyet kavramı yalnız bağımsız bir devletteki merkez otoriteye ait olduğu düşüncesi yerini monolitik egemenli kavramının altı oyuluyor. “Uluslararası topluluğun” insan haklarının korunması için devlet hâkimiyetini hiçe sayma hakkı ileri sürülüyor, “yeni” hâkimiyetin “küresel” ve “kısmi” olmak üzere diğer aşamaları ve merkezleri tanımlanıyor. Hâkimiyet kavramına ile ilişkin yeni uygulama ana hâkimiyet kavramını uluslararası merkezlere aktarıp “küresel” düzeyde açıklarken, dünya genelinde hâkimiyet yetkisinin icrası için yerel hâkimiyetlere de ihtiyaç duyması “kısmi yerel hâkimiyetliğin küresel hâkimiyetliğe eşlik etmesiyle sonuçlanıyor (Hasanoğlu, 2001:75-76).

Bir başka ifadeye göre; hem ulus devlete verilen imtiyazlı konumun reddine hem de devlet dışı bir siyasal yapının oluşturulmasının güvenlik, barış ve demokrasi gibi çözüm yolu bulunan sorunlar için önemli olduğu kanaatine varılmaktadır. Bu manada küresel toplum, devlet egemenliğini kısıtlayıcı siyasal bir kurumsal yapıyı ve karar alma aşamalarına etkisi ve katkısı olacak küresel sivil toplumsal yapılanmayı içermektedir. Bu aşamada yetki aktarımı yerel ölçekte faaliyetini artırmakta, özellikle kamu yönetimi alanında, federal yönetimler, sözleşmecilik gibi dolaylı yaklaşımlar hâkim konuma gelmektedir. Bu gelişmeler ışığında Avrupa ülkelerinin her biri kendi anlayışları yönünde bir küreselleşme çizgisi yakalamak istemektedirler. Bu ülkelerin birçoğu Avrupalılaşıma süreci içinde yerelleşmeye de çalışarak, kendi ulusal kültürel kimliklerini korumaya özen göstermektedirler(Özer, 2006b:142-144).

1.6. Küreselleşme ve Yerelleşme

Küreselleşme süreciyle beraber dünyadaki yeni değişim dinamikleri kapsamında devletin rol ve fonksiyonlarına ilişkin ortaya çıkan değişimlerden bir tanesi de yerelleşme kavramında olmuştur. Bu suretle kamu hizmetlerinin özellikle yerel düzeyde gerçekleşenlerin halka en yakın birimler olan yerel yönetimler aracılığıyla sunulması ve adem-i merkezîyetçi bir yapılanmanın benimsenmesi dünya ülkelerindeki genel eğilimin odak noktası olmuştur(Akarçay, 2009:56). Küreselleşme

sürecinin desteklediği bu yaklaşım, ulus-devlet anlayışının dönüşümü, kamu sektörü ve kamu yönetiminin küçültülmesi ve sivil toplum örgütlerinin etkinliğini öngörmüştür. Bunun neticesinde küreselleşme süreci, bu amaçlara ulaşılabilmesinde yerelleşmeye önemli bir görev yüklemiştir. Bu bağlamda, yerelleşme aslında küreselleşme sürecinin temel aktörlerinden birisini oluşturan ve piyasa mekanizmalarının ön planda olduğu liberal bir dünya istikrarının yaratılması amacıyla ulaşılmada kullanılan araçlardan birisi olarak ifade edilebilmektedir(Demircan, 2008: 104). Son yıllarda küreselleşme sürecinin baskı kurduğu yerelleşme politikaları devletlerin adem-i merkezîyetçilik politikalarına göre örgütlenmesini teşvik etmiştir. Dünya genelinde demokrasinin ve toplumsal gelişmenin dengeli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi ortak bir anlayış haline gelmiştir(Tüleykan, 2010: 105).

1.7. Yerelleşme Kavramı

Klasik anlamda yerelleşme, Fransız idari sisteminin anlayışına uygun şekilde, “devletin içinde, yukarıdan aşağıya bir yetki aktarımı” süreci olarak tanımlanırken; günümüz küreselleşme döneminde yerelleşme, “merkezden taşra örgütüne yetki devri”, “taşra örgütünden yerel yönetimlere yetki devri”, “yetkinin her kademedede bir alta devri” ve “yetkilerin topluma-özel sektöre devri” anlamlarını birlikte içeren bir tanımlamaya kavuşmuştur(Özel, 2007:58).

Yerelleşme, günümüzde uluslararası ve ulusal çevrelerde etkinliğini koruyan bir olgu olarak gözlenmektedir. Katılımcılık, çoğulculuk, özerklik ve adem-i merkezîyetçilik yeni yüzyılın devlet anlayışına damgasını vurmakta, bu kavramların topluca anlatımı olan ‘yerelleşme’, hemen hemen tüm dünyada üzerinde durulan ve kabul gören bir kavram olmaktadır. Yerelleşme küreselleşmenin olumsuzluklarını gidermek ve daha demokratik yönetim oluşturmak için arzu edilmektedir. Yerelleşme, küreselleşmenin neticesinde gün yüzüne çıkan tek düzelige ve merkezi yapılanmaya karşı esneklik ve farklılık göstermektedir. Küreselleşmeyle beraber ulus-devletin hak ve yetkilerine yalnızca uluslarüstü kuruluşlar değil, merkezi yönetim dışındaki kuruluşlar da göz dikmiştir. Ulus-devletin görevlerinin bir bölümü

uluslarüstü kurumlara aktarılırken, bir bölümü de yerel yönetimlere devredilmektedir(Kuyaksil, 2012: 440).

1.7.1. Yerelleşmenin Nedenleri

Yerelleşmenin ortaya çıkmasında “ideolojik, siyasi, merkezi idarenin işlevselliğine ilişkin sebepler ve globalleşme” gibi nedenler vardır. Yerelleşmenin nedenlerinden biri olan ideolojik nedenlere daha çok; merkezi hükümete duyulan güvensizlik, bireysel ve yerel sorumluluklara ve özerkliğe değer verilmesi, merkezi veya otoriter hükümete karşı bir tepki olması neden olmaktadır. Siyasi nedenleri; demokratikleşme(siyasi katılım), özerklik, temsil, merkezi hükümetin kendisi için sorun yaratan işlevlerinden kurtulmak istemesidir. İşlevsel nedenleri ise; merkezi hükümetin kendisi için pahalıya mal olan ve sorun yaratan işlevlerinden kurtulmak istemesi, hükümetin faaliyetlerini siyasi konular üzerinde yoğunlaştırabilmesi için rutin işlevlerinden kurtulması, hizmetlerin yerel gereksinimlere ve koşullara göre sağlanmasıdır. Yerelleşmenin nedenlerinin en sonu ise globalleşmedir. Globalleşme nedenleri; yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin global gereksinimlerin değişmesine yol açan gerçeklik kontrolü, yerel faktörlerin önemi- yatırımları çeken ve besleyen ‘bölgeye özgü zenginlikler olarak sayabiliriz(Karadeniz ve Sağın, 2013: 6-9).

1.7.2. Yerelleşmenin Türleri

Yerelleşme (desantralizasyon) dört türe ayrılmaktadır (Olgun, 2007: 114).

1.7.2.1 Politik(Siyasi) Yerelleşme (desantralizasyon)

Politik yerelleşmenin amacı; halka ve onun temsilcilerine karar vermede daha fazla yetki vermektir. Burada yerelleşmeden beklenen yerel yöneticilerin bölgesel sorunları, yerel halkı daha iyi tanımlarından kaynaklanan ve yerinde çözümü sağlamaktır. Politik yerelleşmede(desantralizasyonda), sık sık anayasal ya da kamusal reformlar gerekir, çoğulcu siyasi partilerin gelişimi, yasama kurulunu desteklemek, yerel siyasi üniteler yaratmak ve etkili sivil toplum örgütlerinin teşvik edilmesi vardır(Özmüş, 2005: 3).

1.7.2.2. Yönetimsel (İdari) Yerelleşme (desantralizasyon)

Yargılama ve yasa yapma gücü merkezi yönetimde kalmakta; kamusal mal ve hizmet üretimine ilişkin yetki, sorumluluk ve finansal kaynaklar ise idarenin farklı kaynakları arasında paylaşılmaktadır. Söz konusu paylaşımın fonksiyonel(hizmet yerinden yönetim kuruluşları) yada alansal (yerel yerinden yönetim kuruluşları) olarak yapıldığı idari desantralizasyon da yetki genişliği(dekonsantrasyon), yetki devri(devolüsyon) ve idareler arası görev/harcama gelir bölüşümü (delegasyon) olarak kendi içinden üç bölümden oluşmaktadır. Yetki genişliği (dekonsantrasyon), kamusal mal ve hizmet üretiminde rol alan yerel idare kademelerin merkezi yönetimin birer ajanı durumunda olduğunu yada söz konusu birimlerin merkezce atandığı veya merkeze karşı doğrudan sorumlu olduğu bir idari sistemdir. Yetki devri (devolüsyon), kamusal politika üretilmesi ve yönetsel yetki/sorumluluklar, görev alanları kesin çizgilerle belirlenmiş bağımsız yâda merkezi yönetimin dolaylı kontrolü altındaki organizasyon ve kurumlara transfer edilmektedir(Topal, 2005: 26-27).

İdareler arası görev/harcama gelir bölüşümü (delegasyon), bağımsız olarak oluşturulmuş ulus-altı özerk idari birimlere, kendi sınırlarına özgü kamusal mal ve hizmet yetki sorumluluğu, söz konusu hizmetlerin mali kaynaklarla birlikte devredilmektedir. Üniter devletlere özgü olan bu durumda, merkezce toplanan gelirlerin bir kısmı, kendi öz gelirlerine ek olarak yerel birimlere aktarılmakta ve söz konusu birimlere kimi kamu hizmetlerinin yürütülmesi yetkisi verilmektedir. Bir yönü görev/harcamaların, başka bir yönü gelirlerin bölüşümünden oluşan idareler arası görev/harcama gelir bölüşümü (delegasyon), başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler, sistemin temel taşlarını oluşturmaktadır. Sistemin içinde yer alan birimler, merkezi yönetimin, sınırları yasalarla belirlenmiş denetim yetkisi saklı kalmak üzere, kendi gelir kaynaklarını toplamak ve belirli kamusal hizmet ve yatırımları yürütmek konusunda bağımsız yetkilerle donatılmaktadır(Batirel, 2006:1-2).

1.7.2.3. Mali Yerelleşme (desantralizasyon)

Mali yerelleşme, birbirine bağlı iki konuyu kapsamaktadır. Bunlardan birincisi, yönetimler arasında harcama sorumluluklarının ve gelir kaynaklarının bölüşümüdür. İkincisi ise, harcamalarını ve gelirlerini belirleme konusunda yerel yönetimlerin sahip olduğu serbestileridir. Mali desantralizasyon derecesinin ölçümünde kullanılan bazı yöntemler vardır. Bunlardan bir tanesi, yerel vergilerin (kendi topladığı vergiler ve merkezi yönetim vergi gelirlerinden aktarılan paylar), toplam yerel gelirler (vergiler, vergi dışı gelirler ve yardımlar) içindeki payıdır. Diğer bir alternatif ölçüm yöntemi, yerel vergileri ve genel yardımları birlikte ele almaktır. Bu bize, yerel yönetimlerin harcama özgürlüğünün daha çok veya daha az olduğunu gösterir. Mali (fiscal) desantralizasyon derecesinin ölçülmesindeki üçüncü yöntem ise, harcamalardaki ve yerel gelirlerdeki artış arasındaki ilişkinin herhangi bir dönem boyunca incelenmesidir(Yücel, 2007:9).

1.7.2.4. Ekonomik ya da Piyasa Açısından Yerelleşme (desantralizasyon)

Hükümetlerin perspektifi açısından yerelleştirmenin en yaygın biçimi özelleştirme ve deregülasyon yani bürokrasinin azaltılmasıdır. Özelleştirme; Hükümet görevlerini, çeşitli oranlarda düzenlemelerle gönüllü kuruluşlara, ya da kar amaçlı veya kar amaçsız özel kuruluşlara devretme demektir. Deregülasyon; Özel sektör ve hükümetler tarafından verilecek hizmetlerin daha etkili ve daha verimli olması amacıyla mevcut yasa ve yönetmeliklerde düzenlemeler yapılmak suretiyle kolaylıkların sağlanmasıdır(Özmüş, 2005:4). Küreselleşme düşüncelerinin de desteklediği yerelleşme ile ilişkilendirilebilen deregülasyon ve özelleştirme, kamu hizmetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırarak toplumsal tatminin artmasına ve “daha az devlet” öngörerek de çoğulcu demokrasinin gelişmesine katkı sağlama ile birlikte yerel yönetimlerin bütçe yükünü hafifletmeyi amaçlamaktadır(Özel, 2007: 67-77; Aktel, 2001:195).

1.7.3. Yerelleşmenin Etkileri

Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasıyla insan hakları, demokrasinin ve toplumsal yapının güçlenmesinde yerelleşmenin etkileri gözlenmektedir. Global bir

değer olarak kabul edilen yerelleşmenin siyasal gücün tek elde toplanmasını önleyeceğini ve böylece yerel demokrasiyi güçlendirecek etkilere sahip olacaktır. Yerelleşme, yerel demokrasiyi güçlendirmek için çok önemli bir etkiye sahiptir. Yerelleşme bir yandan demokrasinin gelişmesini katkı sağlayacak olan halkın yönetime katılmasını sağlayacak etkiye sahipken diğer taraftan da yerel tiranlığı ve despotizmi de ortaya çıkarabilecek etkileri vardır(Bildirici: 2010:42-43). Yerelleşmeyle birlikte yerel kuruluşların işi benimsemesi, işin yöreye has özelliklerinin yakından tanınması, mal ve hizmetlerin zamanında gerçekleştirilmesi, planlama kolaylıkları, esneklik ve bireylerin etkili katılımı sağlanabilir.(Alada, 2006:126). Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasıyla insan hakları, demokrasinin ve toplumsal yapının güçlenmesinde yerelleşmenin etkileri gözlenmektedir. Global bir değer olarak kabul edilen yerelleşmenin siyasal gücün tek elde toplanmasını önleyeceğini ve böylece yerel demokrasiyi güçlendirecek etkilere sahip olacaktır. Yerelleşme, yerel demokrasiyi güçlendirmek için çok önemli bir etkiye sahiptir.(Bildirici: 2010:42-43).

1.7.4. Yerelleşmeyi Etkileyen Faktörler

Yerelleşmeyi etkileyen faktörler dört tanedir. Bunlar; sivil toplum kuruluşları, serbest piyasa mekanizması ve yeni yönetim anlayışı, küreselleşme, yönetimde adem-i merkeziyetçiliktir(Kayıkçı, 2007: 167).

1.7.4.1. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları; 1980'li yıllardan sonra, hem yeni sağ ve hem de yeni sol düşüncede, demokrasiye yeni bir ifade ve boyut kazandırmış, devletin kısıtlanmasını ve özgürlüklerin genişletilmesi olguları ön plana çıkmıştır(Eryılmaz, 2002:214). Sivil toplum kuruluşları; çoğulcu demokratik yönetimin bir ihtiyacı olarak, kamuoyu oluşturma gayretindeki baskı gruplarından, siyasi partilere ve çıkar gruplarından gönüllü kuruluşlara kadar her türlü toplumsal örgütlenme modeli şeklinde ifade edilmektedir. Sivil toplumun meydana gelebilmesi için en önemli konu devleti kendi alanına çekmektir(Kaypak, 2012: 46). Sivil toplum devlet ile birey arasında aracı bir kurumdur. Bu anlayış çerçevesinde sivil toplumun gelişebilmesi için, devletin kendisini bir ideoloji ile tanımlaması, hukuk devleti

olması ve faaliyetleri itibariyle sınırlı bir yapıda olması gerekmektedir. Bu anlayış devlet ve sivil toplum dikotemisine vurgu yapmaktadır(Karakuş, 2006:16-17). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme bilgi edinme yöntemlerini kolaylaştırmış ve bunun neticesinde sivil toplum ile bürokrasi arasındaki etkileşim artırmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojisi kanalları ile halkın görüş ve önerilerinin alınması, sivil toplum kuruluşlarının karar verme sürecindeki etkinliği kamu politikası sürecinin açıklığını ve şeffaflığını sağlayacaktır(Kırışık ve Sezer, 2015:208).

1.7.4.2. Serbest Piyasa Mekanizması ve Yeni Yönetim Anlayışı

Serbest Piyasa Mekanizması ile Yeni Yönetim Anlayışında, kamu hizmetleri genellikle tekel niteliğinde olduğundan rekabete kapalıdır. Buna bağlı olarak da hizmetlerin etkinliğini ve verimliliği bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Yönetimin farklı şekillerde denetimleri olmakla birlikte, bu denetim yollarında genellikle yargı denetiminin dışındakiler çok fazla etkili ve tarafsız olamamaktadır. Bunun nedeni ise idari denetim yolları bürokrasinin kendi kendisini denetlemesi demektir. Devletin toplumsal ve iktisadi hayata olağanüstü bir şekilde müdahale etmesi bu verimsizliği daha da artırmıştır. Bu sebepten ötürü günümüzdeki hemen hemen her devlet bu yükün altından kendisini çekmeye çalışmaktadır. Özelleştirme ve zorunlu ihale, daha az devlet daha fazla piyasa, diğer bir ifadeyle hizmetlerde devletin varlığının azaltılması buna bağlı olarak da özel sektörün payını artırma bunun başlıca çözüm yolları olarak birçok ülkede uygulanmaktadır. Son yıllarda devletin rolünün güvenlik, dış ilişkiler, vergi gibi alanlar dışında yalnızca gözetim, hakemlik, denetim ve alt yapı hizmetleri ile yeterli olması noktasında ortak bir düşünce birliği oluşmuş gibidir. Yeni yönetim anlayışı, geleneksel yönetimlerde bulunan merkeziyetçilik, hantallık, verimsizlik ve hiyerarşik yapılanma gibi olumsuzluklara tepki ve bu olumsuzlukları gidermeye yönelik olarak ortaya çıkmış anlayıştır. Refah devleti anlayışının ekonomik krizlerin önemli bir sebebi olarak görülmesi ve politikacı, bürokrat ve seçmenlerde boy gösteren çıkarı dayalı ilişkilerin kamu hizmetlerinde israfa neden olması sonucunda çözüm yolu olarak devletin küçültülmesi ve piyasa ekonomisi gösterilmiştir(Bilgiç ve Gül,2008:619). Yeni yönetim anlayışında piyasa mekanizması, esnek ve adem-i merkeziyetçi yapılanmayı ön plana çıkaran örgütlenme modeli ile yurttaş-müşteri odaklı bir

anlayış söz konusudur. Bu düşünce kapsamında geleneksel yönetim anlayışından işletme yönetimi anlayışına doğru bir geçiş söz konusu olmaktadır. Yeni yönetim anlayışında devlete biçilen görevler, firmalar arasında rekabeti geliştirme, yurttaşların denetim rolünü yükseltmek, performans ölçümünde çıktılara bakma, müşteri temelli tutum sergileme ve piyasa mekanizmasını tercih etme gibi görevler yüklenmiştir. Toplam kalite yönetimi kavramı da yeni yönetim anlayışının bir ürünüdür. Özetleyecek olursak, geleneksel yönetim anlayışında sorumluluk noktasında isteksizlik, yetkileri bir kademedede toplayan, otoriter, kuralcı, gizli, kapalı, yakından kontrol eden, standart ücretli, yukarıdan aşağıya karar akışı vb. özellikler, yeni yönetim anlayışında ise; sorumluluk alma noktasında ilgili, yetkiyi paylaşan, esnek, açık, katılımcı, performans dayalı kontrol ve ücret ile çift yönlü karar akışı gibi konulara bırakmıştır(Özmen,2013:926-945).

1.7.4.3. Küreselleşme

Küreselleşme; sermayenin, malların, insanların ve fikirlerin ulus devletlerarasındaki akışkanlığının hem ölçek olarak, hem de hız olarak artması ve böylece zaman-mekân farkının etkisini yitirmesi olarak tanımlanabilir(Ökmen ve Koçak, 2010:1-2). Küreselleşme kendi mantığı içinde yerelleşmeyi de getirmiştir. Çünkü küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojisinin inanılmaz yaygınlığı ve gelişimi dünyadaki ülkeler arasındaki, ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygın hale gelmesi ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı kültürlerin daha iyi tanınması, uluslararası ticari ilişkilerin yoğunlaşması gibi bir çok olguları içeren ve yerel olan her şeyin, dünyanın en ücra köşesindekileri etkileyebilmesi ve onlardan etkilenebilmesi şeklinde yaşanan değişimleri ifade etmektedir(Yeşil, 2010:26).

Bu gelişmeler güçlü merkezi yapıya sahip ulus devletlerin faaliyetlerini azaltmış ve yerelleşme faaliyetlerinin güçlenmesiyle yerel parçalara doğru dağıtılması neticesinde ulus-devlet çift yönlü bir baskının kısılcasına girmektedir(Köse, 2003: 3). Küreselleşme süreci, ulus-devleti gelenekselden ayrı bir ifadeye ulaştırırken, bu yapıya müdahaleyi gündeme getirmekte ve merkezi-yerel ağırlığını adem-i merkeziyetçilik ilkesi temelinde ve yerel lehine yeniden

düzenlemeyi talep etmektedir. Bir başka ifadeyle, küreselleşme sürecinin gerçekleşme araçlarından biri de yerelleşme süreci olmaktadır(Kalkınma Bakanlığı, 2000: 7).

1.7.4.4. Yönetimde Adem-i Merkeziyetçilik

Günümüzde küreselleşme sürecinin zorlandığı yerelleşme politikaları, devletin adem-i merkeziyetçilik ilkesine göre örgütlenmesini teşvik etmektedir(Olgun, 2007: 115). Adem-i merkeziyetçilik kavramı ise, topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin devlet merkezinden ve tek elden değil, merkezi idare teşkilatı hiyerarşisine dahil olmayan kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmesidir(Yıldız, 2013:60). Bir başka ifadeye göre; merkezi yönetimden yerel yönetimlere doğru görev, yetki ve kaynak aktarımını ifade eder. Zamanla daha da geniş bir anlamda kullanılan kavram, planlama, karar alma ve kamu gelirlerinin toplanması gibi idari yetkilerin bir kısmını da içerecek bir boyut kazanmıştır(Arıkboğa, 1998: 18). Artık hizmette yerellik (subsidiarite), özelleştirme, yetki genişliği ve yetki devri de desantralizasyon kavramı içinde değerlendirilmektedir. Desantralizasyon siyasi ve idari bir kavram olarak, merkezin yükünün hafifletilmesini, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve bireyleri güçlendirmeyi amaçladığı gibi yetki merkeziliği kavramının tersine bir kurumdaki yetkilerin yukarıdan aşağıya doğru aktarılması sürecini de ifade eder. Desantralize olmuş kurumlar esnek, yeniliğe açık, halka ve olaylara/sorunlara daha yakın olmaları dolayısıyla genelde aşırı merkeziyetçiliğin getirdiği sakıncaları önlemede önemli bir işlev görse de sosyo-kültürel açıdan bütünleşememiş toplumlarda bazı sakıncalar doğurabilir(Bilgiç ve Gül, 2008: 623).

1.7.5. Yerelleşme Politikaları

1980 sonrası yapılan devleti yeniden yapılandırma çalışmaları, 21.yüzyıl neo-liberal devletine rengini verirken devletteki dönüşüm yalnızca merkezi yönetimle sınırlı kalmamakta, yerel yönetimleri içine alacak şekilde genişlemektedir. Yeni dönemde yerel yönetimlerin yüklenecekleri farklı rol ve işlevlerin ön plana çıkması merkezi-yerel yönetim dengesini, yerel yönetimler lehine olmak üzere yeniden kurmaktadır. Bu süreçte yerelleşme kavramı anlam değiştirmektedir. Önceden merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve görev aktarımını ifade eden

yerelleşme, günümüzde kamu hizmetlerinin giderek daha fazla piyasa aktörleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından yerine getirilmesini kapsayacak şekilde evrim geçirmektedir. Bu politikaların yerelleşmeyi temel bir çözüm aracı olarak savunmaları, yerelleşmenin küreselleşmeyi tamamlayan bir süreç olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır(Gökbayrak,2003a:79-80).

Yerelleşme, küreselleşmenin özünde taşıdığı tekdüzene ve merkezîyetçi yapının yeniden üreterek ve birbirine eklemleyerek küreselleşmenin daha yaygın bir hal almasını sağlamaktadır. Neo liberal yaklaşımlar, kamunun hizmet sunumundaki rolünü azaltma yönünde tavır sergilerken, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında özel sektör uygulamalarından yararlanılması yönünde gelişim göstermiştir(Kerman, vd, 2008: 128-129). Bu eğilim profesyonel yönetim anlayışını, performans değerlendirilmesi, çıktı kontrolüne verilen önemin büyüklüğü, rekabeti ve özel sektöre özgü iş görme yöntemlerini, maliyetleri düşürücü standartları geliştirici özel sektör tekniklerinin benimsenmesi, üretim sürecinde daha fazla disiplin gibi unsurları içermektedir. Bu yapılanma içinde yerel yönetimlere atfedilen rol tanımı da değişmiştir. Yerel yerel halkı müşteri olarak gören ve isteklerine artan oranda bir vurgu sağlayan hizmet üretimi çerçevesinde, yerel yönetimler direkt hizmeti sunan birimler olmaktan çok, hizmet sunumuna yetki veren ve hizmeti denetleyen birimler haline gelmelerine olanak sağlamıştır(Gökbayrak, 2003b:31-33). Süreçle birlikte yerel yönetimler, yerel sermaye ile ortak hareket ederek uluslararası sermaye için çekici alanlar haline getirilmeye çalışılırken, bu durum yerel yönetimlerin sermaye lehine tavır almalarını da beraberinde getirmiştir. Yeni dönemde yerel yönetimlere verilen rol, kamusal nitelikli yerel kaynakların sermaye kesimine aktarılması olarak belirlenmiştir. Bu durum kamusal üretimin yerine özel sektör üretiminin geçmesine, hizmet sunumunda kamu-özel sektör ortaklığının ön plana çıkması ile sonuçlanmıştır(Kerman, vd, 2008: 130).

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGE VE BÖLGE TÜRLERİ

Bölge kavramına değişik açılardan bakılarak farklı tanımlamalara ulaşılabilmektedir. Bir bölge ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan homojen bir mekân parçası olarak görülebileceği gibi, işlevsel açıdan bütünlük gösteren birimler de bölge olarak adlandırılabilir. Son yıllarda yaşanan küreselleşme ve yerelleşme (bölgesel birliklerin oluşumu), Post-Fordist üretime geçiş, post modernizm, bilginin yükselen değeri, vb. ekonomik, sosyal, teknolojik ve politik değişimler geleneksel bölge kavramının da tartışılmasına neden olmuştur. Geleneksel anlayışta bölge, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde, sınırları çizilmiş bir birimdir(Sevinç, 2011: 39). Küresel anlayışta ise bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir. İlişkiler ağının niteliği ve ilişkilerin yoğunluğu yerelin, dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirler. Bu durumda, yerel dinamikler ekonomik kalkınmanın ve bölgesel gelişmenin itici gücüdür. Yerel, küresel ekonomide bir aktör olarak, kırsal bir sanayi bölgesi olabileceği gibi, geniş bir nüfus-hizmet-üretim yığılmasına sahip bir metropoliten de olabilir. Mekân kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (Özgür, 2010: 7).

2.1.Bölge Kavramı

Bölgeler, ülkenin bütününden daha küçük olan fiziksel, ekonomik ve sosyal yapı olarak birbirinden ayırt edilebilen özelliklere sahip mekânsal parçalardır. Bazı yazarlar bölgeyi “belirli kriterler bakımından homojen arz sathı parçası” olarak tanımlamışlardır. Aynı çıkarları güden, coğrafi, siyasal ve ekonomik yakınlık içindeki devletlerin oluşturdukları topluluklar da bölge olarak değerlendirilebilir (Kaya, 2007: 59-89).

Avrupa Birliği’nde bölge, coğrafi, çevreyle ilgili, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer ve bütün olan alan parçalardır. Bu ise bir yandan üye devletlerin yer aldığı, öte yandan da birden çok yerel alanı kapsayan birimleri

ifade etmektedir(Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 82-83). 19. yüzyılın ulus devleti bölge olgusuna sıcak bakmamış, olası ulusal bütünlüğü bozma tehlikesinden hep kaygı duymuştur. Eyalet ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermeye çalışan Fransa, Prusya, İtalya ve İspanya gibi pek çok ülkenin hükümetleri ulusal birliklerini korumak kaygısı ile bölge yönetimlerini oluşturmaya cesaret edememişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından devletler artık kalkınma politikalarının uygulanmasında bir araç olarak bölge olgusunu kullanmaya başlamışlardır. Bölgeciliğe verilen önemin artmasında planlı kalkınma ihtiyacı da etkili olmuştur(Yıldız, 2013: 6).

Türkiye'nin bölgesel politikalar açısından durumuna bakıldığında idari sisteminde "bölge" esasının yer almadığı görülür. Türkiye'de bugün kullanılan 7 coğrafik bölgenin temelleri 1941 yılında Ankara'da toplanan Birinci Coğrafya Kongresinde atılmıştır. Fakat bu bölgelerin herhangi bir şekilde idari bir yapılanması bulunmamaktadır. Türkiye'de bölgelerin çeşitli amaçlarla kullanıldığı en büyük göstergesi, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının bölge örgütleri, endüstri ve teknoloji bölgeleri, GAP idaresi ve Olağanüstü Hal Bölgesi, OSB'ler ile bölgesel yerel yönetim birlikleridir. Hâlihazırda birçoğu merkezi idareye ait olan kurum ve kuruluşlar, kendine has bir bölge ayrımı yapmakta ve buna göre bölgesel örgütlenmelerini gerçekleştirmektedir(Turan,2007: 4).

2.2. Bölge Türleri

Bölgeler, ekonomik gelişme seviyelerine göre ve planlama bölgeleri ayırımına esasına göre ikiye ayrılır(Yılmaz, 2011a: 41).

2.2.1. Planlama Bölgeleri Ayrımı

Bir ülkede ekonomik gelişmenin bölgelere dengeli dağılımını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen planlama bölgelere ayırmada üç bölge kavramı ile karşılaşılacaktır. Mevcut durumun saptanması yönünden homojen bölge, fonksiyonel ilişkiler yönünden polarize bölge bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesi yönünden plan bölgedir. Homojen bölge ve polarize bölge, plan bölgenin saptanabilmesi için yapılan analizler sonucu elde edilen etüt bölgeleridir(Ersöz, 2009: 35).

2.2.1.1. Homojen Bölge

Türdeş bölge olarak da adlandırılan homojen bölgeler, devamlı özellikler gösteren ve kendini oluşturan her birimin özellikleri birbirine andıran mekân parçasıdır(Özdiç, 2008:19). Bir ülkedeki belirli bölgelerin gelişmişlik seviyeleri açısından birbirinden ayrılması olan homojen bölgenin daha iyi açıklanabilmesi için öncelikli olarak homojen alan kavramını ortaya koymak gerekir. Homojen, bütün öğeleri aynı yapıda ya da aynı vasıfta olan bağdaşık anlamına gelmektedir. Homojen alanı, bütün bölgeleri kendi aralarında olabildiği kadar yakın özellikler gösteren alan şeklinde ifade edebiliriz. Bir ülkedeki belirli yerleşme merkezlerini birbiriyle kıyaslayarak homojen alan tespit edilebilmektedir. Bu tespitler içinde; işsizlik oranı, eğitim ve sağlık düzeyi, endüstriyel işletme sayısı, kişi başına düşen milli gelir gibi bazı unsurlar sayılabilir. Homojen bölge tespitinde bölgelerin, tüm sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak yerleşme merkezlerinin gelişmişlik düzeylerinin tespiti gereklidir. Sonuç olarak, Homojen bölge sürekli bir homojen alana karşılık gelen birbirine yakın ve aynı karakteristik özelliklere sahip alanlar grubudur. Homojen bölge durağan bir tanımlamadır. Bölgeler arasındaki ilişkilerin derinliği dikkate alınarak dinamik bir bölge tanımlaması yapılması daha yararlıdır(Kulaksız, 2008: 5-7).

2.2.1.2. Polarize Bölge

Polarize Bölge, bir yerleşme merkezi, onu çevreleyen, kendisinden daha küçük bir ya da birkaç yerleşme merkezini etki altına alabiliyorsa, bahsi geçen merkez bir cazibe merkezi durumuna gelmiş ve de kutuplaşmıştır. Cazibe merkezleri, bir veyahut birden çok yerleşme merkezlerini tesiri altına almasıyla birlikte kapsadığı alan, kutuplaşmış bölgeyi meydana getirmektedir. Kutuplaşmış (polarize) bölgelerin ilkeleri içerisinde işlevsel ilişkiler olması, kasaba, köy orta ve büyük kent gibi bir yerleşim seviyesine sahip olması ile birlikte cazibe merkezi pozisyonundaki bölge merkezinden alt birimlere kadar bir hiyerarşik yapının olması gerekmektedir(Varol, 2010: 10). Kutuplaşmış bölgelerin başlıca özellikleri; unsurları içerisinde fonksiyonel bağın bulunması ve bölge merkezi, anakent, orta ölçekte şehir, kasaba ya da köy gibi yerleşme hiyerarşisine sahip olmasıdır(Çelik, 2005: 4).

2.2.1.3. Plan Bölge

Plan bölge, bölgesel politikayı yürütmekle görevli olan idarenin yetki alanı içerisinde bulunan saha ile daha dar çerçevede bölge planının uygulandığı alanlar bütünüdür. Bu sebepten dolayı plan bölge, planlama kurumlarınca ulusal ve bölgesel kaynakların en yararlı ve en etkili biçimde kullanılarak dengeli bir büyüme gerçekleştirebilmek amaçlı kullanılan bir araçtır. Çeşitli yörelerin sosyo- ekonomik gelişmişlik seviyesini tespit etmeye yönelik olan homojen bölge, yöreler arasındaki ilişkilerin sıklığını göz önüne alınmasıyla yöreler arasındaki hiyerarşiyi tespit etmeye yönelik kutuplaşmış bölge ve bölgesel gelişme planlarının uygulandığı alan olan plan bölge kavramları birbirinden çok farklı değil, aksine birbirinin tamamlayıcısıdır. Diğer bir ifadeyle, homojen ve kutuplaşmış bölge, plan bölgenin tespit edilebilmesi için karar mercilerine ışık tutmaktadır(Yılmaz,2011a: 42).

2.2.2. Ekonomik Gelişme Seviyelerine Göre Bölgeler

Ekonomik gelişme seviyelerine göre bölgeler, potansiyel gelişme bölgesi, az gelişmiş ve gelişmiş bölgeler olarak üçe ayrılmaktadır(Doğan ve Yıldız, 2007: 150).

2.2.2.1. Az Gelişmiş Bölgeler”

Az gelişmiş bölge, belli bir süre içinde çeşitli sosyo-ekonomik etkenler bakımından başka bölgelere, ülkenin bütünü ile karşılaştırıldığında iktisadi avantajları olmayan bölge olarak ifade edilmektedir(Işık ve Kılınç, 2011:11). Az gelişmiş bölgelerde gelir seviyesi ve gelir artış hızı, ülke gelir seviyesi ve ülke gelir artış hızından düşüktür. Kişi başına düşen gelir dağılımı adaletsizdir. . Az gelişmiş bölgelerin temel özelliklerinin bazıları şöyledir; Faktörlerin verimliliği ve dağılımı zayıftır, altyapı yatırımları yetersizdir, eğitim ve sağlık düzeyleri düşüktür, Bu bölgeler için daha cazip olan çözüm yolu, yöresel verimliliğin hayli çok olduğu sektörlerin teşviki olabileceği gibi, sulama yoluyla tarımın geliştirilmesi, bölgedeki madenlerin çıkarılması veyahut bölgenin turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi olabilir(Kulaksız, 2008:14-16).

2.2.2.2. Gelişmiş Bölgeler

Gelişmiş bölgeler, gelir seviyesi ve gelir artış hızı bakımından ülke ortalamasının üstünde yer alan bölgedir. Bölgedeki nüfusun ortalama kültür seviyesi ve eğitim düzeyi yüksektir. Kısacası sosyal ve kültürel endekslere göre de bölge gelişmiş bir özellik taşımaktadır. Gelişmiş bölgede gelir seviyesinin yüksek olmasına bağlı tasarruf oranlarının da yükselen grafik göstermesi, bölgedeki yatırım oranlarının artışı sürekli kılmaktadır. Gelişmiş bölgelerin önemli özelliklerinin bazıları şöyledir; Üretim faktörlerin verimliliği yüksektir, faktör dağılımında olağanüstü dengesizlik yoktur ya da çok azdır, altyapı yatırımları yeterli düzeydedir, bölgede gelir dağılımı planlı olup artış göstermektedir, gelişmiş bölgelerdeki kalkınma hızları sadece geri kalmış bölgelerdeki kalkınma hızından yüksek değil aynı zamanda ülke kalkınma hızından da yüksektir(Yılmaz,2011a: 44).

2.2.2.3. Potansiyel Gelişme Bölgeleri

Potansiyel gelişme bölgeleri, ekonomik gelişme seviyeleri açısından gelişmiş bölge veya az gelişmiş bölge arasında bir yer bulmaktadır ve her iki bölgeye ait değerlere sahiptir. Gelişme hızı, gelir artış hızı, sermaye birikimi ve yeni yatırımlar miktarındaki artışlar dikkate alındığında bu bölgeler gelişme potansiyeline sahip bölgelerdir. Potansiyel gelişme bölgelerinin, gelişme düzeyi açısından geri durumda olsa da belirli bir gelişme hızına ve gelişme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Mevcut zenginliklerin değerlendirilememesi, bölgeye özel kamu yatırımlarının çekilememesi, mevcut üretim faktörlerinden özellikle mevcut işgücünden yeterince faydalanılmaması gibi nedenlerle az gelişmişlik niteliğinden sıyrılamamış olan potansiyel gelişme bölgeleri, bir taraftan gelişmeye de devam etmektedir. Bu potansiyel iyi değerlendirilerek ve desteklenerek bölgelerin gelişmiş seviyelere ulaşması mümkün olabilir(Görkemli,2011:22-23).

2.3. Kalkınma

Kalkınma çabaları insanlığın ortaya çıktığından beri varlığını sürdürmüştür. Bu çabalar, kimi zaman evrim, kimi zaman değişim, kimi zaman uygarlık, kimi zaman genişleme, kimi zaman ilerleme, kimi zaman sanayileşme, kimi zaman büyüme ve

kimi zamanda kalkınma araştırmalarının konusu olmuştur. Dahası kalkınma için kullanılan her kavram, ayrı bir teori ve ayrı bir bakış açısının ürünü olarak şekillenmektedir. Kalkınma kavramında en çok rastlanılan tanımlar arasında ilki yoksulluğun, işsizliğin ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesinden, sosyal, siyasal ve ulusal kurum ve kuruluşlardaki temel değişiklikleri içeren çok boyutlu bir süreç olarak kendini göstemektedir(Taban ve Kar, 2014: 1-7). Kalkınma kavramında en çok rastlanılan tanımlar arasında ikinci olanı ise Kalkınma, gelişmişlik sıralamasında aşağıda olan ülkelerin, yukarıdakilerinin düzeyine erişme çabası olarak da ifade edilmiştir(Yılmaz, 2011a: 11).

2.4. Bölgesel Kalkınma

Bölgesel kalkınma, bölgeler arası gelir dağılımının eşitlenmesi, istihdam alanlarının arttırılarak ekonomiye katkının sağlanması, yaşam koşullarının, evre, altyapı, eğitim, sağlık ve iletişim olanaklarının geliştirilmesini ifade etmektedir. Bölgesel kalkınma ile amaç, bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel dengesizlikleri ortadan kaldırmak, bölge içerisinde bulunan illerin kalkınmışlık farklarını azaltmak ve iller arasında dengeli bir kalkınma politikasını hakim kılmaktır(ztrk ve olakoğlu, 2015:329). Bölgesel kalkınma; bir yandan toplam refahın, etkinliğin arttırılması diğer yandan bölgeler arasında hakkaniyet sağlanması gibi iki ayrı ve zaman zaman birbirleriyle çelişebilen, amaca ulaşabilecek bir tasarının oluşturulmasını gerektirmektedir(Tüsiad, 2008: 1)

Bölgesel kalkınma kavramı geri kalmış ülkeler ile az gelişmiş ülkeler açısından daha önemli bir yere sahip kavram gibi gözükmektedir. Günümüzde bölgesel kalkınma kavramı bölgesel dengesizlik sorunuyla ortaya çıkmış, bu yüzden de geri kalmış bölgelerin çeşitli biçimlerde geliştirilmesini ifade etmektedir. Bölgelerarası var olan dengesizlik, gelişme farklarının nedenleri kalkınma ekonomisinin en çok tartışılan konularından biri olmuştur. Bölgeler arasındaki dengesizlik ve gelişme farklarının ana nedeni, gelişme sürecine yön veren iktisadi ve sosyal faktörlerin ülke üzerine farklı yoğunluklardaki dağılımıdır. Bir diğer neden ise küreselleşmeyle birlikte ulusal politikaların etkisiz hale gelmesiyle, uluslararası gündemde iki hedefin ön plana çıkmış olmasıdır. Bunlar yaşam kalitesini iyileştirilmesi ve yoksulluğun

azaltılmasıdır. Bunlara nüfus artışı, iç göç, tarihsel ve coğrafi nedenler de ek olarak gösterilebilir(Uzay, 2005: 15-16). Bir yandan yerele ait sosyo-ekonomik ve mekân problemlerinin çözümlenmesi, diğer yandan ise ülke genelindeki rekabet ve kalkınma hedeflerinin istenen düzeye getirilebilmesi gerekmektedir. Fakat bu ikili yapılar arasında olası çıkar çatıştırmalarına engel olup bu yapılar arasında uzlaştırarak hareket etmenin ülkelerin topyekûn bir kalkınma başarısını yakalayacağı son zamanlarda kabul gören bir gerçektir. Bu gelişme kapsamında bölge ölçeği ve bölge ölçekteki meydana gelecek kurumsallaşma hareketi, plan ve politika üretme hedefleri önem kazanmaktadır. Bölge ölçeğinde kurumsallaşmak ise dünyanın pek çok ülkesinde bölgesel kalkınma aracılığı ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır(Öztürk, 2011: 2).

2.5. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası

Avrupa Birliği'nde bölgesel politika, ekonomik ve idari temelleri esas alan stratejileri kullanmakta ve asıl olarak bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve bu amaç doğrultusunda meydana gelecek politikalar aracılığı ile refah seviyelerindeki dengesizlikleri olabildiğince azaltılması ve kalkınmanın AB düzeyinde yaygınlaştırılmasıdır. Avrupa Birliği'nin başlangıçtaki bölgesel politikaları, çeşitli özendirici ve teşvik tedbirleri ile yabancı sermaye yatırımlarını geri kalmış bölgelere çekmeye amaçlıyordu. Ulusal girişimlerin dışında, Roma Antlaşmasının ilk bölümlerinde az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması, ekonomik ve toplumsal ilerlemenin sağlanması, yaşam ve çalışma koşullarının hızla yükseltilmesi ve böylece bölgelerarası ekonomik ve sosyal refah farkının giderilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Birliğin 1975 yılında bölgesel yardımların bölgeler konusunda uzman bir kurum aracılığıyla eşgüdümledirilmesi için "Bölgesel Kalkınma Avrupa Fonu"nu kurmuş ve bölgesel kalkınma sorununa da eğilmeye başladığını göstermiştir. Fonu'nun kurulmasıyla birlikte, bölgesel politikaları konusunda Birlik daha geniş imkânlarla kavuşmuştur. 1 Temmuz 1987 imzalanan Tek Avrupa Şartı ile de Roma Antlaşmasının söz konusu maddesine ekleme yapılarak, bölgesel politika kapsamında kullanılan üç fon (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu) belirlenmiştir(Şen, 2004; 13-14; Bayramoğlu, 2005: 100).

Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması maksadıyla her bir AB üyesi devlet, kendine has bir bölgesel politika geliştirmiştir. Bölgesel gelişme sorunlarının çözümü için öncelikli olarak her üye devlet kendi sorumluluğu altında tutulmuştur. Üye ülkelerin karar kıldığı bir dizi önlemlerle yerli ve yabancı yatırımlar ile istihdam yaratıcı bazı yatırımlar bu bölgelere çekilmeye çalışılmıştır. Bilhassa, Yapısal Fonların kuruluşundan önce ekonomik çalışmalar ulusal boyutta geliştirilmiş ve söz konusu önlemler nedeniyle, belli bölgelerde yoğunlaşmıştır(Gümüş, 2006:4). Bölgesel gelişmişlik düzeyi arasında farklılıklar olan bölgeler ile dezavantajlı bölgelere, istihdam ve ekonomik kalkınma için yardımı öngören AB Yapısal Fonlarından 1999 Berlin Avrupa Konseyi Kararına uygun olarak 1 Ocak 2000 yılından itibaren yararlanmak isteyen ülkelerin, kişi başı GSYİH'nin AB ortalamasının % 90'nın altında olması ve Ekonomik yakınlaştırma kriterlerini yerine getirmek için milli makro ekonomik programların uygulanması gerekmektedir. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nda da Topluluğun bütünüyle uyumlu bir kalkınmayı hızlandırmak amacıyla, üye ülkelerin aralarındaki sosyal ve ekonomik yaklaşmayı güçlendirmeyi ve geri kalmış bölgelerin veya kırsal alanların ilerlemesi için mali yardım olmak üzere, birçok yardımı kapsamaktadır(Erçin,2004: 6-17).

Avrupa Birliği kaynaklarını kullanmanın ön şartı olarak, bütün yardım alan bölgeler için, NUTS sınıflandırması kapsamında bölgesel gelişme planları hazırlanması gerekliliği getirilmiştir. Bu tutum kapsamında, bölgesel ve yerel temsilcilerin birlikteliğiyle oluşturulan ve uygulanan bölgesel kalkınma stratejileri yer almıştır(Uğuş, 2006: 9).

AB'de bölgesel politikanın esas nedeni, gerekli rehber ve ilkeleri geliştirerek, üye devletlerin bir araya gelerek oluşturdukları ulusal düzeydeki bölgesel gelişme politikalarının ve bu politikaları destekleyen mekanizma ve araçların Topluluk rekabet kuralları ve devlet yardımları kurallarıyla düzenli olmasının sağlanması ve bunun neticesinde, ekonomik bütünleşme sürecinin sağladığı olanaklardan, tüm ülkelerin maksimum ölçüde yararlanmasıdır ve ayrıca AB'nin bölgesel politikası, üye devletlerin politikalarını tamamlamakta ve bunları bir Avrupa düzlemine yerleştirmektedir (Şinik ve Telci, 2015:512-514).

2.6. İçsel Yerel Geliştirme Politikaları

1970’li yılların sonlarında geleneksel iktisadi yaşamın sorgulanmaya başlanması ve küreselleşme süreciyle beraber dünya genelinde yaşanan gelişmeler, ulusal ekonomilerde de büyük çaplı değişiklikleri ortaya çıkartırken, mekansal yapılarda da önemli değişimlere neden olmuştur. Bu süreç Türkiye’de de mekansal yapılarda ve endüstrinin coğrafik dağılımında önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler ışığında, bir yandan gelişmiş sanayi ülkelerindeki geleneksel sanayi bölgelerinde durgunluk ve gerileme süreci yaşanırken, diğer yandan aynı ülkelerin kısmen az gelişmiş olarak adlandırdıkları bölgelerinde ise ekonomik hareketlilik gözlenmiştir. Büyük oranda; öz kaynak, yerel girişimcilik özellikleri, esnek üretim teknolojileri ve ilişkileri, dayanışma, güven ve örgütlenme kapasitesi gibi (içselleştirilmiş) faktörlere dayalı olarak geliştirilen bu tür politikalar “Yeni /Yerel Sanayi Odakları ya da Yeni Endüstriyel Bölgeler” olarak tanımlanmaktadır(Tekeoğlu ve Ildırar, 2012: 7).

Ekonominin küreselleşmesi ve yerelleşmesi aynı anda gerçekleşmekte olup buna bağlı olarak da bölgesel ve yerel kalkınma stratejilerine daha önemli roller yüklemektedir. Yeni bölgesel politikalarla beraber yerel istihdamı artırıcı teşebbüsler giderek artmaktadır. Bu tür girişimler, yerel kaynakların imkanlarını genişletici, kaynak kullanımını artırıcı, aynı zamanda da girişimciliğin yoğunluğunu ve kalitesini artırıcı şekilde düzenlenmektedir(Doğan, 2015:37). Yerel düzeyde iş koşulları ve gereksinimi hakkında yeterli bilgi sahibi olan yerel kurum ve kuruluşların işletmelerin kurulması ve geliştirilmesini amaçlayan politikalara katılımı bu politikaların daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine neden olmaktadır. Dahası, bir çok ciddi sosyal sorun çoğunlukla mekânsal odaklanmalar durumunda olmakta ve girişimciliğin destek verdiği yerel çabaları gerektirmektedir. Bölgelerarası dengesizliğin azaltılmasına ait geleneksel politikalara ek olarak, girişimciliğin artırılması yörelerin gelişimini hızlandırmaktadır(Kalkınma Bakanlığı, 2000: 170).

2.7. Bölgesel Teşvik Tedbirleri

Devletin bölgesel politikalara ilişkin amaçlarına ulaşabilmek için özel sektörün az gelişmiş ve gelişme halinde olan bölgelere yatırım yapmalarını sağlayacak çeşitli mali ve vergisel teşvik önlemleri aldığı görülmektedir. Yatırımların maliyetini düşürmeye yada karlılığı artırmaya yönelik bu önlemler, yalnızca geri kalmış bölgelerin canlandırılması amacıyla değil, aynı zamanda bir çok geri kalmış ülkede ekonomik gelişmeyi sağlamak için, sanayi sektörünün geliştirilmesi amacıyla yönelik olarakta düzenlenmektedir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmada ve az gelişmiş bölgelerde, ekonomik gelişmenin sağlanabilmesine yönelik olarak kullanılacak teşvikler, hibe yardımlar ve nakit teşvikler, vergisel teşvikler olmak üzere ikiye ayrılır. Hibe Yardımlar ve Nakit Teşvikler; bu teşviklerin finansmanının kısmen yada büyük çoğunluğu devlet tarafından karşılanmaktadır. Hibe yardımları ve nakit teşvikleri genel olarak, ARGE, çevre, eğitim, sağlık yatırımları ile diğer sosyal hedefleri sağlayan yatırımlar için merkezi idareye ait kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılmaktadır. Vergisel Teşvikler; gerek gelişmekte olan ülkelerde gereksede gelişmiş ülkelerde bölgesel kalkınmanın gereksinimleri doğrultusunda yatırımların artırılması, işsizliğin düşürülmesi ve bazı sektörlerin yada ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi vb. amaçlarına yönelik olarak kullanılmaktadır (İldırar, 2004: 37-39).

2.8. Bölgesel Kalkınma Politikaları

Bölgesel kalkınma politikaları, belli başlı bazı sosyo-ekonomik kriterler açısından ortak özellik taşıyan ve ilk olarak ülke ortalamasından düşük olan sınırları belli alanların insani, örgütsel ve zihniyet açılarından sorunlarına çözüm arayan, niteliklerinin ülke ortalamasına yükseltilmesi amacını taşımaktadır. Belirli olan amaçlara ulaşmak için, bölgenin bütün kaynakları analiz edilerek, var olan kapasitelerin tespit edilmesi, daha sonrasında, bölgenin mevcut haliyle, kısa, orta ve uzun vadeli politika araçlarının tutarlı bir biçimde oluşturulup, uygulamaya konması gerekmektedir (Akan ve Arslan, 2008: 109). AB artan bölgesel farklılıkları azaltmak, geri kalmış bölgelerde kalkınmayı hızlandırmak, mevcut ekonomik ve sosyal farklılıkları azaltmak, Birlik ve dayanışma içerisinde bölgelerin daha rekabetçi

olması için ve 21.yüzyıla meydan okumak bölgesel kalkınma politikalarının gelişmesine ağırlık vermiştir. Türkiye, bölgelerarası gelişmişlik farklarını giderebilmek için teşvik, bölgesel plan ve bölgesel politika gibi birçok uygulamaya başvurmuştur. Fakat küreselleşmeyle beraber bölgeler ön plana çıkmış, bölgelerin yükselen değeri ve küresel rekabette farklılaşmanın ve üstünlüğün giderek zorunlu hale gelmesiyle birlikte, bilgi teknolojileri ve bilgi üretim merkezli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler karşısında ülkelerin bölgesel kalkınma politikaları, Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikası ve Yeni Bölgesel Kalkınma Politikası olarak iki ayrı örgütlenme modelleri almıştır. Günümüzde bunlar arasında en yağın olarak bilinen Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır(Dede, 2009: 2; Özen ve Özmen, 2010: 229-233).

2.8.1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma Politikaları

1960'lı yıllarda egemen olan geleneksel bölgesel politika anlayışı içerisinde, gelişmiş ekonomilerin ve bölgesel politikaların büyük bir çoğunluğunda Keynesyen anlayışın hüküm sürdüğü firma merkezli, standartlaşmış, teşvik sisteminin hâkim olduğu “devlet güdümlü” politikaların ağırlıkta olduğu yıllardır. Bu politikaların, az gelişmiş bölgelerde kalkınmanın sağlanmasıyla birlikte gelirin yeniden paylaşımına ve sosyal politikalara ağırlık verdiği tespit edilmektedir(Peşelioğlu, 2007;54). Keynesyen anlayış bu yıllarda; bölge ekonomisinde motor gücü olarak kabul ettiği büyük çaplı imalat sanayisi ile gelişmenin bölgenin geneline yayılması için büyüme kutupları oluşturmuştur(Sezgin, 2013:8).

Bu dönemdeki temel bölgesel politika araçları şunlardır;

- Altyapı yatırımları,
- Finansal teşvikler,
- İmalat sanayinin kontrolü ,
- Devletin sahip olduğu veya devletin kontrolünde sanayi tesisleri

(Akpınar,2012:35).

Keynezyen bölgesel politikalar; geri kalmış ve az gelişmiş bölgelerde istihdamı ve gelir artışında önemli bir yol almış fakat gelişmiş bölgelere oranla verimliliği artırmada başarısız olmuştur. 1970 yılların başında yaşanan petrol krizinin ardından gerçekleşen ekonomik kriz, Keynezyen anlayışın ürünü olan bölgesel politikalarının sürekliliği için gerekli olan finansman kaynaklarını azaltmıştır. 1970 yıllarda yaşanan bu kriz sonucunda, 1980’li yıllarda öncelikli olarak devletin ekonomi pozisyonundaki görevi tartışılmaya başlanmış, piyasa ekonomisi temelini esas alan bir devlet ve yönetim modeli gündeme gelmiştir(Ersöz, 2009: 51). 1980’li yıllardan itibaren dünya ekonomisinde küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin hâkim olmasıyla birlikte, bölgesel kalkınma politikaları direk olarak devlet desteklerinden önce işgücü, yaşam koşulları, yatırım iklimi gibi mekânın özelliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye daha çok önem vermiştir. Daha önceleri bölgesel kalkınma politikaları yalnızca pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi dikkate alırken, yeni bölgesel politikalar ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır(Koyuncu, 2006: 27).

2.8.2. Yeni Bölgesel Kalkınma Politikaları

Geleneksel bölgesel politikaların yetersizliği ve dünya genelindeki bölgede yaşanan hızlı değişimler bölgesel kalkınma politikalarında değişime neden olmuştur. Yeni bölgesel kalkınma politikası, bölgesel gelişmenin kurumsal temellerinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuş ve kalkınma ekonomisini ifade eden yeni faktörlerle başlamış, amaçlar ve faaliyet alanlarındaki değişimlerle devam etmiştir(Özmen, 2004: 43). “Yeni Bölgeselleşme” akımı, bölgesel rekabetin sağlanmasını, geliştirilmesini hedeflemektedir ve küresel ekonomilerde rekabetçi avantajın sürekliliğini sağlayacak ana kaynağın, yerel potansiyellerde mevcut olduğunu belirtmektedir. Yeni bölgesel kalkınma politikalarına göre, ekonomik kalkınmayı oluşturan tüm öğelerin bir arada var olabildikleri ve ekonomik kalkınmanın tam anlamıyla gerçekleştiği ölçeğin “bölge” olduğu ve dolayısıyla da ekonomik politikaların öncelikli odağının “bölge” olması gerektiğini savunmuştur. “Yeni Bölgeselleşme” akımı, ekonomik dışsallıkları tanıyan içsel büyüme teorisine vurgu yapmıştır. İçsel büyüme teorisi, sürdürülebilir kalkınmanın oluşturulmasında ve devamlılığının sağlanmasında içsel yerel faktörlerin önemine değinmiş ve bununla

birlikte yerel beşeri sermayeyi, firmaları, kaynakları geliştirmek ve yerel aktörler arasında ekonomik birliktelik ve işbirliğini geliştirmesinde katkıda bulunmuştur(Erkut ve Gönül, 2010: 379-381 ; Akpınar,2012:36).

2.9. Bölgesel Kalkınma İlkeleri

Günümüzde her ülkede az ya da çok ama mutlaka bölgesel gelişmişlik farklılıkları vardır. Bölgesel farklılık, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği olarak da ifade edilebilmektedir. Ekonomik fırsat eşitsizliği, genellikle farklı bölgelerde yaşamını sürdüren kişilerin iş bulmada farklı imkânlarla karşılaşması, eşit reel ücret elde etme fırsatına sahip olamaması, sosyal fırsat eşitsizliği ise farklı bölgelerdeki kişilerin sağlık, eğitim ve kültürel faaliyetlerden eşit ölçüde yararlanamamalar şeklinde tanımlanabilir(Taşlıyan ve Arı, 2012: 414). Bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları, kaynakların yetersiz dağılımı ve etkin kullanılamaması, uygun olmayan coğrafi yapı, zor iklim koşulları, iç ve dış pazarlar uzaklık, dağınık yerleşim yapısı ve yatırım eksikliği gibi nedenlerden dolayı oluşmaktadır. Bu farklılıklar az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere göç olgusu işsizlik sorunu, yeni altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaç, kaçak yapılaşma gibi sorunları ortaya çıkarmaktadır(Şen, 2004:32). Gelişmişlik seviyeleri hangi düzeyde olursa olsun, her ülkenin bölgeleri arasında sosyal ve ekonomik açıdan farklılıkları bulunmaktadır. Söz konusu farklılıkları gidermeye yönelik uygulanan bölgesel kalkınma politikaları üç ana ilkeye göre oluşturulmaktadır. Bunlar; sosyal karlılık ilkesi, yapay kalkınma kutbu ilkesi, halkın katılımı ilkesinden oluşmaktadır(Açcı, 2008: 6).

2.9.1. Sosyal Karlılık İlkesi

Sosyal karlılık ilkesi, geri kalmış ve gelişime seviyesi düşük olan yörelerde kısa zaman içerisinde ekonomik olmasa bile, sosyal karlılığı yüksek ve uzun zaman zarfı içerisinde ancak ekonomik olabilen yatırımların devlet tarafından yapılmasıdır. Kar hedefinde olan girişimciler, üretim kararlarını alırken, hisleriyle davranmaları yerine, karlılık hesapları yapmaktadır. Bu karlılık hesapları, öncelikli olarak kar sağlayabilecekleri mal, hizmet alanı ve işletme ölçeğinin tespit edilmesinin yanında, işletmenin kurulacağı yörenin seçimini kapsamaktadır. Özel sektör hem kısa süre zarfı içerisinde hem de uzun dönemde verimli olan ve bu sebeple yüksek kar oranı

elde edebileceği faaliyetlere yönelir, ayrıca kendisine en fazla avantaj sağlayan yörelerde de faaliyetlerini yoğunlaştırır. Bu durumda devlet geri kalmış bölgelere hem altyapı yatırımlarını, hem de bu bölgelere canlılık kazandıracak üretken yatırımları götürmelidir. Devletin geri kalmış yörelere bu ilkeler anlayışı içerisinde müdahalesi olmadan, bölgesel kalkınma politikalarından söz etmesi pek de mümkün değildir. Bu durumda, devlet geri kalmış bölgelerinde ekonomik canlılığı başlatabilmesi için, söz konusu olan bölgelere gidecek girişimcilere bir takım mali ve vergisel teşvik tedbirleri uygulaması yeterli değildir. Devlet teşvik tedbirlerinin yanında, bölgenin alt-yapı yatırımlarını tamamlamalı ve buna ilave olarak bölgeye canlılık kazandıracak faaliyetleri bölgeye bizzat kendi götürmelidir(Özyücel, 2008:9-10).

2.9.2. Kalkınma Kutbu İlkesi

Ekonomik kalkınma, yatırımların belli bölgelere değil de tüm ülke yüzeyine dağıtılması şeklindeki politikalarla sağlanamaz. Kalkınma hamlesinin başlangıcındaki her ülke, ekonomik faaliyetlerini belirli miktardaki gelişme potansiyelini elinde tutan noktalara yığmak zorundadır. Ancak bu şekilde kalkınma çabalarında başarıya ulaşılabilecektir. Az gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişmeyi başlatmak, gelişmiş ülkelerde ise geri ve sorunlu bölgeleri kalkındırmak amacı doğrultusunda belirli yörelerde kalkınma kutupları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu sayede gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmeyi başlatmak, gelişmiş ülkelerde ise başlamış olan gelişmeyi daha az gelişmiş bölgelere yayma imkanı olacaktır(Yüksel, 2015:11).

2.9.3. Halkın Katılma İlkesi

Bölgesel kalkınma politikalarının son ilkesi, bölgesel kalkınma faaliyetlerine bir başka ifadeyle bölgesel kalkınma planlarına, halkın katılmasıdır. Bölgesel kalkınma politikasının başarısından söz edebilmek için bölge halkının, politikalarda söz sahibi olmasıyla başka bir deyişle sosyo-ekonomik ortamın etkin beraberlikleri ile gerçekleştirilebilir. Halkın faaliyetlere katılması, iktisadi yaşama uygulanan demokratik ilkedir. Gerçek bir bölgesel kalkınma politikasından bahsedebilmek için insanların rolü en önde gelmesi gerekir(Acar, 2007:11). Halk bölgesel programlara

katılmadığı sürece, bölgesel kalkınma politikaları halktan kopmuş bir yönetimin eseri olacak ve başarı rastlantılara kalacaktır. Halkın bölgesel kalkınma programlarına katılımı, bölgesel kalkınma politikalarına canlılık katacak ve yöredeki faaliyetlerin o yörede yaşayan insanlarca denetlenmesine imkân verecektir(Saraç, 2006: 36). Bir bölge halkı, bölgesel kalkınma politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Ziraat Odaları, Mesleki Odalar, Belediye Meclisi, Bölgesel Kalkınma Komisyonu gibi geleneksel ya da yeni kuruluşlar aracılığıyla doğrudan katılabileceği gibi, yetkililerin seçiminde söz sahibi olarak dolaylı yünden de katılabilir(Açıcı, 2008: 8).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKIMA AJANSLARI

18. yüzyıldaki sanayi devriminin ardından bazı ülkelerin sanayileşme süreciyle birlikte hızlı bir büyüme ivmesi yakalamaları, dünyada bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları ortaya çıkarmış; bunun neticesinde geri kalmış, az gelişmiş ve gelişmiş ülke kategorileri ortaya çıkmıştır. 1929 dünya ekonomik buhranı sırasında da görülen bu durumun, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından savaşın yıkıcı etkileri ve teknolojiye yaşanan değişim sonucunda batı ülkelerinde artan bölgesel farklılıklar ile yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Gittikçe artan bölgesel farklılıklar nedeniyle, bölgesel gelişme üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmiş ve Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgesel gelişme politikasının uygulanmasında önemli araçlarından biri olmuştur(Aşgın, 2009: 3-4).

Fransa'da paris bölgesi ve çevresinin ülkenin tüm bölgelerinin toplamından daha büyük bir büyüme göstermesi, italya'da kuzey-güney bölgeleri arasında yaşanan gelişmişlik farklı, İngiltere, İskoçya ve Galler'de eski sanayi düzeninin çökmesi nedeniyle avrupa ülkeleri bölgesel kalkınma politikalarını rekabetçi ve özerk yapıya dönüştürmüşlerdir(Demiral, 2012: 19). Bölgelerin birbirleri ile olan bölgesel gelişmişlik farklarını azaltıcı ve kendi aralarında rekabet edebilecekleri, plan ve program ortaya çıkarabilecekleri bölgesel kurum ve kurumlara ihtiyaç duymaları, yatırımların kendi bölgelerine gerçekleştirilmesini isteyen bölgelerin kendi BKA'larını oluşturma istekleri, küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni ekonomik düzene uyum çabaları, uluslararası örgütlerin kalkınmayı öngören bölgesel programlarından yararlanma isteği gibi nedenler ötürü dünyada BKA'ların kurulma sürecini hızlandırmıştır(Kılıç, 2014:104-105).

3.1. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tarihçesi

Dünyada bölgesel kalkınma ajansları, merkezi hükümetin dışında bağımsız bir idari otorite tarafından sınırları belirli olan bir bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlamak amacıyla 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Bölgesel kalkınma ajanslarının dünyadaki ilk örneği 1933 yılında ABD'de kurulan "Tennessee Valley Authority (TVA)"dir. İkinci Dünya savaşıyla birlikte savaşın getirdiği yıkıcı etkiler

ve hızlı teknolojik gelişmeler, Avrupa'nın Batı ülkelerinde farklılıklara neden olmuştur. Fransa'da sadece Paris ve çevresinin ülkenin diğer bölgelerinin tamamından daha büyük bir gelişme düzeyine ulaşması, İngiltere İskoçya ve Galler'de eski sanayilerin çökmesi nedeniyle bu bölgelerde yeniden yapılanma problemlerinin oluşması diğer Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasına yol açmıştır(Berber ve Çelepçi, 2005:150).

1950'li yıllarda Kuzey Amerika ülkeleri, Avusturya, Fransa, İrlanda ile Belçika'da; 1960'lı ve 1970'li yıllarda ise Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda'da bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. Avrupa Birliği'nin artış gösterdiği politik etkinliği ile rekabet edebilirliği arttırmaya yönelik bölgesel kalkınma fonlarını kullanıma sunmasından dolayı Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınma ajanslarının sayısı ve etkinlikleri hızla artmaya başlamıştır. 1980li yıllarda Yunanistan, İspanya, Danimarka ile Finlandiya 1990'lı yıllarda ise Bulgaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya ile Portekiz'de bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur(Çanga, 2010: 235-236).

Bu ülkeler bölgesel politikaları açısından kısa süreli gelişme gösteren programlardan ziyade ulusal stratejinin parçası olan bölgesel kalkınma planları geliştirmiştir. Avrupa Birliği'nin görev verdiği uzmanlar tarafından kurulan BKA'ların ilk zamanlarındaki finansmanları da AB tarafından karşılanmıştır. BKA'lar Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallıklar gibi Anglo-Sakson ülkelerinin yönetim modeline yakın olacak şekilde yarı özerk ve özel sektörle birlikte kurulmuşlardı. Birliğin oluşması ve küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa ve dünyadaki bu kuruluşlar Anglo-Sakson örneğini daha olgunlaştırılarak AB içinde Ulusal Merkezi yönetime bağlı, bürokratik, ulusal ekonominin büyümesinde bölgesel eşitliğin önemsendiği bir yapıdan Pazar ekonomisine bütünleşmiş ve küreselleşme uyumlu yönetişimci bir yapıya dönüştürmeye çalışılmıştır(Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 88).

1990'lı yıllarla birlikte Avrupa Birliği'ne sonradan katılan Doğu Bloku ülkelerinde, piyasa ve uluslararası ekonomiye girişleri, küreselleşmeyle birlikte ekonomik serbestleşme baskıları, dış yatırımlar için birbirleri ile rekabet halinde olan

insan topluluklarının sayısını artırmıştır. Bu gelişmeler ışığında bir bölgenin diğer bölgelerle rekabet edebilmesi açısından plan ve programlar üretebilecek bölgesel kuruluşlara ihtiyaç duyulmuştur. Böylece dünya çapında kendi bölgelerini pazarlamak isteyen bölgeler, kendi bölge kalkınma ajanslarını oluşturmaya çalışmışlardır(Sarıhan, 2011:37).

Yerel ve bölgesel sorunların çözümüne yönelik olarak içsel dinamikleri ve potansiyellerini harekete geçiren, ekonomik kalkınma örgütleri kuran ve bu örgütleri destekleyen ve organize eden yapılarıyla kalkınma ajanslarının sayısı hızla artmıştır. İlk başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere bütün dünyada, hukuki ve kurumsal yapıları, görev ve yetkileri, faaliyet alanları ve işlevleri ile çok farklı olabilen, birbirinden farklı özellikler gösteren ve “kalkınma ajansı” olarak nitelendirilen yirmi binden fazla kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bu çok sayıdaki kalkınma ajansını bir araya getirmek üzere 1991 yılında Brüksel’de, “Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA – European Association of Development Agencies)” kurulmuştur(Tamer, 2008: 8-9). EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği), bölgesel kalkınma ajansları arasında iş birliğinin geliştirilmesi ve yeni kurulan BKA’lara teknik ve mali destek sağlanması, BKA’lara AB finansal destek programları hakkında bilgilendirme ve danışmanlık hizmeti sunması ve en önemlisi bölgelerarasındaki dengesizlikleri azaltmak için hedef ve faaliyetlerde bulunmasıdır. Özellikle Avrupa ülkelerinde bulunan Bölge Kalkınma Ajansları dahil olmak üzere yaklaşık 150 üyesinin bulunduğu EURADA, BKA’ların bir üst yapılanması şeklinde ifade edilebilir(Kılıç, 2014:107).

3.2. Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajansların Tanımı

Kalkınma ajansları; bir ülkenin belirli bir coğrafi bölgesi içerisinde kolektif ilgi misyonu, yerel veya bölgesel kamu ve özel mercileri ile kuruluşlarıyla önemli düzeyde iş birliği içerisinde yürüten özerk (otonom) yapıya sahip olan kuruluşlardır(H.Koçak, 2009: 729). Başka bir tanıma göre ise Bölgesel Kalkınma Ajansları; merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları belli bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve bunun neticesinde sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun

veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluş olarak belirtilmektedir(Koçberber, 2006: 37). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının varoluş sebepleri arasında; bölgesel politikaların uygulanması, yerel ve bölgesel düzeydeki girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulması ve geliştirilmesi alanında yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözüm önerileri araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak düzeyde yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ile çözümler bulunmaktadır(Maç, 2006: 1).

.Bir diğer tanıma göre ise kalkınma ajansları kamusal veya yarı kamusal misyon üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki tüm şirket, sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler ile işbirliği hedefleyen ve yerel ve bölgesel kamu yönetiminin dışında, kamu tarafından finanse edilen ve iktisadi kalkınmayı teşvik etmek üzere oluşturulan bölgesel temelli kuruluşlardır(Özer,2009:103; Avaner, 2005: 242-243).

İngilizce kısaltması EURADA (The European Association of Development Agencies) olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (ABKAB) tanımlamasına göre ise; BKA sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik imkânlar ile çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen kurumlardır(Öztürk,2011: 10).

3.3. Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri

Kalkınma ajanslarının en büyük özelliği hizmette yerellik ilkesi (subsidiarity) çerçevesinde tabandan tavana örgütlenme modelini benimsemiş olmasıdır. Tablo 1’de belirtilen geleneksel tavandan tabana model ile tabandan tavana model arasında ki farklılıklar ortaya koyularak dünya çapındaki kalkınma ajanslarının ortak özellikleri belirtilmiştir(Akarçay, 2009:9-67).

Tablo-1: Geleneksel Tavandan Tabana Yaklaşımına Karşı Yeni Tabandan Tavana Yaklaşım

Yenilikler	Geleneksel Tavandan Tabana	Yeni Tabandan Tavana
Örgütlenme	Ulusal merkezi yönetime bağlı yapı Bürokratik genel yaklaşımlar	Bölgesel yarı özerk yapı Esnek ihtisaslaşmış yaklaşımlar
Bölgesel yarı özerk yapı Esnek ihtisaslaşmış yaklaşımlar	Bölgeler arası eşitlik Ulusal ekonominin büyümesi	Bölgeler arası rekabet Bölgesel ekonominin büyümesi
İşlevsel Yöntem	Otomatik/ ihtiyari sorunlara tepki veren	İhtiyari Sorunları öngörerek önlem geliştiren
Politika Araçları	Bürokratik düzenlemeler Mali yaptırımlar Danışmanlık servisleri Kamu hizmetleri	Finansal yaptırımlar Danışmanlık servisleri Kamu hizmetleri

Kaynak: Tazesavaş, Tayfur (2011). Kalkınma Ajansı Uygulamaları, Bursa Planlama Uzman Yardımcısı, 3-4s., <http://www.ipuder.org/katlimclarn-tematik-calmalar/216-kalknma-ajans-uygulamalar.html>

Kalkınma Ajanslarının genel özelliklerini ülke ayrımı yapmadan sıralayacak olursak;

1. Her bir ajans kurumsal bir kimliğe sahiptir,
2. Ajansların çoğu genellikle merkezi idare tarafından kamusal bir işlemlerle kurulmuşlardır. Bunun sonucu olarak da bazı ülkeler de bazı ajanslara üstün ve ayrıcalıklı yetkiler verilmiştir,
3. Ajanslar, siyasi otorite karşısında özerk veya yarı özerk bir yapıya sahiptirler. Kalkınma ajansları siyasi kargaşa ve müdahalelerin uzağında, kalkınma hedefi doğrultusunda hızla karar alabilen ve uygulayabilen bir yapıya sahiptir,

4. Esnek, dinamik ve şeffaf bir yapıya sahiptirler. Yeniliğe her zaman açıktırlar,

5. Sınırları çizilmiş belli bir coğrafi bölgeyi kapsarlar. Kalkınma ajanslarının günümüzde bu denli makbul görülmesinin bir nedeni de belli bir bölgenin kalkındırılmasından sorumlu tutulmasıdır(Tazesavaş, 2006: 5).

6. Ajanslar sosyo-ekonomik yönde faaliyet göstermelidir. Bölgeye hem yabancı yatırım çekme için hem de bölgeyi her açıdan kalkındırmak adına çalışırlar,

7. Yönetimde farklı toplum kesimlerine yer vererek işbirliği geliştirilir. Bir başka deyişle bölgenin sorunlarına ortak çözümler aranır. Bu sebepten ötürü ajanslar, kamu karar gücünü kamu organlarından alıp, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına paylaştıran yönetişimci kuruluş olarak nitelendirilmişlerdir,

8. Son olarak ajanslar kamu tarafından finanse edilirler. Kamunun finanse etme şekili genellikle, merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilen doğrudan geliri olan yıllık ödenekler, kuruluş fonu, yerel yönetimlerin sağladığı vergiler ile bütçe gelirlerinden aldığı pay şeklinde olabilir(Öztürk, 2011: 11).

Özetlemek gerekirse; bölgesel kalkınma ajansları ülkeden ülkeye farklılık göstermelerine rağmen, bazı ortak özellikleri vardır. Bu özellikleri arasında; kurumsal bir kimliğe sahip olması, siyasi otoriteye karşı özerk ve yarı-özerk örgütlenme biçimine sahip olması, yerel ve bölgesel ihtiyaçları en kısa sürede karşılayabilecek mekanizmaları kurması, her zaman yeniliğe ve değişime açık esnek bir yapıda olması gibi özelliklere sahiptir.(Karaca,2013:100).

3.4. Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajansların Görev ve Fonksiyonları

Genel olarak bakıldığında, 1950-1960’lı yıllar arasında öncelik olarak ulusal kalkınma planlarının uygulanması ile bölgeye yabancı yatırımcı çekmek ve serbest ticaret bölgeleri oluşturulması amacıyla kurulan ajanslar, daha sonraki zamanlarda yerel ve bölgesel işletmelere danışmanlık desteği ve hizmeti vermek, altyapı yatırımlarının oluşumuna katkıda bulunmak ve iş ve bilim merkezleri (teknokentler) oluşturmak gibi ek bazı görevler de üstlenmişlerdir(Tamer, 2008: 24).

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının görev ve fonksiyonlarını sıralayacak olursak;

- Kırsal kalkınmayı sağlamak,
- Teknoloji transferi sağlamak,
- Bölgedeki işyerlerine fon sağlamak,
- Bölgelerindeki becerileri geliştirmek,
- Yatırım için gereken altyapıyı oluşturmak,
- Kısa, orta ve uzun vadeli planlar hazırlamak,
- Belirli bir bölgenin ekonomik gelişimini sağlamak,
- Sanayi aktivitelerinin gelişebileceği ortamlar yaratmak,
- Bölgede yabancı yeni firmaların oluşumunu desteklemek,
- Özel ve resmi kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,
- İş alanında yatırımı, verimliliği ve rekabet gücünü arttırmak,
- Bölgesel ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanmayı desteklemek,
- Değişken stratejik özellikleri nedeniyle sınıflanamayan politika alanları,
- Yerel kaynakların zayıf kaldığı noktalarda ekonomik canlanmanın sağlanması amacıyla fon sağlamak,

• Uluslararasılaştırma ve iş yaratma konularında yeni projeler geliştirmek ve girişimleri bu yönde teşvik etmek şeklinde sıralanabilir(Özer, 2012: 44-45; Altınışık ve Peker, 2010: 147).

Kalkınma ajanslarının burada belirtilen görev ve fonksiyonları ülkeden ülkeye, hatta bölgeden bölgeye göre farklılık gösterebilmekte ve her ülke ya da bölgede aynı olması mümkün değildir. Kalkınma ajanslarının esnek bir kurumsal yapıya sahip

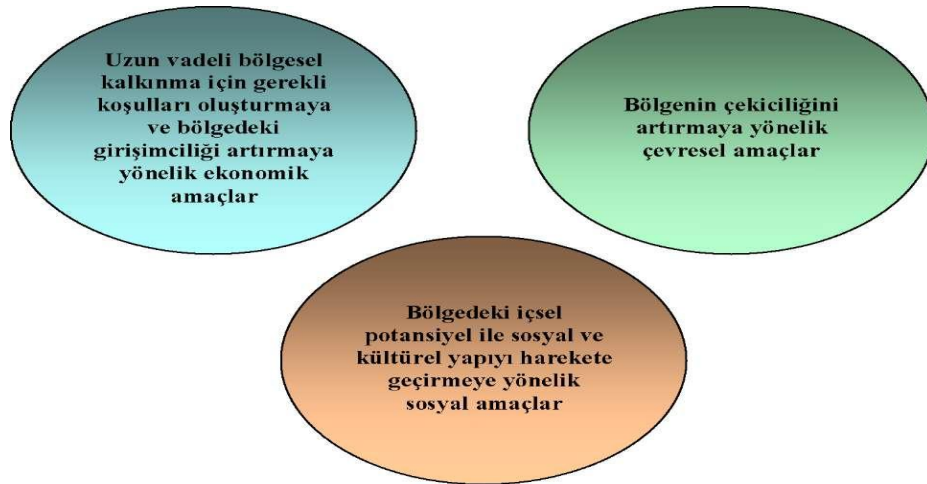
olması nedeniyle bu tür farklılık göstermesi bölgesel şartlar açısından zorunlu bir durumdur(Karaca,2013:105-106).

3.5. Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları

Bölgesel kalkınma ajanslarının en temel amacı, bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlanmaya yönelik çalışmalarından oluşmaktadır. Bölge kalkınmasındaki amaçların oluşturulabilmesi için bölgesel potansiyellerin ve sorunların tespitinin gerçekleştirilmesi ve bunun neticesinde geliştirdikleri politikalar ile bölge ekonomisi ve bölge halkının gelişmesinin sağlamasıdır(Tazesavaş, 2006: 6).

EURADA (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği)’ya göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının amaçları; uzun dönemli bölgesel kalkınmanın geçerli olabilmesi için gerekli olan koşulların yerine getirilmesi ve bölgedeki girişimciliğin ve çekiciliğin artırılması için gerekli olan ekonomik ve çevresel amaçlarla birlikte, bölgedeki içsel potansiyel ile sosyal ve kültürel yapıyı harekete geçirmeye yönelik sosyal amaçlar olmak üzere üç gruba ayrılır, Şekil-1’de gösterilmiştir(Çelikkol, 2014: 328).

Şekil-1: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sosyal Faydaları

Kaynak: Karaarslan, Gökçe (2008). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler (Ekonomi-Maliye) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 80s

Bölgesel Kalkınma Ajansının amaçlarını özetleyecek olursak;

- İstihdamı artırmak,
- Ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak,
- İşgücünün kalitesini geliştirecek kurumları oluşturmak,
- İş etkinliğini artırmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek,
- Tüm bölgelerin ulusal ekonomiye katkısını maksimum düzeye çıkartmak
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmesi,
- Bölgelerin sorunlarını ve dinamiklerini ele alarak geliştirdikleri politikayla bölgelerin iç dinamiklerini harekete geçirmek
- Bilgi ve iletişim temelli yeni sektörlerin oluşmasını teşvik etmek(Kaya, 2007: 118; Aydın, 2012:35).

3.6.Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri

Kalkınma ajanslarının türleri konusunda yapılan çeşitli sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Buna göre, kalkınma ajanslarının türleri; faaliyetlerine, kurucularına, sundukları hizmetin geleneksel ya da yenilikçi olmasına, fonksiyonlarına ve mali kaynaklarına göre olmak üzere sınıflandırılabilir(Çalt 2005: 9)

3.6.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetlerine Göre Türleri

Faaliyetlerine göre kalkınma ajansları dört kategoriye ayrılır;

a) Stratejik BKA; Devletler, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları azaltabilmek için bölgesel politika, bölgesel plan ve teşvik başta olmak üzere pekçok uygulamaya başvurmuştur. Fakat küreselleşme süreciyle birlikte, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları gidermek, devletlerin asli öncelikleri arasından çıkmaya

başlamıştır. Bu sebepten ötürü de bölgeler ön plana çıkmıştır. Bölgelerin gittikçe artan önemi ve küresel rekabette farklılaşmanın zorunluluk haline gelmesiyle birlikte; bilgi bankalarının oluşturulması, bölgenin ulusal ve uluslararası platformda desteklenmek ve tanıtma, KOBİ'lere destek bilgi sağlama, girişim potansiyelini ortaya çıkarma, sektörel ve genel sosyal ve ekonomik faktörler üzerine araştırmalar yapmak, stratejik bölgesel kalkınma hedefleri arasında yer almıştır(Dede,2009:2; Yazkan, 2008: 37-40).

b) Genel Operasyonel BKA; Sektörler arasındaki gelişim projelerinin oluşturulması ve bu projelerin desteklenmesiyle birlikte yönetilmesi gibi hedefleri vardır.

c) Sektörel Operasyonel BKA; Belirli bir düzeydeki ekonomik sektörü veyahut bölgenin belirli bir faaliyet alanını desteklemek amacıyla kurulurlar.

d) Dış Yatırımı Çekmek İçin Kurulan BKA; özellikle yabancı kaynaklı sermayenin bölgeye kazandırılması için çalışan kurumlardır(Yüceyılmaz, 2007: 32).

3.6.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kurucularına Göre Türleri

Kurucularına göre kalkınma ajanslarını dört kategoriye ayırılır(Dede, 2009:5).

a) Merkezi Hükümetler Tarafından Kurulan Ajanslar; merkezi hükümetin desteği sahip olmasından dolayı mali kaynak avantajına sahip olan ajanslardır.

b) Yerel ve Bölgesel Otoriteler İçindeki Mevcut Ajanslar; yerel sorunlar ve ihtiyaçlara daha yakındırlar, ama bürokratik kanallara olan bağımlılıkları nedeniyle işlevselliklerini azaltmakta olan ajanslardır.

c) Yerel ve Bölgesel Otoritelerin Kurduğu Ajanslar; özerk statüsüne sahip olabildiği ölçüde bürokrasiden uzak ve hızlı karar alma niteliğine sahip olan ajanslardır.

d) Kamu ve Özel İşbirliği Tarafından Kurulan Ajanslar; yönetim süreci içinde toplumsal ve ticari amaçların gerçekleştirilmesinde daha üstün olan ajanslardır (Karaarslan, 2008: 75-76).

3.6.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sundukları Hizmetin Geleneksel Yada Yenilikçi Olmasına Göre Türleri

Kalkınma ajansları, sundukları hizmetin geleneksel ya da yenilikçi olmasına göre iki kategoriye ayrılır(Sarıhan, 2011:47).

a) Geleneksel ajanslar; 1990'lı yıllarda, küreselleşme süreciyle birlikte değişen koşullara uyum, insan kaynaklarında yaşanan gelişmeler, küresel piyasanın aktif olarak takip edilmesi, örgüt yapılarında meydana gelen esneklik ve maliyet kontrolü gibi olgular, geleneksel bölgesel ajansların anlayışını değiştirerek yeni bir bölgeselleşme ve yerelleşme anlayışı oluşturmuştur. Ortaya çıkan bu yeni anlayışla birlikte, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır(Akarçay, 2009:7). Bu dönüşümün dinamikleri ile birlikte geleneksel ajanslar; ulusal ve uluslararası piyasalara, teşvik ve hibelere nasıl ulaşılacağı hakkında bilgi ve tavsiyeler sunar, yerel işletmelere kendi bünyesinden hibe ve diğer küçük çaplı mali destek verir ve tek tek bölgesel fabrikaların ve fiziki altyapının gelişimiyle uğraşır(Atak, 2011: 27).

b) Yenilikçi ajanslar; yerel işletmelerin yöneltmesine ve üretim yöntemlerinin geliştirilip güçlendirmesine yönelik faaliyet gösteren, vadeli borçlar ve kredilerin verilmesine olanak sağlayan, ayrıca fiziki olmayan altyapının da geliştirilmesine yönelik çalışmalara sahip ajanslardır(Çakmak, 2006: 72).

3.6.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Fonksiyonlarına Göre Türleri

Fonksiyonlarına göre kalkınma ajansları iki kategoriye ayrılır;

a) Küçük (zayıf) fonksiyonlu ajanslar; bölgeye yatırımcı çekmekle birlikte, yatırımcılara bilgi aktarımını ve teknoloji transferlerini yapmakla görevli ajanslardır,

b) Çok fonksiyonlu ajanslar; uluslararası fonları yönetmekten altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalara, geniş kapsamlı danışmanlık hizmetleri sağlamaktan stratejik planların oluşturulmasına kadar pek çok görev ve fonksiyonları üstlenmiş ajanslardır(Tamer, 2008: 13).

3.6.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Mali Kaynaklarına Göre Türleri

Kalkınma ajansları mali kaynakları güçlü ve zayıf ajanslar diye ikiye ayrılır;

a) Güçlü ajanslar; Çok çeşitli kaynaklardan finansman desteğini sağlamış, düzenli ve yeterli düzeyde gelirle sahip olan ajanslardır. Gelirlerinin önemli bir kısmını yerel ve bölgesel yönetimlerin gelirleriyle birlikte genel bütçe gelirlerinden temin etmektedir. Güçlü ajanslar merkezi hükümetin bölgesel mali yardımlar çerçevesinde verdiği hibelere de aracılık etmektedir(Sert, 2012:133). Güçlü ajansların gayrimenkul açısından zayıf olan bölgelerde yerel sanayinin geliştirilmesi ve bölgeye yeni yatırımcıları çekip işletmeler için arazi ve bina temini sağlamak, bölgedeki sanayinin gelişimine fon temini ve danışmanlık hizmetleriyle yardımcı olmak, bölgedeki altyapı ve arazilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetleri bulunmaktadır(Ildırar, 2004: 121).

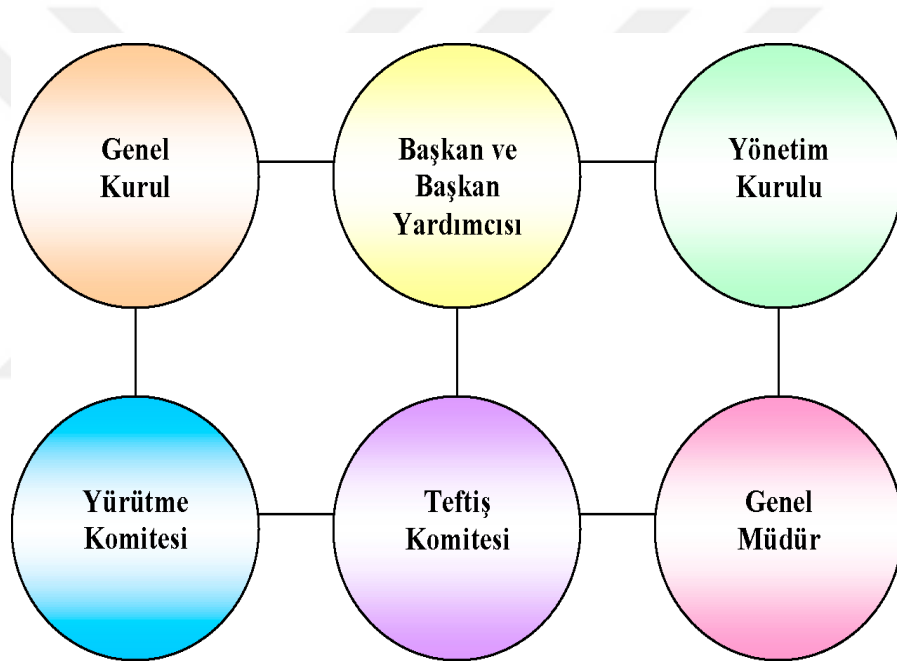
b) Zayıf ajanslar; Kaynaklarının büyük bir kısmını AB fonlarının bütçelerinden sağlayan ve bu fonların haricinde yeterli düzeyde kaynakları olmayan ajanslardır(Özen, 2005: 6). Zayıf ajanslar öncelikli politikaları arasında bölgelerinin pazarlanması ve dış yatırımcıları bölgelerine çekebilmektir. Bu ajanslar, bölge dışında faaliyet gösteren ileri teknoloji imkânlarına sahip firmaları kendi bölgesinde bulunan firmalara teknoloji transferi sağlama noktasında çalışmaları olan ajanslardır. Avrupa'da bulunan ajansların birçoğu zayıf ajans pozisyonundadır(Kaya; 2007:120).

3.7. Dünya'da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

Avrupa'da Bölgesel kalkınma ajansları, birbirinden çok farklı düzeydeki yapılara sahiptir. Bu yapılar bir taraftan yerelleşmenin araçları olarak tasarlanırken, bir diğer taraftan ise ulusal hükümet politikalarını etkin ve verimli bir şekilde dağıtmak aracı olarak kullanılmıştır. Çoğunlukla, bölgedeki yönetimlerin güçsüz olduğu ya da hiç olmadığı ülkelerde kalkınma ajansları oluşturulmuştur(Sarıhan, 2011:47). Bölgesel Kalkınma Ajansları genel olarak merkezi yönetimlerden bağımsız bir yapıda ve bölgesel boyutta faaliyette bulunmalarına karşın, büyük bir bölümü merkezi hükümetler tarafından kurulduğu görülmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının içsel teşkilatlanmasını oluşturan ikili bir yapı söz konusudur. Bu ikili

yapılanmanın ilk yapısını Genel Kurul, Denetim Kurulu, Denetleme Komitesi ve Genel Müdür gibi temel öğelerden oluşan yasal bir yapıdır. Ajanslarının içsel teşkilatlanmasını oluşturan ikinci yapı ise belli bir konuyu ele alan çalışma grupları ya da teknik konuları inceleyen komitelerdir. Bununla birlikte ajansların politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevli birde Yönetim Kurulu bulunmaktadır(Kaya, 2007: 109). Faaliyetleri içerisinde yerel ve bölgesel idarelerle ilişki içerisinde olması gerekli olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının idari yapısı, (Şekil 2) belirtilmiştir. (Karaarslan, 2008: 79).

Şekil 2: Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

Karaarslan, Gökçe (2008). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi-Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 80s.

Genel kurul, merkezi yönetimin bölgedeki en üst düzeydeki temsilcisi, yerel yönetim temsilcileri, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, bölgede bulunan ticari ve sanayi odası başkanları, üniversite ve araştırma enstitülerinin bazı üyeleri ve özel kesim temsilcilerinden oluşur. Başkan ve Başkan Yardımcıları; eğer BKA merkezi hükümet tarafından kurulmuşsa, o bölgedeki merkezi hükümetin en yüksek temsilcisi başkan olarak atanır. aynı şekilde ajans yerel yönetimler tarafından kurulmuşsa, yerelin en yüksek temsilcisi başkanlık görevine getirilir. Bunun dışında başkan ve

yardımcıları oylama yolu ilede seçilebilir. Genel Müdür; genel müdür kendi başına bir yapıya sahip olabildiği gibi bazen genel sekreter olarakta oluşturulabilir. Teknik ve idari olarak ikiye ayrılabilirler. Uygulanan programları geliştirmek ve imkanları değerlendirmek, teknik yöneticinin görevleri arasındadır. İdari yönetici ekipler kurmakta, eğitim işleri yada rutin işlerle uğraşır. Yürütme Komitesi; Bunlar teknik ekipler ve danışman gruplarından oluşmaktadır. Bu birimler genel müdüre bağlı olarak çalışan, bölgelerin ihtiyaçlarına bağlı olarakta uzman kişilerden oluşur. Teftiş Komitesi; kurul üyeleri, yönetim kurulu ve genel kurul içinden seçilebileceği gibi dışardan bağımsız denetçilerden de seçilebilir(Özen ve Özmen, 2010: 235-236). Yönetim Kurulu; genel itibariyle hükümet temsilcileri tarafından atanan ve ajansın kuruluşunda katkısı olan kuruluşların temsilcileri ve hissedarlarından meydana gelmektedir. Yönetim kurulunda genellikle özel kesim temsilcileri bulunmaktadır. Yönetim kurulunun en önemli görevlerinden biri ise genel müdürü seçmek olup genel müdürün de önemli bir işlevi teknik ekibi yetiştirmektir(Kaya, 2007: 109).

Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarının idari yapılanmasında ise Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşan dördü bir yapılanma söz konusudur. Kalkınma Ajanslarında, Yönetim Kurulu karar alma organı olarak, Kalkınma Kurulu danışma ve yönlendirme kurumu olarak, Genel Sekreterlik icra organı olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak, bölge illerinde gerçekleştirilecek olan yatırımlar için girişimcilere kolaylık sağlanması ve izin ve ruhsat gibi işlemlerde daha kısa sürede sonuçlar alınabilmesi adına Yatırım Destek Ofisleri oluşturulmuştur(Şahin, 2008:71-72)

3.8. Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman Kaynakları

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının bütçeleri bölgelere ve büyüklüklere göre farklılık göstermekle birlikte genel bütçeden ve özel fonlardan büyük çoğunlukla finanse edilmektedir. Başlangıçta devlet nakdi ve emlak şeklinde olmak üzere aynı sermaye tahsisinde bulunmaktadır. Ayrıca farklı hizmet çeşitlerinden gelen kazanç, yerel yönetimlerin hibe yoluyla sağladığı emlak gelirleri, Avrupa Programları bünyesinde elde edilen uyum formları ve sermaye çeşitlerinden elde edilen kazançla birlikte ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu

fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadırlar. AB, bölgesel politikaların finansmanını esas olarak yapısal fonlarla sağlamaktadır. AB bölgesel kalkınmayı sağlama hedefi doğrultusunda yapısal fonlardan yararlanmada üç hedef belirlemiştir(Turan, 2005:189-190).

Hedef 1 bölgeleri, genel olarak geri kalmış bölgeleri ifade edilmekte ve temel kriter olarak, satın alma gücü değer eşitliği türünden hesaplanan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) dikkate alınmaktadır. Bir bölgenin geri kalmış olarak nitelendirilebilmesi için bölgenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sının, AB ortalamasının yaklaşık olarak %75'inden az olması gerekmektedir,

• **Hedef 2 bölgeleri**, sosyo-ekonomik yönden değişim içerisinde olan ve yapısal güçlükler yaşayan bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, özellikle kırsal bölgelerde sanayi ve hizmet sektörlerindeki gerilemeler dikkate alınmaktadır(S.Koçak, 2009: 329-330).

• **Hedef 3 bölgeleri**, eğitim, mesleki eğitim ve istihdam politikalarını yani insan kaynaklarını daha nitelikli kılacak faaliyetleri içermektedir(Demirci, 2005: 190).

Bir başka ifadeye göre; Avrupa Birliği (AB) ile Dünya Bankası tarafından Bölgesel Kalkınma ajanslarına fon sağlanmaktadır. Finansman konusunda özellikle “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu” (ABKF) ve “Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu” (ÖKYAF) devreye girmektedir. AB'nin yapısal fonlarından biri olan ABKF altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmayı öncelikli görmek ve küresel rekabete adapte olma amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken ÖKYAF ise, AB'ye katılıma aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir. Bunlara ek olarak kendi oluşturdukları kaynaklar ve sundukları hizmetlerden elde edilen gelirler ile bazı ülkelerde bölgeden elde edilen vergi gelirlerinden de pay alınması Bölgesel Kalkınma Ajanslarına ait bir diğer finansal kaynaklardır(Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 93-94).

3.9. Dünya’da Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

Bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetleri altı kategoriye ayrılır. Bunlar; içsel kalkınma, yabancı yatırım çekimi, girişimlere verilen hizmetler, yerel ve bölgesel yetkilere verilen hizmetler, eğitim hizmetleri, uluslararası faaliyetlerdir(Hekimoğlu ve Altındağ, 2006: 30).

3.9.1. İçsel Kalkınma

Bölgesel kalkınma ajanslarının birçoğunda olduğu gibi bölgenin içsel potansiyelini ulusal ve uluslararası ölçekte ortaya çıkartan faaliyetler mevcuttur. Bu faaliyetler, yerel yetkiler ve girişimciler için bölgenin potansiyeli ile ilgili verilerin kayıt altına alınması, çevre koruması ile altyapı faaliyetleri, bölge turizmin potansiyelinin geliştirilmesi, serbest ticaret bölgeleri, teknokentler, endüstri parkları, bilim kentleri ile araştırma merkezleri gibi altyapıların yönetim faaliyetleridir(Kayasü, 2003: 16).

3.9.2. Yabancı Yatırım Çekimi

Bölgesel kalkınma ajanslarının birçoğunun önemseydiği yabancı yatırım çekimi bölgesel kalkınma ajanslarının bölgelerine sermaye çekmek için farklı stillerde araçlar kullanırlar. Bu araçlar ya direk olarak yurt dışında bir ofis faaliyetinde bulunmaktır, ya da dolaylı olarak bu alanda uzmanlaşmış ulusal kurumlarla işbirliği, bilgilendirme kampanyaları ile ihtisaslaşmış ticari fuar ve sergilerine katılım faaliyetleridir(Kayasü ve Yaşar, 2004: 352).

3.9.3. Girişimlere Verilen Hizmetler

Bölgesel kalkınma ajansları hedef ve strateji olarak bölgenin zenginliğini geliştirici girişimlere destek verirler. Bu destekler finansman danışmanlığı ile finansman dışı hizmetlerdir. Finansman dışı hizmetler üç alt kategoride toplanmıştır. Bunlar; Var olan girişimlere verilen hizmetler, potansiyel girişimciler ile KOBİ'lere kuruluş sırasında verilen hizmetler, KOBİ'lerin uluslararası düzeye gelmesi için verilen hizmetlerdir. Var olan girişimlere verilen hizmetlerde dokuz işlev bulunmaktadır. Bunlar; teknoloji transferi ve bu transferleri yaygınlaşması, firma

ağlarının desteklenmesi, operasyonel hizmetler, üretim, yönetim, bilgi, iletişim, araştırma ve pazarlamadır(Hekimoğlu ve Altındeğer, 2006:31). Bu hizmetleri bölgesel kalkınma ajansları, altyapı oluşturarak, danışmanlık ve eğitim hizmetlerinde bulunarak sağlar. Yeni kurulan KOBİ'lere verilen ilk hizmet ve politika, girişimci ruhunu canlandırmaktır. Bu kampanyalar ve medya üzerinden yapılır. İkinci hizmet ve politika ise potansiyel girişimcileri belirleyerek onlara destek sağlamaktır. Finansal olmayan hizmetlerin sonuncusu KOBİ'lerin uluslararası düzeye gelmesidir. Bölgesel kalkınma ajansları bu hizmetlere yönelik olarak, eğitim hizmetlerinden bilgi desteğine, ihtisaslaşmış kolektif hizmetlerden firmaya özel hizmetlere kadar değişen hizmetler sunar(Kayasü ve Yaşar, 2004: 352)

3.9.4. Yerel ve Bölgesel Yetkilere Verilen Hizmetler

Küreselleşme, kültürel, siyasi ve sosyo-ekonomik açıdan değişim dinamiklerini kapsayan çok yönlü bir süreçtir. Küreselleşme süreciyle beraber, ulus devletin egemenliği sarsılmış, devletin yeni ve farklı rol tanımının yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu gerekliliğin etkisiyle, küreselleşme- yerelleşme ve bölgeselleşme eğilimleri de devletin politika belirleme alanındaki gücünü; uluslararası kuruluşlar, bölgesel birlikler ve yerel yönetimler ile paylaşmasını gerektirmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte, ekonomik gelişmede post-fordizm olarak adlandırılan yaklaşım; yerel yönetimlere ve yerel topluluklara da önemli görevler vermekte, yerel yönetimler ekonomik gelişmeye katkı yapmaktadır. Bu yaklaşım, ekonomik kalkınmanın ve bölgesel gelişmenin itici gücü olarak yerel örgütlerin önemini arttırmış ve yerel kalkınma yaklaşımları ve kalkınma anlayışında da merkezi bir öneme sahip olmuştur(Akarçay, 2009:85-87). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının yerel ve bölgesel yönetimlere verdikleri hizmetler ise, danışmanlık ve yönetimlerin belirli finansal işlemlerini onlar adına yürütmek ile yabancı yatırımcı arayışları, ihracatta, teknoloji geliştirmede destek, fuar ve benzeri aktiviteler gerçekleştirme gibi faaliyetleri kapsadığı görülmektedir(Dura, 2007: 153).

3.9.5. Eğitim Hizmetleri

Bölgesel Kalkınma Ajansları; eğitim alanındaki girişimcilere, yöneticilere ve işgücüne verilen eğitimin ile özellikle üniversitelerle olan ilişkileri bu işlevleri

gerçekleştirmek açısından önem taşımaktadır. Özellikle stratejik planlamanın yapılmasında mutlaka üniversitelerden destek alınması gerekmektedir(Uzay, 2005:82).

3.9.6. Uluslararası Hizmetler

Bölgesel Kalkınma Ajansları var olan ve potansiyel girişimcilere, bölgesel ve yerel yönetimlere ulaşımdan altyapıya kadar, yatırım alanlarından işgücü yapısına değişen konularda bilgi transferinde bulunur. Bu bilgileri aktarma sürecindeki ajanslar birbirinden değişiklik göstermekle beraber, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının çok önemli görevlerinden biri olma konumunda bulunup çevresindeki aktörlerle ilişki kurma biçimidir. Ajansların bir boyutu da bölgenin pazarlanması ya da imajının değişmesiyle ilgili olup fuarlar, konferanslar ile seminerlerle, bölgeye yatırım çekmek üzere kullanılabilir. Burada Ajansların asıl hedefi kendi tanıtımını bireysel olarak yapamayacak düzeyde olan KOBİ'leri ulusal ve uluslararası ortamlarda tanıtmaktır (İTO, 2003: 20).

3.10. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları

Küreselleşme süreci ile birlikte ülkelerin yönetsel sınırlarının giderek gevşetilmesi bölgelerin yeniden bu sistemde değişime ayak uydurmasına neden olmuş, yaşanan rekabet koşulları ve üretim sistemlerindeki gelişmeler izlenen bölgesel kalkınma politikaların ve araçlarının gözden geçirilerek konjonktürle uyumlaştırılmasına yol açmıştır. Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikalarını etkileyen ve politikaların uygulanmasında asıl itici diğer güç ise Avrupa Birliğine uyum süreci olmuştur. AB'nin topluluğa üye olacak ülkelerden bölgesel bazı politikaları hayata geçirmesini istemesi, üye olmak isteyen ülkelerden kendi mevzuatını AB mevzuatıyla uyumlaştırması gerekliliğini öne sürmesi ülkemizde bölgesel kalkınma politikaları ve araçlarının yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. Kalkınma ajansları bu ihtiyaçların sonucu olarak doğmuştur(Ağralı, 2014:72).

3.11. Türkiye'de BKA Tarihsel Süreci

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, Türkiye'nin bölgesel politikaları sadece ülke içi gerçekleşen yerel ve bölgesel çaplı sosyo-ekonomik gelişmelere endeksli değil aynı zamanda Avrupa ülkelerinin yerel ve bölgesel düzeyde yaşadığı

gelişmelerden ve deneyimlerden de etkilenmiştir(Göymen, 2004:13). Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları; Cumhuriyetin kuruluşundan 1960 yılına kadar geçen dönem planlı dönem öncesi (1923-1960), 1960 yılından bugüne kadar varlığını sürdüren politikalar ise planlı dönem sonrası olmak üzere iki bölüm halinde incelenmiştir(Kılıç, 2014:83).

3.11.1. Planlı Dönem Öncesi

Türkiye Cumhuriyeti, hem savaşın getirdiği ekonomik yıkıntı ve hem de Osmanlıdan devraldığı yükümlülüklerle karşı karşıya kalmış ve bu sorunu aşabilmek için dönemler itibariyle çeşitli politikalar uygulamıştır. 1923-1950 döneminde, öncelikle amaçlanan kendi kendine yeterlik içinde ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ulusal sanayinin geliştirilmesidir. Cumhuriyetin kurulmasının hemen akabinde Osmanlı’dan miras kalan vergi ve borçlar, 1930’lı yıllara kadar ödemeler dengesinde zorluklar yaşamasına neden olmuştur(Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 44-49). Bunun yanı sıra 1929 Büyük Ekonomik Bunalımla beraber baş gösteren ekonomik sorunlara daha çok tarımsal yapı içerisinde çözüm arayan Türkiye, liberal ekonomi politikasının yanı sıra, özel sektörün yeterli sermaye ve bilgi birikimine sahip olmaması nedeni ile yatırımlara katılması ve kalkınmada devletçilik ilkesi temelinde etkili bir şekilde rol almasını benimsemiştir. Sanayi’nin gelişme gösterebilmesi için beş yıllık sanayi planları temel alınmıştır. Beş yıllık sanayi planları ithal ikameci sanayileşme stratejisinin temelini oluşturmuştur. İthal ikamesi yoluyla yerli kaynakların kullanımını artırarak ithalatın GSMH içerisindeki payının azaltılması ve yatırımların artırılması hedeflenmiştir. Sanayi planlarında devletin öncülünde ekonomik politikalar uygulanmıştır(Işık ve Duman, 2012: 88-89).

1923-1950 yılları arasında bölgesel farklılıkların farkında olunmasına rağmen, önceliğin sanayileşmeye verilmiş olması nedeniyle yatırımlar genellikle batıda ve kaynakların bol, ulaşım olanaklarının elverişli olduğu alanlara yönelmiştir(Sevinç, 2011:43). Bununla beraber ülkenin ulaşım sorununa çözüm getirilmek amacı ile yurdun tüm bölgelerini birbirine bağlayan ve deniz irtibatını temin eden demiryolu inşaatları, halkın ihtiyaçlarını karşılayacak şeker ve mensucat fabrikaları ile diğer sanayi kuruluşlarına yatırım yapıldığı, madencilik sahasında da bu yatırımların

gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşının başlaması ve beş yıl gibi uzun bir süre devam etmesi; ülke düzeyinde kalkınmaya yönelik faaliyetleri olumsuz etkilese de savaş sonrasında altyapı ve çeşitli sanayi tesislerinin gerçekleştirilmesi çabasına devam edildiği görülmüştür(Yılmaz, 2011a: 99).

1950-1960 arası dönemde, Türkiye’de siyasi değişimler sebebiyle kalkınmaya ilişkin bakış açıları, siyasi partilerin felsefe ve bu felsefelerine uygun programlarına göre yeni boyutlar kazanmıştır. Bu dönemde demiryolları yerine karayollarına öncelik verilmiş, yurdun tüm bölgelerinin ulaşım sorunlarının karayolları ile çözümü tercihi yapılmıştır(Yardımcıoğlu, vd, 2012: 382-383). Kurulması ve geliştirilmesi düşünülen sanayi için ihtiyaç olan enerji ve altyapı yatırımlarına bu dönemde girilmiş; tarımın gelişmesi içinde, sulama, gübre, zirai mücadele, mekanizasyon alanlarına yatırım yapılması öncelikli tercihler olarak karşımıza çıkmaktadır(Avcı, 2000:40-44). Kısaca özetlersek; 1950-1960 yıllar arasında ülkenin geri kalmış bölgelerini kalkındırabilmek için plan fikrinden epeyce bir uzaklaşmıştır. 1960 yılında, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde KiT’lere ait işletmelerin %10’unu oluştururken, aynı dönemde özel sektör dahil olmak üzere ülkemizdeki tüm işletmelerin ancak %7,6’sının bu iki bölgede bulunduğu görülmektedir. Türkiye’deki tüm işletmeler değerlendirmeye alındığında çok az miktarının bölgede bulunduğu gözlenmektedir(Özyücel, 2008: 14). Bu konuda özel sektörün dışsal ekonomilerin olduğu Marmara ve Ege Bölgesinde yoğunlaştığı, kamuya ait işletmelerin ise yurt düzeyine yayıldığı görülmektedir. Ancak, bu dönemde kurulan kamu sektörüne ait işletmelerin kuruluş yerleri seçiminde, siyasi saikler ön planda tutulduğundan, birçok işletmenin yer seçimi hatalı yapılmış ve bu yatırımlar ekonomiye yük getirmişlerdir. Netice olarak, 1960’lı yıllara kadar bölgesel farklılıkları gidermeye yönelik tutarlı bölgesel politikalar geliştirilememiştir. Bununla birlikte bölgeler arası farklılıklar ciddi bir soru olarak varlığını sürdürmüştür. 1960’lı yıllar dünyada refah anlayışının yerleştiği, özellikle az gelişmiş ülkelerin gelişmelerinin kalkınma planlarının yönlendiriciliğinde arandığı ve bunun paralelinde bir kalkınma iktisadi kuramının geliştiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, Dünya’da egemen olan merkezi planlamaya dayalı kalkınma anlayışının etkisi ve Türkiye’de gerçekleştirilen 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra şekillendirilen sivil bürokratik kurumların

yansıması olarak Türkiye’de 1960 yılında ekonomik gelişmeyi kalkınma planlarıyla yönlendirmek için eski Devlet Planlama Teşkilatı(DPT) yeni Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur(İmga, 2003:232).

3.11.2. Planlı Dönem ve Sonrası

1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) 1 Ocak 1963 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuştur. Böylece 15 yıllık bir perspektif içinde uzun dönemi kapsayan üç planın ilk beş yıllık bölümünün uygulanmasına başlanılmıştır(Küçükler, 2012: 11). Birinci Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP)’nda bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması konusunda iki farklı amaç ifade edilmiştir. Birinci amaç ülkenin tamamında fırsat eşitliğinin sağlanması iken ikinci amaç da bölgeler arası farklılıkların azaltılıp dengenin sağlanması olarak ifade edilmiştir. Bölgeler arasındaki dengenin sağlanmasında asıl sorumluluk devlete aittir. Bu sebeple devlet sosyal hizmetleri ve tesisleri geri kalmış bölgelere yöneltecek, bölgelerin alt yapı yatırımlarını hızlandıracaktır(Eşiyok, 2002: 16).

1968-1972 yıllarını kapsayan ikinci BYKP’nda bölgesel farklılıkları azaltmaya yönelik olarak, az gelişmiş bölgelerin iktisadi faaliyetlerini artıracak yatırımlar bu bölgelerde büyüme potansiyeli yüksek stratejik şehirleşme merkezlerinde yoğunlaştırılarak kendi kendine gelişme gücü kazanan ve çevresini etkileyen gelişme noktalarına ulaşılması hedeflenmiştir. Yine bu politikaları uygulama koymak için, Özel sektörün sanayi yatırımlarını bu bölgelerde yapmalarını sağlamak için teşvik tedbirleri öngörülmüş ve teşvik tedbirleri olarak; özel kredi imkânları, vergi indirimleri yapılması düşünülmüştür. Ayrıca bütün altyapının hazırlandığı düzenli sanayi bölgeleri ve buralarda ucuz enerji imkânları sağlanması amaçlanmış bu amaca yönelik olarak da ‘‘Organize Sanayi Bölgesi’’ oluşturulması öngörülmüştür(Yılmaz, 2011a: 101).

Bölgesel kalkınma açısından incelendiğinde ikinci planda temel amaç bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılıp, dengenin sağlanmasıdır. Fakat bu amacı uygulayabilmek için farklı bir çözüm önerisi sunulmuştur. Bu çözüm önerisine göre, geri kalmış bölgelerde az sayıdaki kent merkezlerine yığılma yaratarak gelişmenin

sağlanması amaçlanmaktadır. Bu cazibe merkezlerinin gittikçe çevreye yayılarak kalkınmayı sağlayabileceği düşünülmektedir. Büyüme kutupları kuramının bu planda bölgesel kalkınma arayışlarına yön verdiği görülmüştür(Eşiyok, 2002: 17). Bu planda ilk plandaki tutumdan ayrı olarak Milli plandan bağımsız bir bölge planı hazırlanamayacağı görüşü benimsenmiştir(Gunca, 2011:22).

1973-1977 Yıllarını kapsayan üçüncü BYKP, yeni bir uzun dönemli gelişme stratejisi belirlenerek, Birinci Plan döneminde öngörülen 15 yıllık gelişme stratejisi bir kenara bırakılmıştır. Üçüncü BYKP, 1973-1995 yıllarını kapsayan 22 yıllık yeni kalkınma stratejisinin ilk dilimini oluşturmuştur. Uzun dönemli gelişme perspektifi ve stratejisinin en önemli amaçlarının basında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na üye olmak ve 1970 yılında imzalanan Katma Protokol doğrultusunda Avrupa devletleri ile Gümrük Birliği'ne girmek gelmektedir. Bu plan döneminde ara ve yatırım malları sanayisine ağırlık veren bir politika izlenmesi ve bu alanda hızlı gelişme kaydedilmesinin öngörülmesine rağmen ara malları üretiminde gelişmenin sağlanamadığı görülmüştür. Bunun nedenleri ise 1970 devalüasyonundan sonra ihracatın ve işçi döviz girişlerinin hızla artması döviz bolluğuna yol açarak ithalat artısını gerçekleştirmiştir(Ersöz, 2009: 113-114). Bu dönemde yaşanan gelişmeler bölgesel kalkınma açısından ele alındığında birinci ve ikinci Planda detaylı bir biçimde ele alınmış olan bölgesel kalkınma politikaları, bu planda yalnızca Kalkınmada Öncelikli Yörelerle (KÖY) alakalı çalışmalar kapsamında ele alınmıştır. Kalkınmada Öncelikli Yörelerin belirlenebilmesi için, bölgelerin gelişme potansiyeli bulunan doğal ve beşeri kaynakları tespit edilerek, bu yörelerin gelişmişlik seviyelerini belirleyen sosyal ve ekonomik istatistiklere dayalı göstergeler yardımıyla gelişmişlik sıralaması yapılması dile getirilmiştir. Plan, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde kalkınma aşamasının ülke geneline yayma çalışmaları amacıyla başlatılmıştır(Sarıca, 2001: 157).

1979-1983 Yıllarını kapsayan dördüncü BYKP, Türkiye'de ekonomik krizden kurtulmak için 24 Ocak 1980 tarihinde aldığı bir dizi ekonomik istikrar ve yapısal uyum politikaları ile yeni bir döneme girmiştir. İthal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, ihracata ağırlık ve öncelik veren bir sanayileşme modeli

benimsenmiştir. Bu strateji, ülkenin piyasa ekonomisi, dış ticaretin serbestleşmesi, faktör donanımı ve uluslararası rekabette üstünlük sağlayacak sektörlerin seçilmesi, iç pazarı kısararak dış pazara odaklanma ve ihracatın özendirilmesi gibi ekonomi politikası tercihlerini gerektirmektedir(Erkan, vd, 2007:79). Bu plan döneminde; sanayinin ve alt yapının ülke genelinde dengeli bir dağılıma sahip olması gerektiğini, bölgesel politika ve planlama konularında ise kalkınmaya öncelikli yörelere kaydırılması hedeflenmiştir. Ayrıca plan dönemindeki seçimlerinden sonra gelir ve kurumlar vergisi yasalarında vergi indirim oranlarının KÖY'ler için yükseltilmesini çalışanların vergilerinde özel indirim tutarlarının yükseltilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır(Kılıç, 2014: 88).

1985-1989 yıllarını kapsayan beşinci BYKP, bu plan döneminde bölgesel gelişme, kalkınma ve planlamaya daha fazla yer verildiği görülmektedir. Planda, bölge planlama ilkesi yeniden benimsenmiştir. Planda, bölge planlarının yapılması açıkça belirtilmiş bölge planı yapmaktaki amacın; ekonomik açıdan gelişmekte olan bölgelerle, belirli sektörler açısından potansiyel gösterilen bölgelerde gelişmenin sağlanması olarak ifade edilmiştir. Bölgelerin potansiyel kaynaklarıyla, sorunlarını belirlemeye yönelik envanter çalışmalarına dayalı olarak " Bölgesel Gelişme Şemaları"nın hazırlaması öngörülmüştür. Bölge planlarının yapılacağı bölgelerin seçimi, bölgelerin iktisadi durumun, çeşitli sektörler açısından gösterildiği potansiyel ve büyük ölçekli projelerin yer alması gibi faktörlere bağlı olarak yapılması bu bölgelerin tanımında idari sınırlara bağlı olmayan bölgelerin tespit edileceği belirlenmiştir. Bu bağlamda "Fonksiyonel Bölgeler" oluşturulması öngörülmüş, Eski adı DPT yeni adı Kalkınma Bakanlığı tarafından 16 bölge tespit edilmiştir. Trabzon, Kayseri, İzmir, Ankara, Konya, Adana, Samsun, Malatya, Sivas, Gaziantep, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır illeri belirtilmiştir. Plan döneminde, kamu sektöründe altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda öncelikli gelişmekte olan yörelere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Hızlı kentleşen Çukurova Bölgesinin kentsel altyapı imkânlarını geliştirmek, yerel idarelerin daha etkin hizmet vermelerini sağlamak üzere "Çukurova Metropolitan Bölgesi", Kentsel Gelişme Projesinin ön çalışmaları başlatılmıştır. Plan döneminin sonunda GAP yasal çerçevesi oluşturulmuştur. 1985'de yürürlüğe giren İmar Kanunu ile bölge planlamasının mekan planlaması

içindeki yeri hukuki olarak tanımlanmış plan yapma veya yaptırma görevi Kalkınma Bakanlığına verilmiştir(Ildırar, 2004: 184).

1990-1994 yıllarını kapsayan altıncı BYKP, bölgesel gelişmeyle birlikte şehirleşme, metropolleşme ve sanayileşme ile ilgili sorunların giderilmesi amacıyla yatırımların nüfus çekici değil, mevcut nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlaması amaçlanmıştır. Daha önceki planlama dönemlerinde yer alan V. BYKP'ndaki 16 bölgeden oluşan bölgesel ayırmadan söz edilmemektedir. Köy'deki kamu kaynaklarının tahsisi ve teşvik tedbirleri açısından yerleşme merkezlerinin kademeli yapısı dikkate alınarak, bölge merkezlerinin ekonomik ve sosyal cazibe merkezleri haline getirilmesi de amaçlanmıştır. Köy 'de gereksinim duyulması halinde bölge planlamasına gidileceği, özel amaçlara ve belirli sorunlara yönelik bölgesel plan yapılabileceği de ifade edilmektedir (Sarıca,2001: 159-160).

1996-2000 yıllarını kapsayan yedinci BYKP, bölgesel gelişme politikalarının ulusal bütünlük içerisinde oluşturulmasının önemi vurgulanarak, gerekli politika ve önlemler en geniş sekliyle yansıtılmıştır. KÖY yaklaşımı yedinci planda da yerini korumaktadır. Kalkınmada Öncelikli Yörelere politikasının geri kalmış bölgelerin kalkınmasında ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında olumlu gelişmeler sağlanmasına rağmen bölgelerarası dengesizliklerin devam ettiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda yedinci planın bölgesel gelişme konusundaki hedeflerinin "Birinci Derecede Öncelikli İller" ağırlıklı olarak devam edeceği belirtilmiştir(Aydın, 1999:32). Öte yandan, yedinci BYKP'nda, birinci BYKP'ı ile altıncı BYKP'larında yer verilen metropollerle ilgili sorunlara oldukça ağırlıklı bir şekilde değinilmekte ve özellikle İstanbul'un karşı karşıya olduğu tüm sorunlara yer verilmektedir. Metropollerle İlgili Düzenlemelere değinilirken amaçlar, ilkeler politikalar başlığı altında Metropollerin ve çevre illerin sorunlarını çözmek ve sosyo-ekonomik orta vadeli gelişme desenini belirlemek için gerektiğinde bölgesel gelişme planları yapılacaktır ifadesi olduğu gibi bölgesel gelişme planlarının gerektiğinde yapılması ilkesi benimsenmekte ancak geri kalmış yöre sorunlarından söz edilirken bölgesel gelişme projelerinin yapılması gerekliliği üzerine durulmuştur(Dinler, 1998: 201-202).

2001-2005 yıllarını kapsayan sekizinci BYKP, ülke genelindeki kaynakların, en yüksek derecede sosyo-ekonomik fayda sağlayabilecek biçimde geliştirilmesi ve bölgelerarası gelişmişlik farkının minimum seviyesine indirilmesi amaçlanarak, sürdürülebilirlik, bölgeler arası uyum, sosyo-ekonomik dengelerin sağlanması, fırsat eşitliği, yaşam standartlarının yükseltilmesi, kültürel gelişme ve katılımçılık ilkeleri esas alınmaktadır. Planda bölge planlama ve proje çalışmalarına devam edileceği ve bunun yanında Akdeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri için de plan çalışmalarının başlatılacağı belirtilmektedir. Bölge planlaması bakımından uygulamaların kolaylığı, ekonomik kararlarda tutarlılık sağlanması ve plan amaçlarının iyi belirlenebilmesi açısından yerleşme merkezlerinin kademelendirilmesi araştırmasının güncelleştirilerek plan bölgelerinin oluşturulacağı amaçlanmıştır. Planda son yıllarda gitgide değeri artan sanayi odaklarından söz edilerek, yeni sanayi odaklarının desteklenmesine yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri, AR-GE ve teknoloji desteği, Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), küçük sanayi siteleri gibi kurumsal ve finansal destek önlemlerinin alınacağı belirtilmektedir(Eşiyok, 2002: 20-21).

2007-2013 yıllarını kapsayan dokuzuncu BYKP, Şimdiye kadar 5 yıllık dönemler için hazırlanan kalkınma planları AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir. Bölgesel gelişmenin sağlanması planı oluşturan beş gelişme ekseninden biridir. Planda, merkeze yakın politikaların daha uyumlu ve etkin bir pozisyona ulaştırılmasına, yerel örgütlere ve içsel potansiyele endeksli gelişme ortamının oluşturulmasına, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılmasına ve kırsal kalkınmanın sağlanmasına ve de hızlandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verileceği ifade edilmektedir(Ersöz, 2009: 124)

2014-2018 yıllarını kapsayan onuncu BYKP, Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen Onuncu Kalkınma Planı ülkenin sorunlarını detaylı bir şekilde tartışılması, ülkenin geleceği açısından oluşturulacak planlarda fikir birliğine ulaşılabilmesi için çözüm önerilerini değerlendirmek ve toplumun tüm kesiminin planın hayata geçirilmesi için hazırlık çalışmalarına katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu gelişmeler ışığında kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim temsilcileri, Sivil

Toplum Kuruluşları ile akademik çevreleri bir araya getiren komisyonlar kurulmuştur. Kamu yönetimi stratejik bakış açısını esas alan, bireylerin sosyo-ekonomik gelişimlerini destekleyen, ülkemizin bölgesel potansiyellerini ve yerel dinamiklerini harekete geçiren, ekonomik hayatta rekabet gücünü ön plana çıkaran üretim odaklı bir yaklaşım, toplumun hak ettiği yüksek refah seviyesine ulaştırma yolunda onuncu kalkınma planı ile daha ileri taşınacağı vurgulanmıştır(Karaca, 2013: 86)

Tablo 2: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Bütünleşik Değerlendirilmesi

1	İlkeler	Yaklaşım ve Politikalar	Hedefler	Araçlar
1.Plan (1962-1967)	-Bölgelere ekonomik kalkınmanın nüfuz etmesi -Bölgesel Ekonomik bütünleşme	-Bölgesel Planlama -Büyüme kutupları (örneğin Doğu Marmara, Çukurova, Antalya, Zonguldak)	-Dengeli kentleşme -Bölgeler arasında denge (kamu hizmetleri ve gelir dağılımında) - Yatırım etkinliği	-Finansal teşvikler -Az gelişmiş bölgelere yönelik yatırım temelli önlem alternatifleri
2. Plan (1967-1972)	-Hızlı kentleşmeden kaynaklanan nüfus sorunlarına odaklanma	-Bölge ve il planlaması -Dolaylı bölgesel planlama	-Dengeli bölgelerarası gelişme -Sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengeli dağılım - Yatırım etkinliği	-Vergi indirimleri -Özel sektör yatırımlarına yönelik finansal teşvikler -Pilot projeler -Keban
3.Plan (1972-1977)	-Bölgesel farkların giderilmesi -Belirli az gelişmiş bölgelerin kalkınması	-Sektör ve il planlaması	-İkinci planın aynısı	- Finansal teşvikler -Az gelişmiş bölgeler için sanayileşme programları -Envanter çalışmaları -İl planlaması -Sektörel planlama -Paket projeler -Kalkınmada öncelikli iller
4. Plan (1977-1983)	-Bölgesel sorunlara yönelik kaynakların mobilizasyonu	-Sektörler ve bölgeler arasındaki bağların güçlendirilmesi	-Az gelişmiş illerin kalkınması -Sektörel ve bölgesel karşılıklı bağımlılık -Mekansal organizasyon	-Yatırımlar için faiz indirimleri -Çeşitli finansal yardımlar -Paket projeler -İl ve bölge düzeyinde yatırımlar -Çukurova Kentsel Kalkınma Projesi -GAP
5. Plan (1985-1989)	-Az gelişmiş ve sektörel olarak potansiyele sahip bölgelerde kaynak kullanımını rasyonelleştirerek kalkınmanın hızlandırılması	-Projelerin bölgesel etkisini de içeren doğrudan bölgesel planlama (16 fonksiyonel bölge önerisi)	-Sosyal eşitliği dikkate alan dengeli bölgesel kalkınma	-Potansiyel kaynakların belirlenmesi için bölgesel gelişme programlarının hazırlanması -Bu programlar doğrultusunda ilgili yatırımların seçilmesi -Öncelikli bölge ve sektörlerdeki altyapının sanayileşme projeleri için geliştirilmesi -Kalkınmada Öncelikli illerdeki yatırımlar için finansal yardımlar
6. Plan (1990-1994)	-Uygulama için sosyal, idari ve finansal boyutların bütün olarak ele alınması -Uluslararası standartlara uygun istatistiksel sistemin uyarlanması (özellikle AB bağlamında)	-Bölge ve bölge altı düzeyde planlama	-Bölgelerde dengeli kalkınma -İlçelerin köylerden kente göçün engellenmesi için desteklenmesi	- Kalkınmada öncelikli yörelere yönelik finansal kaynakların artırılması -Kalkınmada öncelikli illere yönelik teşvikler ve bu amaca yönelik özel bir fon oluşturulması -Sanayi bölgeleri

7. Plan (1996-2000)	-Sektörel ve mekânsal çalışmaların bütünleştirilmesi -İllerin sektörel uzmanlaşması -Şehir planlaması -Bölgesel Farkların giderilmesi -Rekabet gücünün artırılması	-Bölge ve bölge altı projeler -Bölgesel yeteneklerin mobilizasyonu -Sürdürülebilir kalkınma	-Göç ve demografik değişimin rasyonalizasyonu -Metropol bölgelerin sorunlarının ayrı bir kategoride ele alınması -Konut sorunu için politika geliştirme çalışmaları -Bölgesel farklar	- Kalkınmada öncelikli yöreler politikasına devam edilmesi -Doğu ve Güneydoğu Anadolu için acil destek programı -GAP -Yasal düzenlemeler -Konut projeleri - Kalkınmada öncelikli illerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi -ZBK, DOKAP, DAP
8. Plan (2001-2005)	-Katılımcı planlama -Sürdürülebilirlik -Kaynak kullanımının etkinleştirilmesi -AB bölgesel politikalarına uyum	-Stratejik bölgesel planlama -Kümelenme -İl Gelişme planları	-Rekabet edebilirliğin genişletilmesi -Yerel girişimcilik ve yerel kaynakların mobilizasyonu -Bölgesel farklar	-KOBİ destekleri -AB fonları -İlk kapsamlı bölgesel planlar -Beşeri sermaye -Yeşilirmak Havzası Gelişme Projesi -Bölgesel operasyonel programlar
9. Plan (2007-2013)	-Katılımcılık -Yerellik -Kaynak kullanımının verimli ve etkin hale getirilmesi -AB bölgesel politikalarına uyum -Aşağıdan yukarıya yaklaşım	-Bölge planları -Kümelenme -Bölgesel İnovasyon -Cazibe Merkezleri -Bölgelerin içsel dinamiklerini ve farklılıklarını dikkate alan, yerel dinamikleri harekete geçirecek nitelikte bütüncül kalkınma politikası -AR-GE, teknolojik	-Rekabet edilebilirliğin artırılması -Yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi -İyi yönetim modelleri -Önceliklendirilmiş sektörler	-Kobi destekleri -Kalkınma Ajansları -Kamu kurumsal kapasite artırımı ve beşeri sermaye -AB fonları -Risk sermayesi, çekirdek sermaye -Girişim sermayesi, mikro kredi uygulamaları ve farklılaştırılmış girdi maliyetlendirilmesi
10. Plan (2014-2018)	-İnsan odaklılık, -Katılımcılık, -Kapsayıcılık, -Hesap verebilirlik -Şeffaflık	-Gelişme, inovasyon, işbirliği ve bölgesel dinamikleri hayata geçirmeye odaklı bölgesel politikalar -Kurumsal kapasite artırımı -Kurumsal düzeyde stratejik planlar ile kalkınma planları arasında gerekli bütünlük ve uyumun sağlanabilmesi amacıyla kapsayıcı bir anlayış benimsenerek tüm kurumlara yön verebilecek, öncelikleri belirlemede yardımcı olabilecek bir politika seti oluşturulmuştur -Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır.	-2023 yılında GSYH'nın 2 trilyon dolara, kişi başına gelirin 25 bin dolara yükseltilmesi; ihracatın 500 milyar dolara çıkarılması; işsizlik oranının yüzde 5'e; düşürülmesi; enflasyon oranlarının kalıcı bir biçimde düşük ve tek haneli rakamlara indirilmesi -Ülke genelinde sosyo-ekonomik uyumun güçlendirilmesi ve topyekün kalkınmanın sağlanması için bölgesel gelişmişlik farkları azaltılacak, bölge ve şehirlerin potansiyelleri değerlendirilerek ve ekonomik tabanları genişletilerek rekabet güçlerini geliştirilmesi	-Vergi indirimleri - AB fonları -Bölgesel düzeyde yenilikçi finansal destek mekanizmaları - Kobi destekleri

Kaynak: Karaca, Yakup (2013). Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara Ve Güney Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 27-125s.; Kalkınma Bakanlığı (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 173s.

3.12. Türkiye’de BKA Görev ve Yetkileri

“08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı Kanunun 5. maddesinde yer alan ajansların görev ve yetkileri Kanuna göre;

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecin izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığına bildirmek,
- Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve önemli görülen diğer projeleri izlemek,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Bölgesel gelişmeye yönelik Ajansa tahsis edilen iç ve dış kaynaklı fonların, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak,
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak,
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek,

- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek,
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak,
- Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmaktır
- Bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamaktır”

3.13. Türkiye’de BKA İdari Yapısı

Ulusal düzeyde koordinasyonundan eski DPT yeni Kalkınma Bakanlığı’nın sorumlu olduğu BKA’nın teşkilat yapısında Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri mevcuttur. Bu kurumsal birimlerden oluşan BKA’nın teşkilat yapısı Türkiye’deki diğer kamu kuruluşlarından farklıdır. Bütün kamu kuruluşlarında karar alma ve icra yetkisine sahip olan bir Genel Kurul bulunurken, ajanslarda bulunmamaktadır. Diğer kamu kuruluşlarındaki Genel Kurul’un karar alma görev ve yetkisi Yönetim Kurulu’na, icra yetkisi de Genel Sekreterliğe verilmiştir. Kalkınma Kurulu ise bir karar organı değil, sadece danışma ve tavsiye görevi üstlenen bir birimdir Bunun yanı sıra ajans teşkilat yapısı oluşturulurken, kamu kesimi ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında dengenin önemli olduğu, sade, basit, anlaşılır, birimlerin görevlerinin açık olarak belirtildiği ve yatay ilişkilerin söz konusu olduğu bir yapılanma ortaya konulmuştur(Öztürk, 2011: 37).

3.13.1. Kalkınma Kurulu

Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur. Yılda en az iki defa toplanan ve üye sayısı en fazla yüz kişi olan Kalkınma Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır (Koçberber, 2006: 43).

- Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek,
- Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak,
- Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak,
- Toplantı sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak,

Kalkınma Kurulu'nda üye olarak yer alan kurum ve kuruluşlar Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile belirlenmektedir(Zeka:2015:12-13).

3.13.2. Yönetim Kurulu

Ajansın karar organı olarak yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir(Bakka:2014:18). Yönetim kurulu; yıllık çalışma programını Kalkınma Bakanlığı Müsteşarlığının onayına sunmak, yıl içinde değişen ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek, Ajans bütçesini onaylamak ve Kalkınma Bakanlığı Müsteşarlığına göndermek, taşınmaz alımına, satımına ve kiralanmasına karar vermek, ajansa yapılacak bağışları kabul etmek, personelin işe alınması ve işine son verilmesi gibi ajansla ilgili önemli konularda karar vermek yetkisine sahiptir(Serka, 2011: 7).

3.13.3.Genel Sekreterlik

Ajansların icra organı olan Genel Sekreterlik yönetim kuruluna karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel Sekreterin görev ve yetkilerinden bazıları şöyledir; Yönetim Kurulunun belirlediği alan içerisinde taşınır mal alımın-satımına ve kiralanmasına karar vermek, Yönetim Kuruluna sunulacak yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak, personelin işe alınması ve işten çıkarılmasını Yönetim Kuruluna teklif etmek ile desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamaktır(Karaca, 2013:125).

3.13.4.Yatırım Destek Ofisleri

Yatırım destek ofisleri genel sekreterliğe bağlı olarak faaliyette bulunmaktadır. Ajansların önemli faaliyetlerinden biri olan yatırım destek görevi de mevcut kurumlar arasında azami işbirliğini gerektirmektedir. Bölge illerinde kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemlerini ve diğer idari iş ve işlemlerini sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek, yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek, başvuruları hakkında ön incelemeler yapmak gibi görevleri bulunan yatırım destek ofisleri, belediyeler, sanayi bölgeleri, bakanlıkların il müdürlükleri gibi birçok kurum ve kuruluşlar ile ortak hareket etmek durumunda bulunmaktadır(Can, 2013: 293).

3.14. Türkiye’de BKA Finansal Yapıları

Ajansların ekonomik etkinliği sahip olduğu finansal kaynaklarla doğru orantılıdır. Finansal açıdan güçlü olan ajansların faaliyetleri de o ölçüde çeşitli ve verimli olmaktadır(Öztürk; 2011: 43).

“18.09.2009 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı Kanununun 19, 23 ve 24’üncü maddelerinde yer alan Kanunlara göre; bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden binde beş oranda her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre

belirlenecek pay, AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar, faaliyet gelirleri, bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma tahsisi mahiyetindeki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetindeki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay, bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar ile bir önceki yıldan devredilen gelirlerden oluşmaktadır. Ajans, ulusal ve bölgesel düzeyde plan ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre, gelir ve gider tahminlerini gösteren bütçe hazırlar. Bütçe yılı takvim yılıdır. Ulusal ve bölgesel düzeydeki plan ve programlar dikkate alınarak genel sekreterlikçe hazırlanacak bütçe taslağı ve çalışma programı ağustos ayı başında yönetim kuruluna sunulur. Bütçe taslağı yönetim kurulunca kabul edildikten sonra çalışma programı ile birlikte en geç eylül ayı başına kadar görüş alınmak üzere Kalkınma Bakanlığı'na gönderilir. Bütçe, Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde kesinleşerek Kalkınma Bakanlığı'na sunulur. Bütçe sonuçları ise; Genel Sekreter tarafından bütçe döneminin bitiminden sonraki mart ayı içinde Yönetim Kurulu'na sunulur; Yönetim Kurulunda görüşülerek karara bağlanır''

3.15. Türkiye'de BKA Denetimi

Bölgesel Kalkınma Ajanslarında iki türlü denetimi olup bunlar, iç ve dış denetim şeklindedir. BKA'ların İç denetiminde; ajansın hesap ve işlemleri, faaliyet ve performansı yönetim kurulu başkanı ya da genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenmekte ve iç denetim belgeleri yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna rapor edilmektedir(Ceran, 2010: 19-26). BKA'ların Dış denetiminde ise yönetim kurulunun gerekli gördüğü durumlarda her yıl SPK mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşları tarafından, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlıkları tarafından ortaklaşa karara bağlanacak olan esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemlerini incelemektedir. Bağımsız denetim

kuruluşu tarafından hazırlanacak rapor, eşzamanlı olarak Kalkınma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı'na sunulmaktadır(Budak ve Eroğlu, 2013:77).

5449 sayılı Kanunun getirdiği denetim sistemine yönelik eleştiriler üç noktada toplanmaktadır. Birincisi, kamu gücünü ve büyük ölçüde kamu kaynağını kullanan bu kurumların kamu denetimi dışında tutulduğu yönündedir. Hâlbuki kalkınma ajanslarında özellikle dış denetimin usul ve esaslarının İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı olarak üç kamu kurumu tarafından belirleniyor olması kamu denetiminin dışında olduğu savını çürütmektedir. İkincisi, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerinin uygulanmayacak olmasıdır. 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 1. maddesinde amaç bölümünde kanunun amacının, "kamu hukukuna tâbi olan veya kamu kaynağı kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usulleri belirlemek" olarak ortaya konmuştur. Hâlbuki bölgesel kalkınma ajansları özel hukuk hükümlerine tabi, kamu kaynağı dışında da kaynak kullanan(Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında cari yıl bütçesinden aktarılacak pay) kuruluşlardır. Yine, 4734 sayılı Kanunun 2.maddesinde kanunun kapsamına yer verilmiştir. Kalkınma ajansları 2. madde 'de sayılan kuruluşlar kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla 4734 Kamu İhale Kanunu'nun uygulanmayacak olması gayet doğaldır. Üçüncüsü ise, Anayasa 160. maddesinden kaynaklanan yetkiyle T.B.M.M. adına denetim yapan Sayıştay'a dış denetim içinde yer verilmemesidir(Yılmaz,2011a: 132).

3.16. Türkiye'de BKA Uygulamaları

Ülkemizde 5449 sayılı Kanunun, 25.01.2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmesi ve 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle Ülkemiz yeni bir yerel yönetim birimine kavuşmuştur. Kanunun kabulünden sonra 6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı" ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Çukurova Kalkınma Ajansı 06.01.2007 tarihinde, İzmir Kalkınma

Ajansı da 13.01.2007 tarihinde resmen faaliyete başlamıştır. 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanan 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Konya, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van illerinin merkez olduğu, 23 ile hizmet edecek sekiz kalkınma ajansı daha kurulmuştur. Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar'ın yürürlüğe konulması; Devlet Bakanlığının 16.06.2009 tarihli ve 2067 sayılı yazısı üzerine, 25.1.2006 tarihli ve 5449 sayılı Kanununun 3, 8 ve geçici 2 nci maddelerine göre, Bakanlar Kurulu'nca 14.07.2009 tarihinde(Arslan, 2010a: 99); Tekirdağ, Balıkesir, Denizli, Kütahya, Bursa, Kocaeli, Ankara, Isparta, Hatay, Nevşehir, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Trabzon, Kars, Malatya illerinin merkez olduğu 55 ile hizmet edecek 16 tane daha Kalkınma Ajansı kurulması kararlaştırılmıştır. Tablo 3'te görüldüğü üzere, Kalkınma Ajansları sayısı 26'ya yükselmiştir(Yıldız, 2013: 101).

Tablo 3: Türkiye'deki Kalkınma Ajansları

Kod	Düzye 1 (12 Alt Bölgesi)	Kod	Düzye 2 Bölgesi (26 Alt Bölgesi)	Kalkınma Ajansları
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul	İstanbul Kalkınma Ajansı: İSTKA
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ , Edirne, Kırklareli	Trakya Kalkınma Ajansı: TRAKYAKA
		TR22	Bahkesir , Çanakkale	Güney Marmara Kalkınma Ajansı: GEKA
TR3	Ege	TR31	İzmir	İzmir Kalkınma Ajansı: İZKA
		TR32	Aydın , Denizli, Muğla	Güney Ege Kalkınma Ajansı: GEKA
		TR33	Manisa , Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	Zafer Kalkınma Ajansı: ZAFER
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa , Eskişehir, Bilecik	Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı: BEBKA
		TR42	Kocaeli , Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı: MARKA
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara	Ankara Kalkınma Ajansı: ANKARAKA
		TR52	Konya , Karaman	Mevlana Kalkınma Ajansı: MEVKA
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya , Isparta, Burdur	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı: BAKA
		TR62	Adana , Mersin	Çukurova Kalkınma Ajansı: CKA
		TR63	Hatay , Kahramanmaraş, Osmaniye	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı: DOĞAKA
TR7	Orta Anadolu	TR71	Aksaray, Kırıkkale , Kırşehir, Niğde, Nevşehir	Ahiler Kalkınma Ajansı: AHİKA
		TR72	Kayseri , Sivas, Yozgat	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı: ORAN
TR8	Batı Karadeniz	TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı: BAKKA
		TR82	Çankırı, Kastamonu , Sinop	Kuzey Kalkınma Ajansı: KUZKA
		TR83	Amasya, Çorum, Samsun , Tokat	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı: OKA
TR9	Doğu Karadeniz	TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı: DOKA
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı: KUDAKA
		TRA2	Ağrı , Ardahan, Iğdır, Kars	Serhat Kalkınma Ajansı: SERKA
TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Bingöl, Elazığ, Malatya , Tunceli	Fırat Kalkınma Ajansı: FKA
		TRB2	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı: DAKA
TRC	Güneydoğu Anadolu	TRC1	Adıyaman, Gaziantep , Kilis	İpekyolu Kalkınma Ajansı: İKA
		TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Karacadağ Kalkınma Ajansı: KARACADAĞ
		TRC3	Batman, Mardin , Şırnak, Siirt	Dicle Kalkınma Ajansı: DIKA

Kaynak: Kılıç, Nesime (2017). Doğrudan Kalkınma Ajanslarının Doğrudan Ekonomik Katkıları: Panel Veri Uygulaması, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi

Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 54-199.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME SÜRECİ İLE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Küreselleşme, yerelleşme ve bölgeselleşmenin etkisiyle gündeme gelen bölgesel kalkınma ajanslarının önem kazanması, 1990'lı yıllara dayanmaktadır. Bu yıllar, neo-liberal politikalar sonucu devletin rolünün nispeten azaldığı, bölgelerin ve bölgeselleşmenin önüne çıktığı bir dönemi ifade etmektedir. İlk örneklerine 1930'lu yıllarda rastlanan bölgesel kalkınma ajanslarının 90'larda ortaya çıkmasının nedeni ise Avrupa Birliği'ne rekabete dayalı bölgesel fonlar sağlamaya başlamasıdır. AB tarafından sağlanan söz konusu fonlardan yararlanmak amacıyla, merkezinin denetimine tabi ve kamusal kaynaklarla finanse edilecek bölgesel kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır. Bölgesel kalkınma ajanslarının temel amacı, bölgelere dair sorunlarının giderilmesi, bölgeler arası farklılıkların azaltılması, bölgelerin kapasitelerinin artırılması, bölgesel kalkınmanın sağlanması, bölgelerdeki aktörler arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ve rekabet avantajı elde etmek şeklinde ifade edilmiştir(Emini ve Görün, 2013: 75).

4.1. Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Yerelleşme

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın yeniden şekillendirildiği yıllarda, yerel kalkınma girişimleri, devletin belirli bir sektöründe bütünsel bir planlamanın yanı sıra önerilen bir yaklaşımdı. Bu anlamda yerel, hem ekonomik hem de siyasal eylemin mekânı haline gelmiştir. Neoliberal dönemde de yerel kalkınma, devletin ekonomik alandan elini çekmeye başlamasıyla birlikte merkezi yönetimlerin gücünü azaltmasıyla yerelleşme politikaları uygulamaları yürütülmeye başlanmıştır. Bölge de, yerel kalkınmanın yeni orta düzey kademelerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Ulusal kalkınma anlayışının yerini giderek yereli ve bölgeseli ön plana çıkararak bir anlayışın gelmesiyle birlikte, devletin doğrudan karar alma sürecindeki yerleri giderek azalırken bunların yerine ulusüstü örgütlerin doğrudan yönlendirdiği yeni bir süreç almıştır. Özellikle Batı Avrupa'da çeşitli ülkelerdeki farklı biçimlerde örgütlenmiş bölge planlama birimleri üzerine kurulan yerelleşme politikası kendini göstermeye başlamıştır(Çiner, 2013:2-12).

1980’li yıllardaki yerelleşme politikaları, bölgeselleşme politikaları ile birlikte yeni bir düzen içerisinde önemli bir ivme yakalamıştır. 1980 yılının ardından yeni sağın yerelleşme politikalarının neticesinde küresel sermaye yerel yönetimleri kendisine ortak seçmiş, 1990’li yıllarda ise yerelleşme söylemiyle gündemde olan bölgesel kalkınma ajanslarını yeni ortak olarak belirlemiştir. Yeni sağın yerelleşme politikaları, bir taraftan merkezin yerele müdahalesini olanaklı kılmakta ve artırmakta, diğer taraftan da yerel güç ilişkilerini yeniden üretmektedir. Bu yerellik anlayışı çevresinde “merkezi müdahale, kendi örgütlerini ‘yerel güç odakları’ etrafında daha etkin kılmıştır. Yerel güç odakları da merkezin sağladığı düzenleme ve donanıyla güç donanımlarını artırma olanağına sahip olmuştur(Karasu, 2009: 3-7).

Bölge kalkınma planlarının ne yerel yönetimlerin tek başına ne de merkezi hükümetler tarafından tek başına gerçekleştirilmesinin önüne geçmek amacıyla Kalkınma Ajansları merkez ile yerel birimler arasında planlama faaliyetlerinde koordinasyon sağlamıştır. Kalkınma Ajansları ile yerel yönetimler arası ilişki bölge planlarının hazırlanması ve kalkınmanın sağlanması aşamasında merkezle yerel arasında yetki paylaşımı noktasında kendini göstermiştir(Öztürk ve Çolakoğlu, 2015:338).

Kalkınma ajansları daha çok yerelleşme çabaları çerçevesinde merkezi yönetim karşısında bölgesel ve yerel birimlerin yönetsel açıdan güçlendirilmesini ifade eden anlayışın bir sonucu olarak gündeme gelen oluşumlardır. Bu oluşumların bir bölgenin istihdam gücünün, ekonomik performansının ve uluslar arası rekabet gücünün artırılmasında ve bu yolla da ülkenin ekonomik performansının artırılmasında önemli katkıları olduğu ifade edilmektedir. Bölgesel düzeyde gerçekleşen yerelleşme politikalarının en önemli aracı olan Bölgesel Kalkınma ajanslarının ayrıca yerel yapının tanımlanmasında, yerel ihtiyaçların tespiti ve karşılanmasında etkin olmakla birlikte bu ihtiyaçları karşılayabilecek diğer organlarla iletişime geçme konusunda da etkin oldukları iddia edilmektedir(Emini ve Görün, 2013: 86). Bu gelişmeler ışığında Kalkınma ajansları, merkezi yönetimle hükümetin müdahalesi çerçevesinde olan tavandan tabana yaklaşımı yerine, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların katılımıyla gerçekleşecek bir

süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgesel kalkınma anlayışında yaşanan bu değişimle beraber, bölgede var olan tabii, ekonomik, kültürel ve teknolojik kaynakların kullanılması yoluyla, yerel fırsatlardan en üst düzeyde kar sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yerel yönetimler, yerel politikacılar, yerel istihdam büroları, eğitim ve öğretim kurumları, STK'lar, işletmeler, öz kaynak ve yerel girişimciliğin öne çıktığı KOBİ'leri ve finans çevreleri, gibi aktörleri bir arada çalıştırmaktadır. Bu yaklaşım, bölgesel kalkınmanın en önemli başarı faktörleri arasında yer alan yerelleşme mekanizmasını güçlendirmekte ve bölgede yer alan kaynakların daha etkin ve verimli kullanımını mümkün kılmaktadır(Taşlıyan ve Korkmaz, 2014: 24).

4.1.1. Dünyada Meydana Gelen Yerelleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Dünyada yaşanan değişim rüzgârına kayıtsız kalmak istemeyen ülkeler, sosyo-ekonomik ve siyasi yapılarında bir takım değişimleri gerçekleştirmekte, özellikle son dönemde dünya genelinde büyük bir ivme yakalayan yerel ve bölgesel oluşumların gerisinde kalmamak amacıyla bölgelerin rekabet edebilirliğini hayatta tutmak ve kalkınmayı sağlamak üzere bölgeselleşme ve yerelleşme politikalarına hız vermektedirler(Öztürk ve Çolakoğlu, 2015: 324). Yaşanan bu gelişmelerle birlikte ulus – devlet, ekonomi ve savunma alanındaki bazı yetki ve sorumluluklarını bölgesel kurallara ve uluslararası antlaşmalara göre yeniden düzenlemek ve bu gelişmeler karşısında ülke içi politikalarını bölgesel ve uluslararası otoritelerin kuralları doğrultusunda belirlemek zorunda kalmıştır. Dünya ekonomisindeki gittikçe artan yerelleşme eğilimleri ile kentsel ekonomiler olgusu, geleneksel kalkınma anlayışını ve beraberinde kalkınma araçlarını da değiştirmektedir. (Vurucu, 2013:41). Tüm bu gelişmelerle birlikte devletin fonksiyonlarının azaltılması ve ekonomik kalkınmanın merkez çıkışlı yani yukarıdan aşağıya bir anlayışla değil aşağıdan yukarıya diğer ifadeyle adem-i merkeziyetçi bir yapıya doğru gidilerek merkeziyetçiliğin yerini yerelleşme ve bölgecilik anlayışına uygun daha demokratik yapılar almıştır. Bu yapıların ilk etkisi 1930'lu yıllarda Amerika kıtasında Bölgesel Kalkınma Ajansları şeklinde ortaya çıkmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Avrupa

kıtasında yaygınlaşan bu kurumlar kalkınmanın temel argümanı olmaya başlamıştır(Gitmez, 2013: 22-116).

1980 öncesi ulusal kalkınma söylemini 1980 yılıyla birlikte yerel ve bölgesel kalkınma yaklaşımlarının alması kalkınma anlayışında, merkezden belirlenen yukardan aşağıya olan bir süreçten çıkmakta, yerel ve bölgesel kalkınma potansiyelinin keşfedilmesi ve buna uygun bölgesel bir bölgesel kalkınma stratejisi geliştirilmesini hedefleyen, aşağıdan yukarıya, daha katılımcı bir kimlik kazanmaktadır. Böylece tavandan tabana politikalarının yerini tabandan tavana politikalarının almasıyla yerel ve bölgesel kalkınma politikaların önem kazanmasına neden olmuştur(Uçar, vd, 2013:185-186). Buna bağlı olarak özellikle, dünya ekonomik sisteminde küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin yerleşmeye başladığı 1980'li yıllardan itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan devlet güdümünde olmaktan ziyade işgücü, yaşam kalitesi, yatırım ikilemi gibi mekânın niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye doğru yönelmiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, yeni bölgesel kalkınma politikaları ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır(Övgün, 2009: 233). Bu sorgulama sonucunda geleneksel politikalar terk edilerek özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren tabandan tavana kalkınma politikaları uygulamaya konulmuştur. Kalkınma politikalarında izlenen tabandan tavana yönetim tarzı, Bölgesel Kalkınma Ajansları gibi yerel kurumların önemini artırmış ve bölgesel kalkınma ajansları bu anlayışta örnek model teşkil etmeye başlamıştır(Emini ve Görün, 2013: 88-89). Bu yıllarda, Avrupa ülkelerinde yerelleşme ve bölgeselleşmenin hızlanmasıyla Avrupa Birliği, geleceğin birleşik Avrupa'sını gerçekleştirebilmek için yerelleşme ve bölgeselleşmenin yaygınlık kazanması amacıyla çalışmaları genişletmiştir(Uysal, 2009: 276). Bunlar; 1985 kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının md.4/3'ünde yerellik ilkesinin benimsenmesi, 1987 çıkan Avrupa Tek Senedinde yerel ve bölgesel yönetimlerin yerel kalkınmaya katılımlarının artırılması ve etkinliklerinin geliştirilmesinin vurgulanması, 1988'de Avrupa Komisyonunun, yerel ve bölgesel siyasi aktörlerin karar süreçlerine katılımını artırmak için, Yerel ve Bölgesel Dayanışma Konseyi'ni

kurması(Uçar,vd, 2013: 190), 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ve sonrasında 1993'de Bölgeler Komitesi'nin kurulması, 1994 ve 1996 yıllarında Avrupa Parlamentosu Yerel Yönetimler Konferansı bu yönde atılmış adımların başlıcalarıdır(Ökmen ve Canan, 2009:152-153).

1990'lı yıllardan itibaren, yerelleşme ve bölgeselleşme eğilimlerinin de etkisiyle, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikaları ve uygulamaları hem gelişmiş hem de gelişmekte olan Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkelerin politikalarını AB ile uyumlaştırmak adına şart koştuğu programlar, şu şekilde sıralanan temel hedeflerin gerçekleştirilmesini öngörmektedir(Şahin,vd, 2013:141).

- Küçük çaplı işletmelere altyapı desteğinin sağlanması,
- Küçük çaplı firmaların kurulması ve korunması için gerekli yardımlar,
- Küçük işletmelerde araştırma ve geliştirme (AR-GE) faaliyetlerinin geliştirilmesi ve bu işletmeler arasında işbirliği şebekelerinin kurulmasının teşvik edilmesi,
- Yerel tarım ve balıkçılık kaynaklarının geliştirilmesi,
- Yerel potansiyel kullanılarak turizm kaynaklarının geliştirilmesi,
- Yöresel tarım ürünleri ve el yapımı ürünlerin tanıtımı ve geliştirilmesi,
- Yerel istihdam geliştirme inisiyatiflerinin desteklenmesi. Bu yerelleşme anlayışı ülkeleri bölgesel kalkınmada yerel aktörlere, yani BKA'lara yöneltmiştir(Tutar ve Demiral, 2007: 68).

Nitekim Avrupa Birliği'nin etkisiyle; Bulgaristan, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları oluşturulmuştur(Parlak, 2011:262).

2006 yılında AB uyum fonlarının sayısı ikiye düşürülmüş, Avrupa Sosyal Fonu(ASF) ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu(ABKF)'nun devam ettirilmesine karar verilmiştir. 2006 yılından itibaren uyum politikaları sağlam mali yönetim ilkeleri çerçevesinde yerelleşme ve basitleştirmeyi öngören bir anlayış içerisinde yürütülmüştür. Artık, AB katılım öncesi fonları ve uyum fonlarının kullanımında

etkinliğin sağlanmasında BKA'larının önemi daha da artmıştır. Bu bakımdan BKA'larının sayısı artış göstermekte, ayrıca BKA'ları da kendi aralarında birlikler oluşturmaktadır(Şahin,vd, 2013:147). Bu birliklerden en önemlileri;

- Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA),
- Britanya Kentsel Geliştirme Birliği (BURA),
- Kanada Ekonomik Kalkınma Birlikleri (EDAC),
- Bölgesel Ekonomik ve İş Geliştirme Programı (LEED)'dir(ZEKA, 2012: 34).

Avrupa'da bölgeselleşme ve yerelleşme ile birlikte kalkınmaya yönelik yeni bölgesel politikalar geliştirilmeye başlanmış bölgesel gelişme farklılıklarını gidermek amacıyla buldukları bölgeye hizmet vererek ekonomiyi canlandırma, yatırımları artırma ve yöre halkının katılım düzeyini artırmaktadır. Bu doğrultuda kalkınmada önemli olan hızlı karar alma ve uygulama; yeniliklere, değişimlere açık olma ve uyum sağlama; etkileşim ve işbirliğine önem verme ve çok yönlü düşünebilme esaslarına göre ajansların yapısı oluşturulmaktadır(Şen ve Kaya, 2014: 189-205; Öztürk ve Çolakoglu, 2015: 323).

4.1.2. Türkiye’de Meydana Gelen Yerelleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye’de, 1980 sonrası dönemde, tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme süreci ve bu sürecin getirmiş olduğu yeni ekonomik düzen anlayışı, kamu yönetimini ve onun ayrılmaz parçası olan yerelleşme ve bölgeselleşme politikalarını yakından etkilemiştir. Bu etkileşim, Avrupa Birliği’ne uyum sürecini yaşayan Türkiye için değiştirilmesi ve düzenlenmesi zorunlu olan yerelleşme ve bölgeselleşme politikalarını gündeme getirmiştir. Türkiye’de 1990’lı yıllarda daha çok konuşulmaya başlanan ve kalkınma ajanslarının kurulmasıyla somutluk kazanan bölgesel politikalar yabancı yatırımın teşvik edilmesi, bölgenin sosyal ve kültürel özelliklerinin ön plana çıkarılması gibi amaçlarla önceki dönemin politikalarından ayrılmaktadır (Övgün, 2009: 238).

Türkiye, kamu politikasının Avrupalılaşması bağlamında önemli ölçüde bölge planlamasını öne çıkaran politikalar içindedir. Devlet reformu çerçevesinde 2002 yılından beri yapılan değişikliklerin, özellikle yerel yönetimler reformu olarak adlandırılan bir dizi yasalarla yerelleşme politikasına hız vermiştir. Yerelleşmenin yanında ilerleyen politikalardan biri bölgeselleşmedir. Bu politikaların önemli bir ayağı da kalkınma ajanslarının güçlendirilmesidir(Çiner, 2013:17). İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Büyükşehir Belediyelerine yönelik yasalarla, yerelleşme yönünde önemli değişiklikler hayata geçirilmiştir. Yine 2006 yılında, Kalkınma Ajanslarının kuruluş süreci başlamış, 26 Düzey 2 bölgesinde 2008-2009 itibariyle Kalkınma Ajansları faaliyetlerine başlamışlardır(Özışık, 2015:315).

Türkiye’de özellikle son yıllarda 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanun, 5393 Sayılı Belediye Kanun, 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ve 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yerelleşme reformları kapsamında hazırlanmış kanunlardır(Kılıç, 2014:36).

6360 sayılı Kanunla, mali konularda bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamından büyükşehir belediyelerine ayrılan pay ve büyükşehir belediye sınırları içinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamından her bir büyükşehir belediyesine kalan oran artırılmıştır (O.Zengin, 2014: 104). 6360 sayılı yasa ile mali konularda getirilen değişiklikler, yerel yönetimleri güçlendirmek, etkinliğini arttırmak iddiası ve GBVG’den ayrılan payları arttırdığı içinde yerelleşmeci olarak adlandırılmaktadır(G.Zengin, 2014:351). Büyükşehir belediyelerinin gelirlerindeki artışa bağlı olarak kalkınma ajanslarının gelirlerinde de belli bir artışın olması beklenmektedir. Böylece ajanslar tarafından yereldeki kurum ve kuruluşlara ve bu arada özellikle büyükşehir belediyelerine proje karşılığı kullanılan fon miktarlarında yükselme meydana gelecektir(Yılmaz, 2012: 6).

6360 sayılı kanun ile illerin mülkî sınırlarına genişleyen büyükşehir belediyeleri ile Düzey 2 ölçeğini kapsayan Kalkınma Ajanslarının, hem planlama

hem de kalkınma politikaları bağlamında bütüncül ve işlevsel bir ortaklığa geçmelerinin düşünüldüğü öngörülebilmektedir. 6360 sayılı kanun ile finansal kaynakları artırılan büyükşehir belediyeleri, aynı zamanda Kalkınma Ajansları'nın malî destek programları çerçevesinde proje tekliflerinde bulunabilecek ve buradan hareketle kent-bölge ölçeğinde, merkezden aktarılan kaynaklar da hesaba katıldığında, yatırımların artırılması ve iyileştirilmesi mümkün olabilecektir(Özışık, 2015:317-334).

2005 yılında İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyesinin sınırları il sınırı olarak tespit edilmiş, bu uygulama 2012 yılında 6360 sayılı kanunla daha geniş bir çevreye yayılmış ve kanun kapsamında on dört ilde daha büyükşehir kurulurken bu illerle birlikte toplam otuz ilde il özel idaresinin varlığına son verilmiştir. Böylece bu yasa bağlamında artık Türkiye, yönetsel bakımdan büyükşehir olmayan il özel idareli ve il özel idaresiz ama büyükşehirli olmak üzere farklı bir yapılanmaya girmiştir(Övgün, 2013: 800-803). Kalkınma Ajansları ile birlikte düşünüldüğünde, Türkiye’de merkezîyetçilik/âdem-i merkezîyetçilik ve “kalkınmanın yönetimi” bağlamında yerel ölçekte mekânın yeniden yapılandırıldığı ve yetkilendirildiği bir sürece girildiği ifade edilebilir(Özışık, 2015:316). Büyükşehir olan illerde il özel idarelerinin kapanmasıyla birlikte, ajans yönetim kurulunda üye olarak görev yapan il genel meclisi başkanlarının görevi sona ereceğinden, ajans yönetiminde büyükşehir belediye başkanlarının daha aktif ve etkin olması beklenmektedir(Yılmaz, 2012: 6).

Ekonomik ve sosyal gereksinimlerle gündeme gelen bölgeselleşme politikaları bağlamında ve AB üyeliği sürecinde bugüne kadar Düzey 2 bölgeleri kalkınma ajanslarıyla ve Düzey 3 bölgesi de iller bazında hayata geçmiştir. Ancak eksik kalan Düzey 1 sınıflandırması da büyükşehirleşmeyen elli bir il özel idaresiyle hayata geçebilecektir. Böylece adaylık sürecinin de etkisiyle Türkiye bölgeselleşme konusunda tam anlamıyla NUTS(Avrupa Birliğinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması) sistemine uygun bir yapıya bürünmüş olacaktır(Övgün, 2013:806)

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinde yer alan “il özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur”, ibaresi Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4. maddesinin 3. bendinde yer

alan “Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır” hükmüyle örtüşmektedir(Demirel, 2014: 180). Uygulama da olan 5302 sayılı İl Özel İdare Kanununda; vali il genel meclis başkanı olmaktan çıkarılmıştır. İl genel meclisi kararlarının vali onayı ile yürürlüğe girmesi uygulamasına son verilmiştir. İl özel idare bütçesi İçişleri Bakanlığı onayıyla değil, il genel meclisi kararıyla yürürlüğe girmesi hükme bağlanmıştır. İl özel idaresinin il genel meclisi kararıyla uluslararası teşekkül ve organizasyonlara üye olabilmesine olanak tanınmıştır(Demirel, 2014: 185). Yerelleşme açısından olumlu bir gelişme kabul edilen bu değişiklikler Vali'nin merkezi vesayeti azaltılmış olmasına rağmen alınan kararlara karşı idari yargı yolunun açık olması, kalkınma ajansı yönetim kurulu başkanlığının bölge illeri valileri arasında dönüşümlü olarak ifa edilmesi valilerin diğer merkezi ve yerel yönetimler üzerindeki ağırlığını devam ettirmektedir(Balkanlıoğlu, 2013:1).

5302 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerle kesinleşen il genel meclisi karar özetleri toplantıyı izleyen en geç yedi gün içinde çeşitli yollarla halka duyurulması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın hizmetlerde yerindelik kontrolünün yerel meclislere ait olmasına ilişkin ilgili temel ilkeleriyle bu haliyle uyumlu olup, il özel idarelerinin yerelleşmesi açısından önem arz etmektedir(Toprak, 2012:15).

5302 sayılı İl özel İdaresi Kanunu ile birlikte il özel idareleri merkezin izni ve onayı gerekmeksizin; “İl özel idaresinin yetkileri ve imtiyazları” başlıklı 7. maddesinde; her türlü faaliyette bulunabilecek, gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri için izin ve ruhsatları verebilecek ve onları denetleyebilecek, yönetmelik çıkarabilecek, emir verebilecek, yasaklar koyup bunları uygulayabilecek, çeşitli cezalar verebilecek, taşınır ve taşınmaz malları almak, satmak, kiralamak veya kiraya vermek, takas etmek, bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesis edebilecek ve borç alabilecektir. İl özel idaresinin doğrudan kendi organlarının kararıyla kullanabilecekleri bu yetkiler yerelleşme açısından önem teşkil etmektedir(Başa, 2009:10-11).

5393 sayılı Belediye Kanunu ile birlikte Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yerellik ilkesi kapsamında gerekleŖen yerelleŖme reformlarıyla birlikte, belediyelerin merkezi yönetim tarafından görülmesi gereken bazı hizmetlerin yerel yönetimlere aktarımı söz konusu olmuŖ ve yerel yönetimlerin görev ve yetki alanları geniŖletilmiŖtir. 5393 Sayılı Belediye Kanununun gerekçesinde belirtildiği üzere; belediyelerin yeniden yapilandırılmasında getirilen hükümlerden bir kısmı idarelerin daha demokratik, katılımcı ve saydam hale getirilmesini, vatandaşların yönetime katılmasını ve kamu hizmetlerinde etkin rol almalarını sađlamıŖtır. Hizmetlerin vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun birimler aracılığı ile doğru yöntemler kullanılarak sunulması ngrlmŖ, belediye hizmetlerinde daha demokratik ve vatandaş odaklı bir anlayıŖın benimsenmesi vurgulanmıŖtır(Kılıç, 2014: 50).

5393 sayılı yasanın 23.Maddesi ile birlikte merkezi yönetimin belediye meclisi üzerinde idari vesayet yetkisi kaldırılmıŖtır. Yasada madde Ŗu Ŗekilde geçmektedir; ‘‘Kararlar kesinleŖtiđi tarihten itibaren en geç yedi gün içinde mahallin en büyük mülki idare amirine gönderilir. Mülki idare amirine gönderilmeyen kararlar yürürlüğe girmez. Mülki idare amiri hukuka aykırı gördüğü kararlara aleyhine idari yargıya baŖvurabilir.’’ Kanunun yerelleŖme reformu adına attığı bir diğer önemli adım ise, Yerel Gündem 21 süreçlerinin kent ölçeğindeki baŖlıca katılımcı platformları olan 76.maddesinde yer alan kent konseyleridir. Yasada kent konseyinin görevi; kent yaŖamında, kent vizyonunun ve hemŖehrilik bilincinin geliŖtirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesidir(Tan ve Belli, 2013:269-270).

Belediye Kanununun 76. maddesi ile kurulması zorunlu olan kent konseyleri özellikle binyıl kalkınma hedeflerinin ynetiŖimci bir anlayıŖla birlikte uygulanmasında önemli aktörler olarak değerlendirilmektedir. Gerek yerel gündem 21 ortağı olan kentlerde gerekse ortak olmayan kentlerdeki kent konseyleri aracılığı ile binyıl kalkınma hedeflerinin yerelleŖtirilmesi, blgeselleŖmesi ve uygulamalarının yaygınlaŖtırılması amalanmıŖtır. Bu hedeflerin yerelleŖtirilmesiyle yerel kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir(Eroğlu ve Aslan, 2013: 6). Kalkınma ajanslarının vizyonu ‘‘ kalkınma sürecinde yerel dinamiklere öncülük eden, yenilikçi

bir ajans olmak”, misyonu ise, “işbirliği kültürünün geliştirilmesini ve potansiyellerin akılcı değerlendirilmesini koordine ederek bölgesel kalkınmayı sağlamak”tır. Bu açıdan kalkınma ajanslarının vizyon ve misyonları binyıl kalkınma hedeflerinin yerleştirilmesi, bölgeselleşmesi açısından önemlidir(Akyıldız, 2013: 124). Kent konseyleri Kalkınma Ajansları’nın doğru çalışmasında, bilgi akışının sağlanmasında da önemli rol oynayacaklardır(Büyükgenç, 2011: 337).

5302, 5393 ve 6360 sayılı kanunlar, 2006 yılında yapılmış olan ve kalkınma ajansları adıyla yönetsel sistemimize yeni bir birimi getiren kanunla birlikte değerlendirildiğinde, kamu yönetimi sistemimizde yerelleşme ile birlikte bölgeselleşme konusunda da bir takım değişikliklerin yaşandığı ve bundan sonra da yaşanacağı görülmektedir(Övgün, 2013:804).

4.2. Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Küreselleşme

Küreselleşme süreciyle beraber bölgelerarası gelişmişlik farklarını gidermede devletin rolünün azalması ve yenedünya düzeninde küresel rekabette üstünlük elde etmenin ön plana çıkması ile bölge kavramına verilen önem artırmıştır. Bu gelişmeler bölgesel politikalar alanında da bir dizi değişimlerin oluşmasına katkı sağlamasının yanında bölgelerin rekabet gücünü artırmaya yönelik yeni bir kalkınma politikasının da oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu kalkınma politikasıyla birlikte yoksulluğun azaltılması ve maddi refahın artırılması ile üretim faktörlerinin daha verimli bir düzeyde kullanılması olarak ifade edilen ulusal kalkınma anlayışından gitgide uzaklaşmaya başlanmış, bu anlayışın yerine bölge sorunlarının tespit edilip, bu sorunların bölge potansiyelleri kullanılarak çözmeye çalışan bölgesel kalkınma anlayışı kabul görmeye başlamıştır. Bu yeni süreçte bölgeler gittikçe öne plana çıkan aktörler olmuş ve bölgesel/kurumsal yapılanmalar olan Bölgesel Kalkınma Ajansları küresel rekabetin bir aktörü pozisyonuna gelmiştir. Bu nedenle küresel rekabetin küresel ve bölgesel aktörleri olması açısından kalkınma ajanslarının önemi artmaktadır(Gitmez, 2013: 2).

Son yıllara kadar olan uygulamalara bakıldığında, klâsik bölgesel kalkınma anlayışları geçmişte olduğu gibi günümüzde de bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılmasında tek başına yeterli olamamıştır(Kargı, 2009: 27). Küreselleşme

süreciyle beraber gelen değişim koşullarına uyum, bölgelerarası rekabet, küresel piyasanın aktif olarak takip edilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi, örgüt yapılarında esneklik gibi önemli olgular, geleneksel bölge anlayışını değiştirerek yeni bir bölge yaklaşımını zorunlu kılmıştır(Akarçay, 2009: 7). Bölgelerin kendi iç dinamiklerine yoğunlaşan, sosyal örgütlere kalkınma politikaları boyutunda daha çok yer veren ve çağdaş dünyanın gereksinimleri doğrultusunda uluslararası nitelikler taşıyan yeni yaklaşımlar, bölgesel kalkınma politikalarını şekillendirmektedir(Kargı, 2009: 27).

Yenidünya düzeninde, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır. Bölgesel politikaların kurumlaşmasında bölgesel birimlerin ağırlık kazanması ve merkeze bağlı bürokratik örgütlenmeler yerine yarı-özerk birimlerin gündeme gelmesi ve bölgesel gelişmeden oluşturulması da yeni dönemde benimsenen politikaların uygulama yönünde getirdiği farklılıkları göstermektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte devletin müdahalesine dayanan yani merkezîyetçi bölgesel kalkınma anlayışı yerini; yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleşebilecek bir bölgesel kalkınma anlayışına bırakmıştır. Bu yeni yaklaşımın temel kurumu Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok ülkede uygulama örnekleri bulunan, kalkınmada sürükleyici bir örgütlenme olan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ana amacı; bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgesel yatırımları arttırmak ve bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamaktır. Küreselleşmenin de etkisiyle günümüzde BKA'lar bilgiyi üretme, bilgiye ulaşma, bölgelerinin tanıtımını yapma, geniş katılım ve işbirliği ortamının odağı olma yönünde bir değişim göstermektedir (Akiş, 2011 :237-245).

Küreselleşme süreci, bütün toplumlara ve yerel bölgesel ekonomilere tehditler yöneltirken, aynı zamanda bazı fırsatlar da sunmaktadır. Yerel aktörlerin küreselleşmenin tehditlerine karşı koyabilme yeteneğinin geliştirilmesi ve sunduğu fırsatlardan azami faydanın elde edilebilmesi, bu faktörleri iyi teşhis eden, yorumlayabilen ve bunlara uygun politikalar geliştirebilen kurumların varlığını gerektirmektedir. Ajanslar, bu bağlamda, bir taraftan küresel düzeyde yaşanan gelişmeleri yerel düzeye aktarırken, diğer taraftan da yerel potansiyeli, varlıkları,

üstünlükleri ve özgünlükleri küresel pazarlara taşıyacaktır. Burada, hem küresel şartların iyi yorumlanması ve yerele iyi aktarılması, hem de yerel potansiyelin tespiti ve toplanan yerel-bölgesel bilginin küresel piyasaya özgün ürünler veya hizmetler halinde pazarlanması ajanslar türünde teknik kapasitesi yüksek, uzmanlaşmış bir kurumun varlığını gerektirmektedir. Ajanslar aynı zamanda, uluslararası düzeyde yapılacak tanıtımlara ve bu tanıtımlardan sorumlu birimlere her türlü desteği sağlayacaktır(Arslan, 2010a:100-105).

4.2.1. Dünyada Meydana Gelen Küreselleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Köklerinin 18. yüzyılda A. Smith'e kadar uzandığı kabul edilen ve 1970'lerde yoğunlaşmaya başlayan küreselleşme süreci, bölgesel kalkınma anlayışında değişim yaratan en önemli faktördür. On dokuzuncu yüzyıldan 1929 Büyük Buhran'a kadar ki dönemde ulus-devletler, bölge olgusunu ulusal birliği tehdit eden bir unsur olarak görmüşler ve bu yüzden de bölgesel kalkınma kavramına sıcak bakmamışlardır(Yüksel, 2015:26). Ulus-devlet himayesinde dengeli kalkınmanın benimsenmesi takip eden dönemde de devam etmiş, özellikle 1950-60'lı yıllarda "korumacı-müdahaleci" iktisat politikaları altında, sermaye birikimini sağlamak, sosyo-ekonomik gelişme sürecinin iç bütünlüğünü oluşturabilmek, ülke kaynaklarının optimum biçimde kullanmak, ulusal ve bölgesel ölçekte dengeli ve sürdürülebilir sürekli pozitif büyümeyi gerçekleştirebilmek ve geri kalmış bölgelerin gelişme seviyelerini yükseltmek gibi belli amaçlarla ilgili bölgelere yönelik planlı bir müdahalenin gerekliliğinin öngörüldüğü yıllar olmuştur. Böyle bir planlama ise, ancak, Keynesyen (refah) ulus-devlet paradigması çerçevesinde temsili demokrasi içinde meşruluk kazanan siyasi otorite tarafından hayat geçirilebilecektir ve nihayetinde, bu yıllarda, ulusal ve bölgesel ölçekte dengeli sürdürülebilir sürekli pozitif büyümeyi gerçekleştirebilecek ve geri kalmış bölgelerin gelişme düzeyini yükseltebilecek planlı bir müdahalenin gerekliliği öngörülmüştür (Sevinç, 2015:122).

1970'lerdeki stagflasyon krizine kadar süregelen Keynesyen iktisat politikaları, hem makroekonomik değişkenler açısından hem de büyüme, kalkınma ve dışa açılma konularında kamunun ekonomideki yerini genişletmiş, devlet

kuruluşlarının yerel organlar karşısındaki güçlerini artırmıştı. Buna paralel olarak da 1970 öncesindeki bölgesel kalkınma politikaları merkezîyetçi bir görünüm almıştı. Klasik (top-down (merkezîyetçi) bölgesel kalkınma politikaları olarak adlandırılan bu politikalar, geri kalmış bölgelerin sanayileştirilmesi ve modernizasyonu ile bölgeler arasındaki eşitsizliği azaltmayı hedeflemiştir(Kargı, 2009:19). Bu politikaların temelinde nispeten az, fakat büyük yatırımların ekonominin belirli sektörlerinde veya coğrafik alanlarında yapılması ve elde edilecek faydanın yaygınlaşarak diğer alanlara yansması (dışsal ekonomiler) düşüncesi yatar. Kararlar yerel halka danışılmadan devlet tarafından alınır. Bu politikaların araçları ise altyapının iyileştirilmesi, girişimciliğin veya özel sektörün teşvik edilmesi olup böylece bölge içi yatırımların artırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu politikaların, pek çok bölgede bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde başarılı olmakla beraber, yapısal sorunların çözümü konusunda etkili olduğunu söylemek mümkün olmamıştır. 1973 yılında ortaya çıkan petrol krizi sonrası dönemde keynesyen politikalar yerini neo-liberal politikalara bırakmıştır. 1970 sonrasında yaygınlaşan neo-liberal politikaların etkisiyle hızlanan küreselleşme olgusu, bölgesel kalkınma anlayışında ortaya çıkan değişimlerin en önemli sebebi olarak kabul edilmektedir. Bu sürecin başlangıcı ile birlikte küreselleşme kavramı; ülkeler arasında mal, hizmet, uluslararası sermaye akımları ve teknolojik gelişimin hızlı bir şekilde artmasını ve serbestleşmesini ve bunlar sonucu ortaya çıkan ekonomilerin entegrasyonu yönünde ilerleyen bir döneme girmiştir(Çakmak, 2006:11). Dolayısıyla bu gelişmeler ışığında kitlesel üretim sisteminden esnek üretim geçişle birlikte, ekonomi politikaları da değişime uğramış, ayrıca sanayileşmeye yönelik bölgesel politikalar sorgulanmaya başlanmıştır(Tiftikçigil, 2009:718).

Yeni bölgesel kalkınma politikalarının ortaya çıkışında küreselleşme olgusu ve beraberinde neo-liberal politikalar, 1980 sonrasında yeni kamu yönetimi anlayışı ve post-fordist üretim örgütlenmesi etkili olmuştur. Küreselleşme sürecinde merkezîyetçi ve bürokrasi temelli fordist yapının çöküşü ile birlikte piyasa temelli post-fordist yapıya geçilmesi kalkınma politikalarında bir dönüşümün yaşanmasını sağlamıştır(Yılmaz, 2011b: 31-32). 1980 sonrası yeni dünya düzeni, mekânın algılanma biçimini değiştirmiş ve bu yeni mekansal kurgu içinde yerel kalkınma

önem kazanırken, yerel odakların küresel sisteme eklenmesinde “bölgesel” ölçeğin önemi yeniden keşfedilmiştir(Cankorkmaz, 2011: 114).

1990’larla birlikte, küreselleşmenin tüm dünya ekonomilerinin yanı sıra, ülkeler içindeki bölgeleri de derinden etkilemesi ile birlikte, ülkeler, küreselleşme ve artan ekonomik rekabet ortamında hızlı ekonomik değişimin ortaya çıkardığı baskı ve tehditlerle baş edebilmek ve bu süreçte ortaya çıkan fırsatlardan yararlanabilmek üzere bölgesel gelişme politikalarında yapısal dönüşüm yapmaya başlamışlardır. Bu ihtiyaç, bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinden, kullanılan araçlardaki değişim ve farklılaşmaya kadar birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Geleneksel yani merkeziyetçi kalkınma yaklaşımından bölgeyi esas alan bir kalkınma yaklaşımına geçiş gündeme gelmiştir. Yeni kalkınma anlayışında kararlar ve güç mümkün olduğunca bölgeye ait olma, dışarıdan veya üstten bir zorlama ve baskı olmadığı bir yapıya bürünmüştür. Bu yeni yaklaşımın en önemli aktörü olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının dünya çapında yayılmasını hızlandırmıştır(Akiş, 2011: 238). Bu süreçle birlikte; Eski Doğu Bloğu ülkelerinin uluslararası ekonomiye girişleri, piyasa ekonomilerine geçişleri ve bütün dünyada küreselleşme ile gelen daha fazla ekonomik serbestleşme baskıları, dünyada dış yatırım için rekabet eden insan topluluklarının sayısını arttırmıştır. Bu durumda bir bölgenin diğer bölgeler ile rekabet edebilmesi için plan ve programlar üretebilecek ve uygulayabilecek bölgesel kurumlara ihtiyaç duyulmuş böylece küresel ortamda kendi bölgelerini “pazarlamak” isteyen yatırım avcısı bölgeler, kendi BKA’sını oluşturmaya başlamıştır. Küreselleşme bazı insan topluluklarının genel ekonomik ortamdan yabancılaşmasına yol açtı. Bu insan toplulukları hızla değişen teknolojilerin gerektirdiği esnek işgücü, hızlı iletişim ve bilgiye dayalı servet oluşumu için gerekli olan tepkileri zamanında geliştiremedi. Bu durumda küreselleşmenin gerektirdiği yeni ekonomik ortama ayak uydurmak için ekonomilerin yeniden yapılanması gerekti. Bu yeniden yapılanmayı ve küresel ekonomiye eklenmeyi sağlamak için bu gibi bölgelerde BKA kuruldu. Kalkınmada bölgesel ölçeğin önemini gören uluslararası örgütlerin içsel kalkınmayı öngören bölgesel programlar geliştirmeleri ve bunları uygulamak için BKA kurulmasını öngörmeleri sonucunda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin bölgelerinde

BKA kurulmasına ön ayak olmaları da önemli bir neden olarak ortaya çıkmaktadır(Atak, 2011:22-23).

2000'li yıllardan sonra küreselleşmenin iyice yaygınlık kazanmasıyla birlikte BKA'lar bilgiyi üretme, bilgiye ulaşma, bölgelerinin tanıtımını yapma, geniş katılım ve işbirliği ortamının odağı olma yönünde bir değişim sürecine girmiştir (Özer, 2008: 391-397). Son yıllarda Dünyada ve AB ülkelerinde küreselleşme süreciyle birlikte değişen düzen içerisinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarını, merkezi yönetim anlayışın yerine adem-i merkeziyetçi anlayışa geçilmesi ve bölgelerin bu anlayışı çerçevesinde kalkınmanın örgütlenmesi ihtiyacı, sosyo-ekonomik şartların bölgeler arasında farklılık göstermesi sonucu ortaya çıkan gelişmişlik farkının kapatılmasının yanında rekabetin artırılması için bir araç olarak görmüşlerdir(Karaca, 2013: 192). Ayrıca küreselleşmeyle birlikte bölgesel kalkınma anlayışında, Avrupa Birliğine üye ülkeler ile aday ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyelerini birbirlerine yaklaştırılması bölgelerin kendi arasındaki kırsal ve kentsel gelişmişlik seviyeleri ayrımlarının kaldırılması, bölgelerin dünya ölçeğinde rekabet düzeylerinin artırılması, yerel bileşenlerin devreye sokularak bölgesel gücün ölçülmesi ve ülkelerin topyekûn kalkındırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda bölgesel kalkınma anlayışının olağan sonucu olarak bölgesel kalkınma sadece geri kalmış yörelerin kalkındırılmasına yönelik teşebbüslerin değil tüm bölgelerin sürdürülebilir ve küresel rekabete dayalı bir kalkınma çabasına girmesini hedeflemektedir(Ökmen, vd, 2013:94).

4.2.2. Türkiye’de Meydana Gelen Küreselleşme Süreci ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Küreselleşmenin etkisiyle Avrupa Birliği’nde uzun yıllar boyunca uygulamada olan ve pek çok bölgesinde pozitif başarılar sağlanmış kalkınma ajansları modelinin Türkiye’de pratiğe dökülmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının, bölgelerin kendine has potansiyellerinin harekete geçirilerek giderilmesi, bölgenin vizyon ve misyonunun şekillenmesinde bölgede yaşayanların katılımlarının sağlanarak bölge planlarının oluşturulması bir gereklilik olmuştur(Demiroğlu ve Demiroğlu, 2014:181-182) Türkiye, 1999 yılında AB aday ülke statüsünün kazanılmasıyla beraber siyasi alanda da bir dizi yeni düzenleme ve yasal değişiklik gerçekleştirmiş ve Bölgesel Kalkınma Ajansları ile ciddi anlamda ilk kez aday üyeliğinin tescil

edildiği 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi sonunda tanışmıştır(Hekimoğlu ve Altindeğer, 2006: 5).

2000’li yıllara kadar ülkemizde kalkınma politikaları, merkezden belirlenerek yerelde uygulanması şeklinde oluşmuştur. Ancak bir taraftan küreselleşme süreci, diğer taraftan da AB süreci merkezi yönetimlerin kalkınma planındaki rolüne gölge düşürmüş, yerel kurum ve kuruluşlar önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal kalkınma ve bunun alt bölümü olan bölgesel kalkınma, artık merkezi yönetimle hükümetin müdahalesine dayanan tavandan-tabana bir yaklaşım yerine, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilecek bir süreç haline gelmiştir(Baykal, 2010:43).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da ifade edildiği üzere küreselleşme sürecinde değişen koşullara uyum, rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi önemli olgular, geleneksel bölge anlayışını değiştirerek yeni bir bölge yaklaşımı oluşturmuştur. Küreselleşme, bölgelerarası dengesizlikleri giderme önceliğini devletlerin sorumluluk alanından giderek çıkarmaya başlamış, ülkelerden ziyade bölgeleri ön plana çıkararak, bölgeleri küresel rekabetin temel unsuru haline getirmiştir(Karaarslan, 2008:64)

Küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği yapısal uyum politikaları, birçok konuda özgün süreç ve araçların geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Avrupa Birliğine tam üyelik müzakerelerinde Türkiye için, Katılım Ortaklığı Belgesi’nde orta vadede yapılması gereken işler kapsamında bölgesel plânlamanın yeni bir anlayışla ele alınması gerektiği ve bunun en etkin aracının Bölgesel Kalkınma Ajansları olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda 22 Eylül 2002 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı’nda bölgelerin sosyal ve ekonomik bakımdan analizlerinin yapılması, bölgesel açıdan politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi(NUTS) ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla Türkiye genelinde üç düzeyde İstatistikî Bölge Birimleri (İBB-NUTS) sınıflandırması oluşturulmuştur(Akiş, 2011: 249). Bu gelişmelerin ardından 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için BKA’ların kurulması

öngörölmüştür. Bu sürecin devamında, 31 esas ve 5 geçici maddeden oluşan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun Tasarısı gündeme getirilmiştir(Kaya, 2007:1-2).

Küreselleşme ve Türkiye'nin AB'ye üyelik süreçleri, ölkemizdeki bölgesel kalkınma anlayışını ve yaklaşımını değiştirmiştir(Karakoyun, 2011: 40) 5449 sayılı ‘‘Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’’ Kanun tasarısı olarak karşımıza çıkmış, hazırlanan Kanun tasarısı 19 Ocak 2005’de Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu’na iletilmiş ve 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Anılan Kanun 8 Şubat 2006 tarihinde Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir(Karaarslan, 2008: 89-90).

‘‘08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı Kanunun 1, 3 ve 4 maddelerinde yer alan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanuna göre; Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Kalkınma Bakanlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Kalkınma Bakanlığı sorumludur. Bu Kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörölen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir’’

Bölgesel düzeyde oluşan sorunları incelemek ve bu sorunlara çözüm üretmek maksadıyla kurulan Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınmanın yanında sosyal kalkınmaya da önem vermiş, bu anlamda politikalar geliştirmiş ve politikaları desteklemiştir(Kılıç, 2014: 101).

‘‘08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı Kanunun 5/j maddesinde yer alan ajansların görev ve yetkileri Kanuna göre; yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme

ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek”tir. Kanunun gerekçesinde de belirtildiği gibi “ulusal ve küresel rekabet, özellikle esnek ve dinamik üretim yapılarıyla değişen koşullara kolay ayak uydurabilen KOBİ’ler için önemli avantajlar sunmaktadır. Bu kapsamda, yerel girişimciliğe ve KOBİ’lere dayalı bir kalkınma modeli bölgelerin ve ülkelerin yerel, ulusal ve küresel piyasalara entegre olabilme şansını artırırken, kalkınmanın sürdürülebilirliğini de temin etmektedir. Bu kalkınma modelinde, yerel girişimcilere ve KOBİ’lere sağladıkları destekler ile ajanslar özel bir önem kazanmaktadır”(Karakoyun, 2013:26). Yasa’nın küreselleşme ile birlikte artan yerel rekabetin sonucunda; yerel girişimciliğin artırması, yerel halkın becerilerini geliştirilmesi, bilgi ve bilgi teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması ve böylece de uluslararası küresel rekabette bölgeye daha fazla yatırım yapılmasının sağlanması bakımından bölgesel bir üstünlük elde edilmesi beklenmektedir(Karaca, 2013: 28).

Türkiye’de BKA’ların kurulması ile birlikte rekabet şartlarının giderek arttığı yıllarda küreselleşmeye paralel olarak bölgesel kalkınma ajanslarının önemi de giderek artmaktadır. Türkiye ekonomisi için sürdürülebilir büyümenin anahtarı olan yerel ve bölgesel kalkınma, küresel gelişmelere duyarlı olacak biçimde, yerli dinamiklerin harekete geçirilerek yerel toplulukların ekonomik, sosyal, siyasal, fiziki ve kültürel alanlarda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişimini sağlanmaya çalışmaktadır(Baykal, 2010: 69).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da ifade edildiği üzere, küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, Plan Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koymayı hedefleyen temel politika dokümanı olarak tanımlanmaktadır(Çoban, 2010: 104). Bu kapsamda Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişiminin Sağlanması: Bunun sağlanması için özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar ve sosyal sermaye geliştirileceği ve bölgesel potansiyelleri, işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan işgücü eğitim programlarının uygulanacağı ifade edilmiştir(Işık ve Kılınç, 2011: 10). Yerel dinamiklere ve içsel

potansiyeye dayalı kalkınma anlayışı içinde; kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, üniversiteler ve STK'ların işbirliğiyle girişimciliği geliştirmeye yönelik özel eğitim programlarının desteklenmesi hedeflenmiştir. İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylasan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" şeklinde ifade edilmektedir(MEVKA, 2012: 38-50).

Dokuzuncu Kalkınma Planında meydana gelen bu değişimlerim ortaya koyduğu en önemli yeniliklerden birisi de küresel rekabetin yeni bir aktörü olan "Bölgesel Kalkınma Ajansları" ile işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejilerinin ve planlarının tamamlanacağı ve yeterli finansmanla destekleneceği ifade edilmiştir(Karaarslan, 2008:66; Karacadağ, 2013: 12)

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; hızla gelişen ve yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojilerinin de katkısıyla küreselleşmenin, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini önemli ölçüde etkilediğine dikkat çekilmektedir(Uçar ve Karakaya, 2014: 159-160). Özellikle coğrafi açıdan dezavantajlı ve düşük gelir seviyesine sahip bölgelerin kalkınmasında bilgi-iletişim teknolojilerinin verimli bir biçimde kullanılmasını sağlamak için altyapı yatırımlarının geliştirilmesi, KOBİ'lerin; küreselleşmenin beraberinde getirdiği yüksek rekabete uyum sağlaması, yeterli düzeyde sermaye gücüne sahip olma, yenilikçi projeler üretme ve geliştirme gibi hususlarda güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Plan kapsamında, Kalkınma ajanslarının birbirleriyle arasındaki ağ bağlantıları kuvvetlendirilecek, merkezi ve yerel düzeydeki kurum ve kuruluşlarla daha yakın ve koordinasyon içinde çalışmaları ve uzmanlık kuruluşlarıyla işbirliği mekanizmaları oluşturulmaları sağlanacaktır. Kalkınma ajanslarının, AB fonları başta olmak üzere, kaynak yönetimindeki rolü ve etkinliği artırılacaktır(Kalkınma Bakanlığı, 2013: 92-125).

Türkiye'de son yıllarda küreselleşme sürecinin etkisiyle birlikte Bölgesel Kalkınma Ajansları, kurulduğu bölgenin avantajlı ve dezavantajlı olduğu alanları belirleyerek sahip olunan potansiyelin harekete geçirilmesi yoluyla yerel ve bölgesel dinamiklerin önemini arttırmış kalkınmayı sağlamada önemli bir itici güç konumunda olmuştur(Pehlivan,2013:412-413). Küreselleşme sahnesinde yeni bir

oyuncu olarak boy gösteren bölgesel kalkınma ajansları, hem yerel aktörlerin politika belirleme noktasında aktif rol almasını hem de yerel potansiyeli tetikleyerek içsel atılımın gerçekleşmesini sağlayan bir aktör konumundadır. Böylece bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde ve rekabetçi yapının desteklenmesinde çok önemli bir yer tutmaktadır(Deviren ve Yıldız, 2014: 26).

4.3. Küreselleşme ve Yerelleşmenin Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Etkisi

Küreselleşme süreci, bir yandan ulus-devletlerin yerel yönetimlere verdiği önemi artırmış, diğer yandan da bu devletlerin kendi aralarındaki bölgesel bütünleşme hareketlerini hızlandırmıştır. Bu süreç içerisinde bölge kavramı ve bölgesel kalkınma anlayışındaki yaklaşımlar hızlı değişimler yaşamış ve kalkınma politikaları, merkeziyetçi bir yapıdan âdem-i merkeziyetçi bir yapıya dönüşmüştür(Akiş, 2011:253).

Küreselleşme süreci ile birlikte dünyadaki yeni değişim dinamikleri çerçevesinde devletin rol ve fonksiyonlarına ilişkin değişimler ortaya çıkmış ve bu sürecin devlet anlayışında meydana getirdiği değişimlerden birisi olan yerelleşme kavramı, küreselleşmeyle gelişen ve yön bulan bir olgudur(Bildirici, 2010:40-41). Bu süreç de birbiriyle etkileşim halinden olan ve iç içe girmiş olan küreselleşme ve yerelleşme, ulus devletlerinin egemenlik sınırlarının yeniden tanımlandığı ve yerelleşmenin öne çıktığı yeni bir siyasal-yönetimsel ve kültürel yapının oluşmasına da zemin hazırlamıştır(Ökmen, vd, 2013:85). Böylece kamu hizmetlerinin özellikle yerel nitelikte olanlarının halka en yakın birimler olan yerel yönetimler aracılığıyla sunulması ve âdem-i merkeziyetçi bir yapının benimsenmesi dünya ülkelerindeki genel eğilimin odak noktası olmuştur(Alıcı, 2009: 85). Küreselleşme ve yerelleşme dinamikleri bağlamında, katılımcılığın, çoğulculuğun, yerelliğin, şeffaflığın ve demokratikleşme eğilimlerini öne çıkardığı ve bu süreçte yerel yönetimler, hem demokratik bir yönetim birimi hem de etkin ve verimli bir hizmet sunma birimi olarak gittikçe önem kazanmaktadır(Ökmen, 2005: 54).

Küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin gelişmesi ve yayılması ile birlikte kalkınma anlayışları ile birlikte BKA'lara bakış açısı da değişmiştir. Bu değişim,

ulusal kalkınma stratejileri yerine, yerel bölgesel kalkınma stratejilerini ön plana çıkarmakta ve BKA'ları önemli aktör konumuna getirmiştir(Titikçiğil, 2009:720).

Bölgesel gelişme ve yerelleşme bağlamında günümüzün popüler aktörü haline gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), merkezden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuş ve toplumun her kesiminin katılımıyla kalkınmayı sürdürülebilir bir konuma getirmeyi ve yerel potansiyelleri etkin ve verimli bir şekilde harekete geçirmeyi ana amaç olarak benimsemiş kuruluşlardır(Akarçay, 2009:60).

4.3.1. Dünyada Meydana Gelen Küreselleşme ve Yerelleşme Süreci ile Bölgesel Kalkınma Ajansları

Dünyada genelinde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerle birlikte dünya ülkeleri, küreselleşmeyi ve yerelleşme süreçlerini birlikte yaşamakta, ülkeler siyasal ve ekonomik yönden birleşmeye doğru adım atarken yerel yönetimler de gittikçe önem kazanmaktadır. Özellikle toplumsal, siyasal ve ekonomi boyutunda meydana gelen gelişmeler, bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkan içsel ve dışsal baskıların altında olan kurumları da değişime ve gelişime zorlamaktadır. Yönetimin yeniden şekillendirilmesi çalışmaları içerisinde yer alan ve gitgide önem kazanan yerel yönetimlerin, anayasalarda belirtildiği ve uluslararası anlaşmaların öngördükleri biçimde yapılandırılmasını sağlamak üzere merkezi ve yerel yönetimler arasındaki görev ve yetki paylaşımının yeniden düzenlenmesi ve bu paylaşım çerçevesinin iyi çizilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır(Genç ve Barış, 2015: 108). Bu gerekliliği ortaya çıkartan ve hızlandırma sürecine sokan en büyük olgu hiç şüphesiz ki 1970'li yıllarda kendini hissettirmeye başlayan küreselleşme ve beraberinde getirdiği bölgeselleşme ve yerelleşme olguları olmuştur(Akarçay, 2009:60). Küreselleşmenin desteklediği yerelleşme sürecinde, diğer Avrupa devletleri de yerel demokrasiyi ve yerelleşmeyi güçlendirecek reformları 1990'lı yıllardan itibaren gerçekleştirmiş ya da gerçekleştirmektedirler. Buna göre; İrlanda, 1991'de Local Act Government ile yerel yönetimlere bir genel yetki alanı ve güçlü yetkiler tanımıştır. Yunanistan 1994'de il yönetimlerini il yerel yönetimlerine Belçika iki düzeyli yerinden yönetimli bir federe devlet haline gelmiştir. İspanya ve İtalya bölgesel yerinden yönetimlere yasama yetkisi verilmesini öngörerek yerel özerkliğin artırılması konularında düzenlemeler yapmışlardır. Küreselleşme süreciyle beraber yerelleşme eğilimlerinin ön planda

çıkıldığı son yıllarda, pek çok Avrupa devletinde merkeziyetçiliğin azaltıldığı gözlenmektedir. Almanya ve Avusturya gibi federal devletlerde, federal devletin federe devlet üzerindeki kontrolü anayasa ile sınırlandırılmıştır. Belçika ve İspanya gibi devletlerde de aynı şekilde merkezi yönetimin yetkilerinin azaltıldığı görülmektedir. 28 Mart 2003 tarihinde anayasa değişikliğini gerçekleştiren Fransa ise, desantralizasyon reformunu geri dönülmez kılmıştır. Böylece, yasanın belirlediği sınırlar içinde kalmak kaydıyla yerel yönetimlerin vergilerin matrah ve oranlarını belirleyebilecekleri anayasal güvence altına alınmış ve mali özerklik ilkesi yaşama geçirilmiştir. Ayrıca, bu birimlerin harcama yetkileri de anayasal güvence altına alınarak, devletin yerel yönetimlere getirdiği ek yükümlülüğe paralel ek kaynak aktarımı zorunluluğu ve mali eşitlik ilkesi kabul edilmiştir(Demircan, 2008: 112).

Yaşanan bu küresel değişim ve yenilikler ulusal kalkınma politikalarında, merkezi idarenin öncü role sahip olduğu tümünden gelim yerine yerel aktörlerin daha etkin rol üstlendiği tümevarım yönteminin kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bu değişimle birlikte, kalkınmada öncelikli politika bölgesel kalkınma ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi olmuştur. Böylelikle ekonomik ve sosyal refahın dengeli dağılımı günümüz sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmıştır(Akarçay, 2009:60).

1980'li yıllardan beri dünya ekonomik sisteminde küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin yerleşmeye başladığı dönemden itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan doğruya devlet güdümünde olmaktan ziyade işgücü, yaşam kalitesi, yatırım ikilemi gibi mekânın niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye doğru yönelmiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye odaklanırken, yeni bölgesel kalkınma politikaları ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır(Akarçay, 2009:60) Kalkınma Ajansları yerel aktörler arası işbirliğini geliştiren, ortak kalkınma hedefleri oluşturan, sorunlara çözüm üreten, karar verme süreçlerine yerel aktörleri dahil eden yönetim esaslı kurum haline gelmiştir (Zibel, 2009: 679)

4.3.2. Türkiye’de Meydana Gelen Küreselleşme ve Yerelleşme Süreci ile Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye’de 1980’li yılların ortalarından beri tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme süreci ve bu sürecin getirmiş olduğu yeni ekonomik düzen anlayışı çevresinde gündeme getirilen devlet reformunun en önemli parçası olan yerel yönetimlerde reform sürecinin temel eğilimlerinden olan, bölgeselleşme ve ona bağlı bir politika olarak tanımlanabilecek yerelleşme sürecini yakından etkilemiştir. Bu etkileşim, Avrupa Birliği’ne uyum sürecini yaşayan Türkiye için değiştirilmesi ve düzenlenmesi zorunlu olan yerelleşme ve bölgeselleşme politikalarını gündeme getirmiştir(Çiner, 2010: 169; Akarçay, 2009: 53).

Avrupa Birliğine uyum süreci doğrultusunda Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren kamusal hizmetlerin hemen hemen her alanında yeniden yapılandırmayı öngören bir “reform” süreci yaşanmaktadır. Yeniden yapılanma ya da uyum süreci olarak tanımlanan bu reformlar da özellikle küresel değişime ayak uyduramadığı savından hareketle devlet kurumları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Devletin yeniden yapılandırılmasına ilişkin reform programları kapsamında, küreselleşmeye uyum sağlanarak tüm ülke küresel rekabete açılırken yerel küçük ve orta boy işletmeler de, bunlarla rekabet edecek şekilde desteklenmesine diğer taraftan da yönetimleri adem-i merkeziyetçiliğe, şeffaflığa, etkinlik ve verimlilik ilkelerine göre hareket etmeye ve katılıma doğru yönelme amacı olduğu belirtilmiştir(Yılmaz, 2010: 184; Akarçay, 2009: 51).

Küreselleşme süreci ile birlikte merkezden bağımsız, esnek bir yapıda ve sermaye hareketliliğini kolaylaştıran yerellik anlayışı çerçevesinde yerelleşme yönünde değişim yaşanmaktadır(Günel, vd: 2014: 68). Bu değişim kapsamında Türkiye’de özellikle son yıllarda 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanun, 5393 Sayılı Belediye Kanun, 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ve 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunlar, küreselleşme sürecinin desteklediği yerelleşme reformları kapsamında hazırlanmış kanunlardır(Kılıç, 2014:36). Bu reformlar, Türkiye’nin kalkınma dinamiklerinin küreselleşme ve yerelleşme ile olan

kesişmesinin bir sonucudur. Türkiye, AB'ye uyum sürecinde 2006 yılında kalkınma ajanslarının kuruluş sürecini başlatmıştır. Gerçekte, ajansların kuruluşu devletin küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerine uygun olarak gerçekleştirdiği yapısal bir müdahaledir(Özışık, 2013: 2)

Bölgesel Kalkınma Ajansları, küreselleşme süreciyle yeni bir ivme kazanan yerelleşme çabaları çerçevesinde merkezi yönetim karşısında bölgesel ve yerel birimlerin yönetsel açıdan güçlendirilmesini ifade eden anlayışın bir sonucu olarak gündeme gelen oluşumlardır. Bu oluşumların bir bölgenin istihdam gücünün, ekonomik performansının ve uluslararası rekabet gücünün artırılmasında ve bu yolla da ülkenin ekonomik performansının artırılmasında önemli katkıları olan kuruluşlardır. Bölge Kalkınma Ajansları ayrıca yerel yapının tanımlanmasında, yerel ihtiyacın tespiti ve karşılanmasında etkin olmakla birlikte bu ihtiyaçları karşılayabilecek diğer organlarla iletişime geçme konusunda da etkin olan yapılarıdır(Emini ve Görün, 2013: 86).

Özetle, küreselleşme sürecinin zorladığı yerelleşme politikaları devletlerin adem-i merkezîyetçilik ilkesine göre örgütlenmesini teşvik etmiştir (Sezer, 2008:81). Diğer bir ifadeyle, küreselleşme sürecinin meydana getirdiği zorunlu değişimlerden bir diğeri de yerelleşme politikaları olmuştur. Yerel politikalarda kurumsal araçlardan biri olan ve küreselleşmenin ve beraberinde getirdiği yoğun rekabet sürecinin, hem firmalar hem de yerel birimler üzerine getirdiği tehditleri asgariye indirmek için çoğu ülkelerde bir bölgesel/ yerel politika aracı olarak Kalkınma Ajansları kurulmuştur(Kaya, 2007: 105). Küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin gelişmesi ve yayılması ile birlikte kalkınma anlayışları ile birlikte BKA'lara bakış açısı da değişmiştir. Bu değişim, ulusal kalkınma stratejileri yerine, yerel bölgesel kalkınma stratejilerini ön plana çıkarmakta ve BKA'ları önemli aktör konumuna getirmiştir. Nitekim Tiftikçiğil'in de vurguladığı gibi ülkelerin kalkınmasında merkezi yönetim ile ekonomiyi siyaseti yönlendirme yerine yerel yönetimlerin daha fazla güçlendirilmesi yapısıyla sağlanması gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır (Titikçiğil, 2009:720). Dolayısıyla küreselleşme ve yerelleşmenin bölgesel politikalarda meydana getirdiği değişimlerin etkisiyle, devletin fonksiyonları azaltılarak ve ekonomik kalkınma merkez çıkışlı yani yukardan aşağıya değil

aşağıdan yukarıya (adem-i merkeziyetçi) bir yapıyla gerçekleştirilerek bölgesel kalkınma merkezi devletin güdümünden yerel aktörlerin güçlü olduğu bölgesel kalkınma ajanlarına kaydırılması hedeflenmelidir(Uçar, vd, 2013:200).

4.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Eleştiriler

Bölgesel kalkınma ajansları, gündeme geldiği günden itibaren ekonomistler ve siyasetçiler arasında önemli fikir ayrılıklarına yol açmış ve çeşitli nedenlerle olumlu ve olumsuz bir takım eleştirilere maruz kalmıştır(Pehlivan, 2013: 425).

4.4.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Olumsuz Eleştiriler

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının, kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu görevlilerini barındıran bir yapıda gibi görünse de; Anayasal tanımlamalara uygun olmayan, yerel ya da merkezi veya özel ya da kamu idaresi niteliği taşımayan kimliği net olarak belli olmayan bir yapıda olması da BKA'lara yöneltilen eleştiri konusudur(Arslan, 2010b:150).

Tüzel kişiliği bulunan ve tüm işlerinde özel hukuk hükümlerine bağlı olan kalkınma ajansları yatırım destek ofisleri aracılığı ile yatırımcı kurum ve kuruluşların izin, ruhsat ve benzeri gereksinimlerini takip edecek olup kamu önceliğinde değil de özel kesimin güdümünde çalışacağını; dolayısıyla bölge içi ve bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesinde ajanslardan fazlaca bir etkinlik beklenmemesi gerektiğini ifade etmektedir (Keleş, 2006: 372).

BKA'larla, yerel yönetimlere fazla yetki ve güç devri verilmekte, bu durumun yerelleşmeyi artıracığı söylemi BKA'lara karşı ön yargının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bunun nedeni üniter devlet yapısının zayıflatılmasına ve parçalanmasına, eyalet sistemine ve federal devletlere; sonrasında ise küçük, zayıf ve bağımlı devletlerin oluşumuna sebep olabilir endişesidir(Cankorkmaz, 2011: 126).

Avrupa Birliği'ndeki kalkınma ajansları uygulamasında inisiyatif daha çok özel sektör temsilcilerine bırakılmıştır. Türkiye'deki yapılanmaya bakıldığında ise özel sektör ve sivil toplum örgütleri de yapılanmanın içinde olmasında rağmen son söz Kalkınma Bakanlığı'na bırakılmıştır. Bu haliyle Türkiye'deki kalkınma ajansları

AB'deki kalkınma ajanslarından farklı bir yapılanma içinde buldukları ve sanki Kalkınma Bakanlığı'nın taşra teşkilatı görüntüsü verdiği düşüncesiyle eleştirilmektedir(Yüceyılmaz, 2007:74).

Bölgesel Kalkınma Ajansları yönetim kurullarının bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumunun çok gerisinde kalması ve çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin olmasına rağmen Ziraat Odası, Ticaret Borsası, Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisine yer verilmemiş olması, ülkemizde aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl giderileceğinin belirtilmemesi, bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler yaşanması, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması kalkınma ajanslarına yapılan diğer eleştirilerdir(Mesçioğlu, 2011:170-171).

5449 sayılı Kanun'a göre kalkınma ajansları, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerinden muaf tutulmuştur. 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun gerekçesinde kamu kaynağı kullanan tüm kurumlar için ihale sistemine bütünlük getirilmesi, saydamlığın sağlanması amacı güdülmüştür. Kamudaki ihale sisteminin etkin işleyebilmesi için kamu kaynağı kullanan tüm kurumların Kamu İhale Kanunu kapsamında olması gereklidir. Yeni oluşturulacak olan ve ihale konusunda hiçbir birikimi olmayan kalkınma ajanslarının Kamu İhale Kanunu kapsamı dışında bırakılması, ajansların farklı uygulamalar yapmasına yol açabilecek ve ihale işlemleri üzerinde yeterli bir denetim olmadığı için kamu yararını zedeleyecek ve kamunun kaynaklarını israf edecek uygulamalara yol açabilecektir(Sevinç, 2015:128).

4.4.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Olumlu Eleştiriler

Ajanslar, elinde bulundurduğu kaynaklar ve teknik birikimi ile bu kurum ve kuruluşlar da dâhil olmak üzere bütün ilgili tarafları (paydaşları) destekleyecek ve bunlar arasında koordinasyonu sağlayacak, onların faaliyet ve projelerini özellikle bölgesel ölçekte birbirini tamamlar hale getirecek ve dolayısıyla daha yüksek bir büyüme, gelir ve istihdam etkisi meydana getirecektir(Arslan, 2010b: 152).

Türkiye’de bölgeler arası gelişmişlik farklarının dengeli bir yapıya kavuşturulması, bölgesel/yerel kalkınmanın hızlandırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için öngörülen bölgesel kurumlar olan “kalkınma ajansları” bölgesel gelişme politikalarının geleceği için önem arz etmektedir. Çünkü bölgesel gelişme ülke içinde ve dışındaki aktörlerle çok yönlü bir etkileşim sürecini gerektirmektedir(Cilavdaroğlu, 2008:109-110).

Türkiye’de yerelleşme çabalarının önündeki en önemli engel, ülkenin bütünlüğünün zarar göreceği kaygısıdır, özellikle yerelleşme açısından atılan her adım bu hassasiyetlerin katlanarak artmasına yol açmakta, yerele geçen her inisiyatifin bir gün üniter yapı için tehdit oluşturacağı tezi öne sürülmektedir. Ancak bu noktada bölgesel kalkınma ajanslarının siyasi veya idari bir yapılanma öngörmediği, daha çok ekonomik ve sosyal amaçlar güttüğü hususu gözden kaçınılmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansları başka bir idari yapılanma sistemine yol açacak olsalar dahi bu idari yapılanmanın ille de kabul edilemez olması gerekmez; kaldı ki, katılımcılık, yerel demokrasi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, yerel aktörlerin ve paydaşları mobilize edilmesi, iç göçün önlenmesi gibi faydaları da düşünülerek bir fayda-maliyet analizi yapılması gerekir(Demir, 2009: 712-714).

Ajanslar buldukları bölgelerde rekabetçi bir yapı oluşturmakta, bu da her bölgenin uluslararası standartlarda rekabet şansını yükseltmektedir. Kalkınma ajansları, kuruldukları bölgenin dezavantajlı ve avantajlı alanlarını tespit edip rekabet gücünü arttırmaktır. Şöyle ki; bir ajans, kurulduğu bölgenin potansiyelini ortaya koymakla ve kurulu oldukları bölgelerin rekabetçi yönlerini tespit etmekle yükümlüdür. Bunun başarıldığı bir bölgenin rekabet edememe gibi bir durumunun ortaya çıkması mümkün görünmemektedir. Ajanslar kurulu oldukları bölgelerinin sadece ulusal değil küresel düzeyde de rekabet etmesini sağlayacaklardır (Taş, 2008: 11-14)

Türkiye’de son yıllarda gündeme gelen kamu yönetimi reformlarının hemen hemen tümünde aşırı merkezîyetçi yapının varlığından söz edilmektedir. Yerelleşme reformlarıyla birlikte bu aşırı merkezîyetçi yapının katılımcı, demokratik bir yapıya

dönüŖeceđi tezine, kalkınma ajanslarının Türkiye’de aşırı merkeziyetçi devlet geleneğini aşmada çok önemli bir rol üstlenecekleri biçimindeki görüşe sıkça rastlamak mümkündür.(Karasu, 2009: 37). Tüm bunların ışığında merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından, BKA’larla ilgili sorunlar, olumlu-olumsuz eleştiriler yeniden gözden geçirilmeli, gerekli düzenlemeler ivedilikle yapılmalı ve ekonomik kalkınma içinde, bu ajanslar önem arz eden yerlerini almalıdır(Cankorkmaz,2011:131).

SONUÇ

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucu olarak büyük bir ivme kazanan küreselleşme süreci; ulus devletlerinin ülke içindeki politikalarının belirlenmesinde sahip oldukları gücü önemli ölçüde zayıflatarak, devletin sahip olduğu politika belirleme yetkisini, uluslararası kuruluşlarla, bölgesel birlikler ve yerel yönetim kuruluşlarıyla birlikte paylaşmasını gerekli hale getirmiştir. Küreselleşme sürecinin meydana getirdiği değişimlerden birisi olan yerelleşme de küreselleşmeyle gelişmiş ve ulus devletlerinin bağımsızlık sınırlarının yeniden tanımlandığı, yerelleşmenin önemli hale geldiği yeni bir siyasal-yönetimsel ve kültürel yapının oluşmasına da etki etmiştir. Küreselleşme ve yerelleşme süreci ile birlikte Bölgesel Kalkınma Ajansları(BKA), merkezi yönetim anlayışından adem-i merkeziyetçi anlayışa geçilmesinde ve bu anlayış ile beraber kalkınmanın örgütlenmesi ihtiyacının ortaya çıkmasında, bölgelerarasındaki gelişmişlik farklılıkların kapatılmasında ve rekabetin artırılmasında araç olarak görülmüştür. Bu nedenle, hem bölgesel kalkınmanın kurumsallaştırılması hem de küresel ekonomik düzene uyum sağlayabilmek için bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla idari yapısı merkezden bağımsız olan Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgelerin gelişmişlik seviyelerinin birbirine yaklaştırılması, küresel rekabete dayalı sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilmesini ve özellikle bu süreçte yerel aktörler dahil diğer bölgesel aktörlerinde katılımıyla beraber sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve yerel potansiyelleri etkin ve verimli bir şekilde harekete geçirmeyi ana amam edinmişlerdir.

Küreselleşme süreci ve bu süreçle birlikte gelişen yerelleşme süreci, Avrupa Birliği'ne uyum sürecini yaşayan Türkiye'de devletin hemen hemen her alanında yeniden yapılandırmayı esas alan bir "reform" sürecini gündeme getirmiştir. Türkiye'de özellikle 2000 yılından itibaren, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanun, 5393 Sayılı Belediye Kanun, 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ve 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunlar, küreselleşme sürecinin desteklediği yerelleşme reformları kapsamında hazırlanmış kanunlardır.

Küreselleşme ve yerelleşme eğilimleriyle birlikte bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak, bölgelerin girişimcilik potansiyelini

geliştirip canlandırmak ve bölgelerde rekabeti cazip hale getirerek, yabancı yatırımları bölgeye çekerek, kamu-özel kesim arası iş birliğini geliştirerek, ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla Türkiye’de, 5449 sayılı Kanunun, 25.01.2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmesi ve 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle yeni bir yerel yönetim birimi olarak BKA’ların kuruluş süreci başlamıştır.

5302 sayılı İl Özel İdare Kanununda; İl genel meclisi kararlarının vali onayı ile yürürlüğe girmesi uygulamasına son verilmiştir. İl özel idare bütçesi İçişleri Bakanlığı onayıyla değil, il genel meclisi kararıyla yürürlüğe girmesi hükme bağlanmıştır. Yerelleşme açısından olumlu bir gelişme kabul edilen bu değişiklikler Vali’nin merkezi vesayeti azaltılmış olmasına rağmen alınan kararlara karşı idari yargı yolunun açık olması, kalkınma ajansı yönetim kurulu başkanlığının bölge illeri valileri arasında dönüşümlü olarak ifa edilmesi valilerin diğer merkezi ve yerel yönetimler üzerindeki ağırlığını devam ettirmektedir. 5393 Sayılı Belediye Kanununun 76. maddesi ile kurulması zorunlu olan kent konseyleriyle, yerel gündem 21 ortağı olan kentlerde ve ortak olmayan kentlerdeki kent konseyleri aracılığıyla binyıl kalkınma hedeflerinin yerelleştirilmesi, bölgeselleşmesi ve uygulamalarının yaygınlaştırılması amaçlanarak yerel kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir. Kent konseyleri Kalkınma Ajansları’nın doğru çalışmasında, bilgi akışının sağlanmasında da önemli rol oynayacaklardır. 6360 sayılı Kanun’la büyükşehir belediyesi sınırlarını il mülki sınırları, büyükşehir ilçe belediyesi sınırlarını da ilçe mülki sınırları olarak düzenlemektedir. Mülki amirler ile belediye başkanlarının yetki alanlarının eşitlenmesi, atanmışlara karşı seçilmişlerin güç elde etmesine sebep olduğundan yerelleşme bakımından olumlu bir gelişme kabul edilmekle birlikte, 6360 sayılı kanun ile illerin mülkî sınırlarına genişleyen büyükşehir belediyeleri ile Düzey 2 ölçeğini kapsayan Kalkınma Ajanslarının, hem planlama hem de kalkınma politikaları bağlamında bütüncül ve işlevsel bir ortaklığa geçmelerinin düşünüldüğü öngörülebilmektedir.

Ülkemizde 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 2006 yılında yapılmış olan ve kalkınma ajansları adıyla yönetsel sistemimize yeni bir birimi getiren 5449 sayılı Kanunla birlikte değerlendirildiğinde kamu yönetimi sistemimizde yerelleşme ile birlikte bölgeselleşme konusunda da bir takım

değişikliklerin yaşandığı ve bundan sonra da yaşanacağı görülmektedir. Söz konusu kanunlar; Bölgesel Kalkınma ajanslarının idari yapılarına, finansal yapılarına etki ettiği gibi, kalkınma ajanslarının ülke açısından öneminin giderek artmasında da rol oynamışlardır.

Ülkemizde Kalkınma Ajanslarının, bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesinde, bölgesel/yerel kalkınmanın hızlandırılmasında, bölgesel potansiyel ve dinamiklerin harekete geçirilmesinde, büyümenin etkilerinin tabana yayılmasında, gelir dağılımının düzeltilmesinde, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında oldukça olumlu bir rol üstleneceğini söyleyenlerin yanında; BKA'larla, yerel yönetimlere fazla yetki ve güç devri verilmekte, bu durumun yerelleşmeyi artıracığı söylemi, BKA'lara karşı ön yargının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bunun nedeni, üniter devlet yapısının zayıflatılmasına ve parçalanmasına, eyalet sistemine ve federal devletlere; sonrasında ise küçük, zayıf ve bağımlı devletlerin oluşumuna sebep olabilir endişesi kalkınma ajanslarına yöneltilen olumsuz söylemlerdir.

Sonuç olarak küreselleşme ve yerelleşme sürecinin etkisiyle ortaya çıkan Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye dahil bütün ülkelerde önem kazanmış ve ülkelerin uyguladıkları politikalarda önemli aktör konumuna gelmiştir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte yerelleşmede yaşanan dinamiklerin etkisiyle BKA'ların idari yapılarında da değişim yaşanmıştır. Küreselleşme ve yerelleşme sürecinin getirdiği yeni düzen içerisinde merkezi yönetim birimleri karşısında yerel ve bölgesel birimlerim idari anlamda güçlendirilmesi için kurulan BKA'lar, yerel yapının yeniden şekillenmesinde, yerel istek ve ihtiyaçların giderilmesinde, yerel yönetim birimleriyle birlikte işbirliği ve iletişimi geliştiren birimler olarak daha dinamik yapıya kavuşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle, BKA'lar, küreselleşme ve yerelleşmenin etkisiyle yukardan aşağıya olan merkeziyetçi yapıdan aşağıdan yukarıya olan ademi-i merkeziyetçi yapıya dönüşmüş ve bölgesel politikalarda önemli yerel aktör konumuna gelmiştir.

Küreselleşme sürecinin ve yerelleşmenin dinamiklerinin halen daha devam ettiği günümüzde önemini koruyan ve Türkiye'de kuruldukları dönemden itibaren olumlu olumsuz bir takım tepkilerle karşılaşan BKA'lar, küresel rekabetin devam ettiği gelecekte yerelleşmeyi ve katılımcı kalkınmayı geliştirmek üzere bölge ihtiyaçlarına göre hareket eden bir yapıda ele alınarak daha kurumsallaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Tolga (2006), Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynaklarının Rölü ve Balıkesir İli Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Açcı, Yunus, (2008). Hatay İlinin Sosyo- Ekonomik Yapısı ve Gelişme Potansiyeli, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ağralı, Osman (2014). Kalkınma Ajanslarının Bölge ve İl Kalkınmasındaki Rolü: Baka ve Isparta Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akan, Yusuf ve Arslan, İbrahim (2008). “Türkiye’de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980-2006)”, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 16, Cilt 1, ss.107-119.
- Akarçay, Pınar (2009). Cumhuriyet’ten Günümüze Trakya’da Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölge Kalkınma Ajansı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Akiş, Elife, (2011). “Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:44, ss.237-256.
- Akpınar, Rasim (2012). “Türkiye’de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları”, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:6, ss.1-86.
- Aktaş, Kaya Gülhan, (2007). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Aktel, Mehmet (2001). “Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:6, Sayı:2, ss.1-352.
- Akyıldız, Fulya (2013). Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Kalkınma Ajansları, Mustafa Ökmen, Güven Şeker, Fatih Yaman, (Edit). Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları, Ankara: Orion Kitapevi, ss.124.
- Akyıldız, Hüseyin ve Eroğlu, Ömer (2004). “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt: 9, Sayı:1, ss.1-332.
- Alada, Adalet, (2006) Kamu Yönetiminde Planlama Yeniden Yapılanma, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, İstanbul, ss.126.
- Alıcı, V. Orhan, (2009) “Küreselleşme-Yerelleşme ve Yerel Yönetimlerde Yaşanan Dönüşüm”, ss.85. www.yerelsiyaset.com/pdf/mayıs2008/19.pdf, Erişim Tarihi: 10.06.2015.
- Altınışik, İsa ve Peker, Hasan Sencer (2010). “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları”, Bütçe Dünyası Dergisi, Cilt:2, Sayı 34, ss.1-167.
- Arikboğa, Erbay (1998). Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Arslan, Erdal (2010a). “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, Kamu-İş Sendikası Dergisi, Cilt: 11, Sayı:3, ss.1-125.
- Arslan, Erdal (2010b). Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

Aşgın, Sait (2009). “Türkiye’nin Yerel ve Bölgesel Kalkınma Deneyimine Tarihsel Bir Bakış: Hatalar ve Kazanımlar”, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler-1, ss.1-619. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/a2ae533c040f5d1_ek.pdf, Erişim Tarihi: 27.02.2016

Atak, Alper (2011). Bölgesel Kalkınma ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Avcı, Sedat (2000). “Türkiye'nin Ekonomi Politikaları ve Coğrafi Sonuçları”, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Dergisi, Sayı: 8 ss.40-44. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iucografya/article/viewFile/1023016666/1023015854>, Erişim Tarihi: 18.10.2015

Avaner, Tekin (2005). BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır Mı? , Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? , (Edit: Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, ss.242-243.

Aydın, Bahadır (1999). “Kalkınma Öncelikli Yörelere Uygulaması ve Zonguldak”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 32, Sayı 2, ss.17-145.

Aydın, H. İbrahim, (2012). Bölgelerarası Farklılıkların Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Bakka, Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2014). Kalkınma Kurulu Mevzuat Çerçevesinde Bilgilendirme Kitapçığı, ss.18. http://bakka.gov.tr/assets/Planlama1/faaliyet_raporlari/KK_Mevzuat.pdf, Erişim Tarihi: 12.04.2015.

Balkanlıoğlu, İrfan (2013). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Kalkınma Ajanslarının Yeri ve Valilerin Bu Yapılanmadaki Rolü, Analizi, Mustafa Ökmen, Güven Şeker, Fatih Yaman, (Edit). Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları, 1s, Ankara: Orion Kitapevi, ss.1.

Batirel, Ömer, Faruk, (2006). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Yerel Yönetimler, Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar, Ayşe Güner - Serdar Yılmaz, (Edit), İstanbul: Güncel Yayıncılık, ss.1-2.

Başa, Şafak (2009). Yeni İl Özel İdaresi Kanunu'nun Getirdikleri, Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Konferans, ss.1-2.
https://www.academia.edu/6570196/YEN%C4%B0_%C4%B0L_%C3%96ZEL_%C4%B0DARES%C4%B0_KANUNUNUN_GET%C4%B0RD%C4%B0KLER_%C4%B0_KONFERANS_, Erişim Tarihi: 22.11.2015.

Başkılıç, Esra (2006) Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü; Bazı AB Ülkeleri Kıyaslaması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Bayar, Fırat, (2008). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı 32, ss.28.

Baykal, Nazan (2010). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Bayramoğlu, Sonay (2005). Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi, Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? (Edit: Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, ss.100.

Berber Metin ve Çelepçi, Ebru (2005). “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, ss.150.
<http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>, Erişim Tarihi: 09.02.2015.

Bildirici, Safa Salih, (2010). Dünden Bugüne Küreselleşme Yerelleşme ve Türkiye, Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni ve Yerelleşme İlişkisi, Gazi Kitapevi, Ankara,

Bilgiç, K.Veysel ve Gül, Kenan Serdar, (2008) “Türkiye’de Yerelleşme Politikaları”, ss. 619-623.

<http://www.gear.pol.tr/Yrd.Do%C3%A7.%20Dr.S.Kenan%20G%C3%9CL1/Yerelle%C5%9Fme%20Politikalar%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 20.01.2015.

Budak, Tamer ve Eroğlu, Onur (2013). “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Denetiminde Sayıştay’ın Rolünün Değerlendirilmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: .2, ss.1-480.

Buyan, Burak (2007). “Küreselleşme ve Sinema”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, ss.1-275.

Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz (2008). “Küresel Medya Yapılarının Yoğunlaşması”, İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:31, ss.1-144.
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019012902/1019012130>,
Erişim Tarihi: 24.01.2016

Büyükgenç, Özcan (2011) Kent Konseylerinin Kurumsallaşması ve Sürdürülebilirliği, Kent Konseyleri Sempozyumu, ss.337.
<http://www.bursakentkonseyi.org.tr/userfiles/file/sempozyum.pdf>, Erişim Tarihi: 17.11.2015.

Can, Ergüner (2013) Kalkınma Ajansları Türk Kamu Yönetimi Sistemine Uyum Sağladı mı? İZKA Örneği, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay, Ayşe Berna Görmez, (Edit). Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde, Yerel ve Bölgesel Kalkınma-Kamu Yönetimi Perspektifi, Ankara: Orion Kitapevi, ss.293.

Cankorkmaz, Zühal (2011). “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler,” T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:26, Sayı:1, Yıl:2011, ss.113-131.

Ceran, Yunus (2010). “Kalkınma Ajanslarında İç Denetim”, Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, ss.1-161.

- Cilavdaroğlu, Ahmet Alptekin (2008). Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye’de Kuruluş ve İşleyiş Sorunları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Çakmak, Erol (2006). Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, İmaj Yayınevi, Ankara,
- Çalt, Gökhan (2005) Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları, VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, Bildiri Metinleri, 3-7 Ocak 2005, . Ankara, ss.9.
- Çanga, Eda (2010). “Kalkınma Ajansları”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Yönetimi Bilimleri) Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Çalışmaları Kamu Yönetimi ve Reform, Sayı: 09, ss.235-236. http://www.academia.edu/1841192/TARIM_REFORMU_GENEL_M%C3%9CD%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E%C3%9C, Erişim Tarihi: 19.08.2015.
- Çelik, Mustafa (2005). Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Çelik, Yunus Mehmet, (2012). “Boyutları ve Farklı Algularıyla Küreselleşme”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı 32, ss.1-275.
- Çelikkol, Mediha Mine (2014). “Bölgesel Kalkınma Ajansları: Sağlanan Desteklerin Bir İl Ölçeğinde Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 39, ss.1-328.
- Çiner, Can Umut (2013). Sosyo-Ekonomik Bölgeselleşme ve Bölgesel Kalkınma, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay, Ayşe Berna Görmez, (Edit). Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde, Yerel ve Bölgesel Kalkınma- Kamu Yönetimi Perspektifi, Ankara: Orion Kitapevi, ss.2-17.

- Çoban, Sevgi (2010). “Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planlarında Türkiye'nin Bilim Politikası: 1990-2010 Dönemi”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, ss.104. <http://hutad.hacettepe.edu.tr/index.php/hutad/article/viewFile/98/41>, Erişim Tarihi, 12.11.2015
- Dede, Ayşegül (Haziran 2009). “AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı”, ss.2-5. <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/mevka.pdf>, Erişim Tarihi: 26.03.2015,
- Demir, Fatih (2009). “Bölgesel Kalkınma Ajansları: Ulusal Kalkınma ve Yerel Demokrasi ilişkisine Somut Bir Örnek”, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 2, ss.712-714. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/aec7fdb56e803cc_ek.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2015.
- Demiral, Mert (2012). Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve Turizm Sektörüne Etkileri: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği Uzmanlık Tezi, ss.19. <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31233,mertdemirelpdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 24.02.2016
- Demircan, Esra Sivrekli, (2008). “Yeni Ekonomik Düzendeki Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Belediyelerde Yeni Mali Yönetim Anlayışı”, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 30, ss.1-274.
- Demirci, Aytül Güneşer (2005). Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları, Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? , (Edit: Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, ss.190.
- Demiroğlu, Mahmut ve Demiroğlu, Elif Topal (2014). “Türkiye ve İngiltere Kalkınma Ajansları: İngiltere Deneyiminden Alınabilecek Dersler”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı:48, ss.1-253.

- Demirel, Songül (2014). “Yeni Yönetimin Ana Unsurları: Yerelleşme, Demokratikleşme ve İl Özel İdaresi”, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2 Sayı:2, ss.1-285.
- Deviren, Vatansever Nursen ve Yıldız, Onur (2014). “Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımının Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikalarına Etkileri”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 44, ss.26.
- Dinler, Zeynel (1998). Bölgesel İktisat, Ekin Yayınevi, Beşinci Baskı, Bursa.
- Doğan, Seyhun ve Yıldız, Zafer (2007), “Bölgesel Kalkınma, Turizmin İlişkisi ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 6, ss.1-233.
- Doğan, Burcu (2015). “Girişimciliğin Bölgesel Kalkınma Üzerine Etkisi”, I. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi, İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları, Mustafa Latif EMEK, Sefa Salih BİLDİRİCİ (Edit). ss.37.
http://www.ikad.org/FileUpload/ks517228/File/kongre_kitabi.pdf, Erişim Tarihi: 29.03.2016
- Dura, Yahya Can (2007). “Dünya Uygulamaları Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Yapısal Analizi”, ss.153. http://www.ipuder.org/dosya-arivi/doc_download/142-duyena-uygulamalar-balamnda-kalknma-ajanslarth-haziran-2007-say-455.html, Erişim Tarihi: 25.02.2015.
- Durdu, Zafer (2009). Türkiye’de Küreselleşmenin Siyasal-Kültürel Etkileri: Çokkültürcülük-Ulusal Kültür (Ege-Muğla Üniversitesi Örneği), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Elçin, A.Bora. 2012, “Küreselleşmenin Tarihçesi”, Merit Denetim Danışmanlık-Yeminli Mali Müşavirlik, ss.9. <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf>, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

Emini, T. Filiz ve Görün, Mustafa (2013). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Vizyon ve Misyon Bildirimlerinin Analizi, Mustafa Ökmen, Güven Şeker, Fatih Yaman, (Edit). Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları, Ankara: Orion Kitapevi, ss.75-89.

Erçin, Erhan (2004). Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Promat Basımevi, Birinci Baskı, İstanbul.

Erkan, Hüsnü, Uysal, Yaşar, Erkan, Canan ve Çetinkaya, Mevlüt (2007) “Türkiye İçin Bilgi Bazlı Sürdürülebilir Sanayileşme Stratejisi”, Ege Genç İşadamları Derneği, İzmir, Eylül, ss.78-79. <http://www.egiad.org.tr/wp-content/uploads/arastirma-raporlari/Sanayilesme-stratejisi.pdf>, Erişim Tarihi: 02.08.2015.

Erkut, Gülden ve Gönül, Dilcu (2010) Türkiye’de ve Dünyada Bölge Planlama Politikalarının Evrimi ve İzmir Kalkınma Ajansı Deneyiminden Yansımalar, Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları (Edit: Birol Akgül ve Nisfet Uzay) Ekin Yayınevi, Birinci Baskı, Bursa.

Eroğlu, Hatice Tuğba ve Aslan, Selçuk (2013). Binyıl Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesi ve E-Yönetişim Kapsamında Kent Konseylerinin Rolü ve İşlevsellikleri Üzerine Bir Değerlendirme, Yakup Bulut, Veysel Eren, Sedat Karakaya, Abdullah Aydın, (Edit). Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar, Ankara: Pegem Akademi, ss.6.

Eroğlu, Müzeyyen ve Kum, Melike (2010). “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Teşkilat İçindeki Yeri”, Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 35, ss.1-340. http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi35/eroglu_kum.pdf, Erişim Tarihi: 24.04.2015.

Ersöz, Ceren (2009). Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları: Türkiye’de Köylere Yönelik Bir Uygulama (1975-2001), T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Genel İktisat Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Eryılmaz, Bilal. (2002) Bürokrasi ve Siyaset, Alfa Yayınları, İstanbul, .

- Eşiyok, B. Ali (2002). “Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Dengesizlikler (Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin Kalkınmasına Yönelik Bir Model Önerisi, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü”, ss.16-21. http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2002GA/GA020716_Turkiye_Ekonomisinde_Bolgesel_Dengesizlikler.pdf, Erişim Tarihi: 19.08.2015
- Ezer, Feyzullah (2010). “1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’ye Etkileri”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 1, ss.1-519.
- Genç, Yusuf ve Barış, İsmail (2015). “Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerinden Yönetimin İşlevselliği”, ss.108. http://www.jasstudies.com/Makaleler/1364375890_8Do%C3%A7.%20Dr.%20Yusuf%20GEN%C3%87.pdf, Erişim Tarihi: 09.10.2015.
- Gitmez, Emin (2013). Yeni Bir Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Kalkınma Ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği, T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Gökbayrak, Şenay (2003a). Belediyeler, Özelleştirme ve Çalışma İlişkileri, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Tezler Dergisi: 12, Yayınlar: 28, Ankara, ss.79-80. <http://mulkiye.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/30.pdf>, Erişim Tarihi: 07.02.2015
- Gökbayrak, Şenay (2003b). “Belediyelerce Sunulan Kentsel Hizmetlerin Özelleştirilmesi Çerçevesinde Taşeronluk ve Çalışma İlişkileri Üzerine Etkileri”, ss.33. <http://www.ttb.org.tr/dergi/index.php/msg/article/download/358/337>, Erişim Tarihi: 25.09.2015
- Görkemli, H.Nur, (2011). Bölgesel Kalkınmada Teknoparklar, Çizgi Kitapevi, Konya.

Göymen, Korel (2004). Türkiye'de bölge kavramı ve politikaların gelişimi, AB ve Türkiye'de Bölgesel Yönetişim Uluslararası Konferansı, İstanbul: Pendik Belediyesi Yayınları, ss.13. http://research.sabanciuniv.edu/1426/1/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE_B%C3%96LGE_KAVRAMI_VE_POL%C4%B0T%C4%B0KALARININ_GEL%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0.doc, Erişim Tarihi: 17.10.2015

Gunca, Gülin (2011). Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Kapasitesinin İncelenmesi: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Karşılaştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Bölge Planlama Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Gümüş, Okan, (2006). Bölgesel Kalkınma Kavramı ve Avrupa Birliği – Türkiye Uygulaması Tr 90 Bölgesel Kalkınma Programı, ss.4. <http://www.okangumus.net/ContentDownload/b%C3%B6lgeselkalk%C4%B1nma%20veab.pdf>, Erişim Tarihi: 04.02.2015.

Günel, Alpay, Atvur, Senem ve Dernek, Kadriye Okudan (2014). “6360 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı:3, ss.1-385.

Gürbüz, Gökhan (2014). Sosyal Medya ve Demokrasi İlişkisi: Türkiye’de Sosyal Medyanın Katılımcı Demokrasiye Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Hasanoğlu, Mürteza, (2001). “Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri”, Sayıştay Dergisi Sayı: 43, ss.75-76. <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der43m4.pdf>, Erişim Tarihi: 09.01.2015.

Hasanoğlu, Mürteza ve Aliyev, Ziya (2006), “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Sayıştay Dergisi Sayı: 60, ss.81-94. <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der60m5.pdf>, Erişim Tarihi: 26.02.2015,

Hekimoğlu, Burhan ve Altındeğer, Mustafa (2006). “Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, ss.5-31. http://samsun.tarim.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/bolgesel_gelisme_politikalarinda_yasanan_degisim_bolgesel_kalkinma_ajanslari.pdf , Erişim Tarihi: 09.03.2015.

Ildırar, Mustafa (2004). Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul.

Işık, Nihat ve Duman, Erhan (2012). “1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.1-156.

Işık, Nihat ve Kılınç, Efe Can (2011). “Bölgesel Kalkınmada AR-GE ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı:6, Cilt:2, ss.10-11. http://iibfdergi.ogu.edu.tr/makaleler/11414529_6_6-2_Makale_0.pdf, Erişim Tarihi, 13.03.2015

İmga, Orçun (2003),“Türkiye'deki Bölge Kalkınma Projesi Deneyimleri”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 440, ss.232. <http://iibf.erciyes.edu.tr/kutuphane/petas/petas.php?skip=0&keyword=OR%C3%87UN+%C4%B0MGA&type=5>, Erişim Tarihi: 19.08.2015

İstanbul Ticaret Odası (2003). “Yerel/Bölgesel Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, ss.20. <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0006506.pdf> , Erişim Tarihi: 09.03.2015.

Kalkınma Bakanlığı (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 7-170. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/65/oik523.pdf>, Erişim Tarihi, 05.02.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Kalkınma Planı, ss.93-125.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 11.03.2015.

Karaarslan, Gökçe (2008). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler (Ekonomi-Maliye) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Karaca, Yakup (2013). Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara Ve Güney Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri, T.C Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Karacadağ (2013). Karacadağ Kalkınma Ajansı, TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı, 1. Taslak, ss.12.
http://2023.karacadağ.org.tr/Download/TRC2_Bolgesi_2014_2023_Bolge_Plani.pdf, Erişim Tarihi, 15.11.2015

Karadeniz, Cahide ve Sağın, Aslı, (2013). Yerelleşme ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, ss.6-9. <http://www.drahmetozen.com/wp-content/uploads/2013/01/yerellesme.ppt>, Erişim Tarihi: 17.01.2015.

Karakoyun, İlhan (2011). “Bölgesel Kalkınma ve STK’lar”, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri, İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı:148, ss.40.
http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/148/10%20%C4%B0lhan%20Karakoyun.pdf, Erişim Tarihi: 28.09.2015.

Karakoyun, İlhan (2013). “Kalkınma Ajansı Desteklerinin KOBİ’lere Etkisi”, Karacadağ Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri, Bölgesel Kalkınmada Verimlilik Kalkınma Ajansları, Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, Yıl: 15, Sayı: 289, ss.26. https://anahtar.sanayi.gov.tr/Files/Pdfs/anahtar_ocak_2013.pdf, Erişim Tarihi: 07.10.2015

- Karakuş, Olcay (2006). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Karasu, Koray (2009). "Yerelleşme Söylemi ve Bölgesel Kalkına Ajansları", Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 11, ss.3-37. <http://www.msydergi.com/uploads/dergi/105.pdf>, Erişim Tarihi, 26.10.2015.
- Kargı, Nihal (2009). "Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye'nin Bölgesel Politika Analizi", ss.19-27. http://www.uuiid.net/documents/sayi32NIHAL_KARGI.pdf, Erişim Tarihi: 29.05.2015.
- Kaya, Kılıç (2007). Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyasal Bilimler Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Kayasü, Serap (2003). "Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları", ss.16. <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0006506.pdf>, Erişim Tarihi: 25.02.2015.
- Kayasü, Serap ve Yaşar, Suna Senem (2004). "Bölgesel Kalkınma Ajansları: Türkiye Üzerine Öneriler", Kentsel ve Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt:1, ss.352. <http://www.fka.org.tr/ContentDownload/Kentsel%20Ekonomik%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20%20Sempozyum%20Kitap%C3%A7%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20-%20DPT%20&%20Pamukkale%20%C3%9Cnv%202004.pdf>, Erişim Tarihi, 28.07.2015
- Kayıkçı, Sabrina (2007). "Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları". Mülkiye Dergisi. Cilt: 31, Sayı: 256, ss.167.

- Kaypak, Şafak (2012). “Devletten Yerel Yönetime Değişim Sürecinde Sivil Toplumun Yeni Yüzü”, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1 Sayı:1, ss.1-94.
- Keleş, Ruşen (2006). Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Yayınevi.
- Kerman, Uysal, Altan, Yakup ve Aktel, Mehmet, (2008). “Dönüşen Devlette Yerelleşme Politikaları: Kalkınma Planları Üzerinde Bir Analiz”, ss.129-130. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/952c6f54ed1fa22_ek.pdf?dergi=Amme%20%DDdaresi%20Dergisi, Erişim Tarihi: 25.01.2015
- Kılıç, Benazir (2014). Bölgesel Kalkınmada Aracı Kurumlar Olan Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı İçerisindeki Konumu, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Kırışık, Fatih ve Sezer, Özcan (2015). “Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (Bit) Kamu Politikası Oluşturma Sürecindeki Rolü”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi İ.İ.B.F. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, ss.1-254.
- Koçak, Hüseyin(2009),“Yerel Kalkınmaya Katkısı Bağlamında Yerel ve Bölgesel Kalkınma Kuruluşlarının İşlevleri(Avrupa Örnekleri ve Türkiye)”, TODAİE 19-20 Ekim Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Sempozyumu, ss.729.
- Koçak, Süleyman Yaman (2009). “Avrupa Birliği, Geri Kalmış Bölgeleri Geliştirebildi Mi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı:3, ss.1-497.
- Koçberber, Seyit (2006). “Kalkınma Ajansları ve Sayıstay Denetimi”, Sayıstay Dergisi, Sayı: 61, ss.37-43. <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der61m3.pdf>, Erişim Tarihi: 09:02.2016
- Koyuncu, Evrim (2006). Türkiye’de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü Ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

- Köse, Ömer, (2003). “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, Sayıştay Dergisi Sayı 49, ss.3-12. <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der49m1.pdf>, Erişim Tarihi:14.02.2016
- Köse, Ömer, (2004). “Yerel Yönetim Olgusu ve Küreselleşme Sürecindeki Yükselişi, Sayıştay Dergisi, Cilt: 52, ss.48. <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der52m1.pdf>, Erişim Tarihi:14.08.2015
- Kuyaksil, Ali, (2012). “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Yerelleşme Perspektifinden İç Güvenlik Hizmetlerine Bir Bakış”, ss.440. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/49.pdf>, Erişim Tarihi:19.01.2015.
- Kulaksız, Yahya (2008). Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, ss.5-16. [http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/YAHYA%20KULAKSI%20\(t%C3%9Crk%C4%B0ye%E2%80%99de%20b%C3%96lgesel%20gel%C4%B0%C5%9Em%C4%B0%C5%9El%C4%B0k%20farklari,%20%C4%B0s.pdf](http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/YAHYA%20KULAKSI%20(t%C3%9Crk%C4%B0ye%E2%80%99de%20b%C3%96lgesel%20gel%C4%B0%C5%9Em%C4%B0%C5%9El%C4%B0k%20farklari,%20%C4%B0s.pdf), Erişim Tarihi:12.02.2016
- Küçükler, Erdal (2012). “Türkiye’de Kalkınma Planları Kapsamında Yapılan Eğitim Planlarının Analizi”, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt: 20 Sayı:1, ss.1-361.
- Kürkçü, Dumanlı Duygu, (2013). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar”, ss.3-4. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tojdac/article/viewFile/5000047131/5000044424>, Erişim Tarihi:08.01.2015.
- Künye, Neslihan (2014). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgelerin Ekonomilerine Katkıları: Panel Veri Uygulaması, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Maç, Nazlı (2006). “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye”, Konya Ticaret Odası Etüt Araştırma Servisi, ss.1-7. http://www.kto.org.tr/d/file/kalkinmaajans_rapor.pdf, Erişim Tarihi, 26.11.2015

- Mesçioğlu, Merve (2011). Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesi ve Avrupa Birliği Mali Yardımları Bağlamında Kalkınma Ajansları, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- MEVKA (2012). Mevlana Kalkınma Ajansı, Karaman Bölgesinde Rekabetin Artırılması Projesi, ss.38-50. <http://www.mevka.org.tr/Download.aspx?filePath>, Erişim Tarihi, 13.11.2015
- Oda, Salih (2008). Türkiye'de Lojistik Sektörü ve Dış Ticaret Üzerine Etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Olgun, Hürriyet, (2007). "Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerine Küre-Yerelleşme (Glocalization) ve Yerellik (Subsidiarity) Kavramları Çerçevesinde Bir Bakış", Sosyo-ekonomi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 5, ss.1-151.
- Ökmen, Mustafa (2005). Küreselleşme ve Yerelleşme, Küresel Sistem, Demokratikleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Yerel Demokrasi, Odak Yayınevi, Ankara.
- Ökmen, Mustafa, Özer, Buğra, Bal, Vedat, Şeker, Güven. , (2013). Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Süreçleri ve Yerel Yönetimler. M. Ökmen, (Ed).Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma Ankara: Orion Kitapevi, ss.85-94.
- Ökmen, Mustafa ve Canan, Kadri (2009). "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Kamu Yönetimi", Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:16 Sayı:1, ss.1-229.
- Ökmen, Mustafa ve Koçak, Yaman Süleyman, (2010). "Küreselleşme Çerçevesinde Yerelleşme ve Bölgeselleşme Eğilimleri", ss.1-2. <http://www.mustafaokmen.org/images/stories/Yayinlar/yerel-yonetimler/kuresellesme-yerel99.pdf>, Erişim Tarihi: 01.12.2014.

- Övgün, Barış, (2009). “Bir Politika Transferi Örneği: Bölge Kalkınma Ajansları” Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 62, Sayı:3, ss.1-404. dergiler.ankara.edu.tr/42/931/11618.pdf, Erişim Tarihi: 25.06:2015
- Övgün, Barış (2013). İl Özel İdarelerinden Bölge Özel Yönetimlerine, Yakup Bulut, Veysel Eren, Sedat Karakaya, Abdullah Aydın, (Edit). Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar, Ankara: Pegem Akademi, ss.800-806.
- Özdemir, Zafer, (2014). “Küreselleşme Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Türkiye Örneği”, ss.2. <http://akademikperspektif.com/2014/05/23/kuresellesme-surecinde-kalkinma-ajanslarinin-rolu-ve-turkiye-ornegi/>, Erişim Tarihi: 03.12.2014.
- Özel, Mehmet (2007). “Bir Yerelleşme Biçimi Olarak Özelleştirme, Rekabetle İlişkisi ve Yerel Yönetimlerde Uygulamaları”, ss.67-77. <http://www.bjmer.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=67>, Erişim Tarihi: 03.09.2015.
- Özdiñç, Hülya Kendir (2007). Neoliberal Politikalar ve Bölge Yönetimi Sorunu: Türkiye Deneyimi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi(Yönetim Bilimleri)Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Özen, Pınar (2005). “Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları”, ss.6. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajans_lari.pdf, Erişim Tarihi:
- Özen, Pelin Aslı ve Özmen, Yılmaz (2010). Öğrenen Bölgeler Perspektifinde AB Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi, Mevcut Durumu ve Türkiye’nin Alacağı Dersler, Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları (Edit: Birol Akgül ve Nısfet Uzay) Ekin Yayınevi, Birinci Baskı, Bursa, ss.229-236.

- Özer, M.Akif, (2006b). “Küreselleşme, Yerelleşme ve Kamu Yönetimi”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 450, ss.142-144.
www.tid.gov.tr/Makaleler/M.Akif%20Özer%20141-166.doc, Erişim Tarihi:11.12.2014.
- Özer, M.Akif (2006a). “Yönetişim Üzerine Notlar”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 63, ss.74.
<http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der63m4.pdf>, Erişim Tarihi: 14.10.2015
- Özer, M. Akif (2012). “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sosyal Ekonomik İşlevleri”, Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:12, Sayı: 2, ss.1-158.
- Özer, Yunus Emre, (2008). “Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye”, Eastern Mediterranean University, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, ss.391-397.
- Özer, Yunus Emre, (2009). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Özgür, Murat Ertuğrul (2010). Bölgesel Kalkınma, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı, ss.7.
<https://cihanaltun.files.wordpress.com/2014/12/bc3b6lgesel-kalkc4b1nma.pdf>, Erişim Tarihi, 03.02.2016
- Özışık, Fethi Ufuk (2013). “Küreselleşme-Yerelleşme Sürecinde Kentsel Yönetişim: Kalkınma Ajansları ve İzmir Örneği”, Kent Akademisi / Kent Kültürü ve Yönetimi Elektronik Dergisi, Yıl: 5, Sayı:12, ss.2.
- Özışık, Ufuk (2015). “Kent-Bölge Kavramı Işığında Türkiye’de Büyükşehir Belediye Sisteminde Değişim ve Kalkınma Ajansları: Yerel Ölçekte Mekânın ve Yönetişimin Yeniden Tanımlanması”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 10, Sayı:1, ss.1-342.

- Özmuş, Levent, (2005). “Desantralizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı”, ss.3-4. http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/SUO5_175_ek.pdf, Erişim Tarihi:28.02.2015.
- Özmen, Alper (2013). “Kamuda Yönetim Kültürü”, The Journal of Academic Social Science Studies Volume: 6 Issue: 3, ss.926-945. http://www.jasstudies.com/Makaleler/862906837_49%C3%96zmenAlper_S-925-946.pdf, Erişim Tarihi: 02.01.2015.
- Özmen, Fatma (2004). Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansları Küreselleşme Sürecinde Dünya’da ve Türkiye’de Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansı Uygulamaları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Öztürk, Ayşegül (2011). Yerel Kalkınmanın Yeni Aktörü Bölgesel Kalkınma Ajansları Ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Öztürk, Benazir ve Çolakoğlu, Elif (2015). “Bölgesel Kalkınma Yönünden Kalkınma Ajanslarının Türk İdari Teşkilatı’ndaki Konumu”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 2, ss.1-420.
- Özyücel, Mustafa, (2008). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Parlak, Bekir (2011). Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar, Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul,
- Pehlivan, Pınar (2013). “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği”, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 3, ss.1-561.

Peşelioğlu, İstemihan (2007). Avrupa Birliği Perspektifinde Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulama İmkânları, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Resmi Gazete, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm>, Erişim Tarihi: 22.08.2015.

Saraç, Ahmet (2006). Bölgesel Kalkınma Modelleri ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Sarıca, İsmail. (2001). “Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri”, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:1, ss.157-160. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868952.pdf>, Erişim Tarihi: 19.08.2015

Sarıhan, Zekeriya (2011). Yerel İktisadi Kalkınma Bağlamında Kalkınma Ajansları’nın Rolü ve Türkiye Uygulamaları, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Serka (2011) Serhat Kalkınma Ajansı, 2011 Yılı Ara Faaliyet Raporu, ss.7. <http://www.serka.gov.tr/store/file/common/813ffea8d7c4134bfc3bc309695d83a8.pdf>, Erişim Tarihi: 09.02.2016

Sert, Osman (2012). “Bölge, Türkiye’de Bölge Kavramı ve Kalkınma Ajanslarının Yapısı”, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 2, Sayı 4, ss.1-209

Sevinç, Haktan (2011). “Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, ss.39-43. http://gkd.comu.edu.tr/images/form/dosya/dosya_526897.pdf

- Sevinç, İsmail (2015). “Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörleri Olarak Kalkınma Ajansları: Eleştiriler ve Beklentiler”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Cilt: 6, Sayı: 13, ss.1-281.
- Sezer, Özcan (2008). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Sezgin, Ayşenur (2013). Kalkınma Ajansı Uygulamasının Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülke Örnekleri Açısından Sonuçları, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Şahin, Ali, Sevinç, İsmail ve Taşpınar, Yasin, (2013). “Bölgesel Kalkınmada Ajans Modeli: Shannon ve İzmir Kalkınma Ajansları”, M. Ökmen, G. Şeker ve F. Yaman (Edit.), Küreselleşme ve Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları, Orion Kitabevi, Ankara, ss.141-147.
- Şahin, Dilek (2008). Yönetimin Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Uyumunun Sağlanması Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Rolü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Projesi, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4228/4709.pdf>, Erişim Tarihi: 08.10.2015
- Şen, Hüseyin ve Kaya, Ayşe (2014). “Dünden Bugüne AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, ss.189-205. http://www.academia.edu/10109692/D%C3%BCnden_Bug%C3%BCne_AB_ve_T%C3%BCrkiyede_B%C3%B6lgesel_Politikalar_Kar%C5%9F%C4%B1a%C5%9Ft%C4%B1rmal%C4%B1_Bir_Analiz, Erişim Tarihi, 08.11.2015
- Şen, Zelal (2004). “Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi”, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi, Ekonomik ve Mali Konular Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, ss.4-44. http://www.ab.gov.tr/files/Uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/zelal_sen.pdf, Erişim Tarihi: 24.09.2015

Şinik, Bilal ve Telci, Ramazan (2015). “Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Bölgelere Etkisi: Belçika Örneği”, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 3, ss.421-578.

Taban, Sami ve Kar, Muhsin (2014). Kalkınma Ekonomisi, Ekin Yayınevi, Birinci Baskı. Bursa.

Tamer, Ahmet; (2008), “Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri”, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2757, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, ss.8-30.

Tan, Mehmet ve Belli, Aziz (2013). Yerel Kalkınma, Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş Örneği, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay, Ayşe Berna Görmez, (Edit). Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde, Yerel ve Bölgesel Kalkınma-Kamu Yönetimi Perspektifi, Ankara: Orion Kitapevi, ss.266-270.

Taner, Okan (2004). Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşme Ve Yoksulluk Süreci, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Taşlıyan, Mustafa ve Arı, Nazmiye Ülkü (2012). “Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde Sağlık Sektörünün Yeri Üzerine Bir Araştırma”, 2. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, ss.414. <http://docplayer.biz.tr/6588331-Bolgesel-kalkinma-potansiyelinin-harekete-gecirilmesinde-saglik-sektorunun-yeri-uzerine-bir-arastirma.html>, Erişim Tarihi:04.02.2016

Taşlıyan, Mustafa ve Korkmaz, Hatun (2014). “Bölgesel Sorunların Çözümü ve Kalkınmada Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Önemi: DOĞAKA, İKA ve ZEKA Örneği”, Giresun Üniversitesi, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 10 ss.1-453.

Tazesavaş, Tayfur (2011). “Kalkınma Ajansı Uygulamaları”, Bursa Planlama Uzman Yardımcısı, ss.3-6. <http://www.ipuder.org/katlmclarn-tematik-calmalar/216-kalknma-ajans-uygulamalar.html>, Erişim Tarihi:16.03.2015.

- Tekeoğlu, Muammer ve Ildırar, Mustafa (2012). “Küreselleşme Sürecinde Kent Ekonomileri: Gaziantep Örneği”, Türkiye Ekonomi Kurumu, ss.7. <http://www.tek.org.tr/dosyalar/gaziantep6.pdf>, Erişim Tarihi:04.02.2015.
- Turan, Menaf (2005). Bölgesel Kalkınma Programları, Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir? Derleyen: Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- Tiftikçigil, Burcu Yavuz (2009). “Bölgesel Kalkınmada Aşağıdan Yukarıya Yönetim Anlayışı ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı”, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler – 2, ss.718-720. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/aec7fdb56e803cc_ek.pdf, Erişim Tarihi:16.11.2015.
- Topal, A.Kadir, (2005). “İdarelerarası Mali İlişkiler: Türkiye ile AB Ülkelerine İlişkin Bir Karşılaştırma”, Amme İdare Dergisi, Cilt 38 Sayı 2, ss.26-27. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/df4dacd56372468_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi, Erişim Tarihi:27.11.2015.
- Toprak, Zerrin (2012). “Türkiye’de Yerel Yönetimler-Yapılanma Merkez –Yerel Yönetim İlişkileri”, ss.15. <http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/TURKIYE'DE%20YEREL%20YONETIMLER%20YAPILANMA.pdf>, Erişim Tarihi, 28.10.2015
- Turan, Seyida (2007). Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Turan, Şuayip, (2011). Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Tutar, Filiz ve Demirel, Mehmet (2007). “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt: 2, Sayı:1, ss.68. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423880385.pdf>, Erişim Tarihi:04.01.2016
- Tüleykan, Hayrettin (2010). “Tarihsel Süreçte Ekonomi ’de Devletin Yeri, Gelişimi ve Yeniden Yapılanması”, Bütçe Dünyası Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 33, ss.1-222.
- Tüsiad, (2008). Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar” Özet Bulgular, ss.1. http://www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/2008-09-03_TurkiyedeBolgeselFarklarvePolitikalarRaporuOzetBulgular1.pdf, Erişim Tarihi:24.02.2014
- Uçar, Ahmet, Arslan, Recep, Çağatay, Uluç (2013). Yerel Bölgesel Kalkınmada Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Rolü: Salihli Ticaret ve Sanayi Odası Örneği, "Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma-Kamu Yönetimi Perspektifi" kitabında bölüm, Editörler: Mustafa ÖKMEN, Uluç ÇAĞATAY, Ayça Berna GÖRMEZ, Orion Kitabevi, Nisan, ss.185-200.
- Uçar, Mehmet ve Karakaya, Abdullah (2014). “Yönetsel Reformla Perspektifinden Türkiye’de Yönetimin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı:2, ss.102-178.
- Uğuş, Burcu (2006). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Hukuk, Ekonomi Siyasal Bilimler Dergisi, Sayı: 46, ss.9. <http://www.eakademi.org/incele.asp>, Erişim Tarihi:20.02.2014.
- Uzay, Nispet (2005). Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara,
- Varol, Harika (2010). Bölgesel Gelişiminin Yerel/Bölgesel Yönetişim Modelleri Kapsamında Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

- Vurucu, Aslı Nazlı (2013). Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Yardımcıoğlu, Mahmut, Kocamaz, Hilal ve Sezal, Necdet. (2012). “Türkiye’de Günümüze Kadar İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma”, İkinci Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, ss.382-383. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/44.pdf>, Erişim Tarihi, 28.09.2015
- Yazkan, Ebru (2008). Bölgesel Gelişme Politikalarının Başarısında Kalkınma Ajanslarının Rolü, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Yeşil, Salih (2010). “Küreselleşme ve İşletmelerin Küreselleşme Süreçleri: Karşılaşılan Fırsatlar ve Tehditler”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, ss.1-121.
- Yücel, Fatma Nil, (2007). Maliye Teorisi Bağlamında, Mali, Desantralizasyon Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye(Kamu Ekonomisi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Yüceyılmaz, Hilal (2007). Avrupa Birliği Sürecinde Bölgesel Gelişmeler Ve Kalkınma Ajansları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Avrupa Birliği Sürecinde Bölgesel Gelişmeler ve Kalkınma Ajansları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Yüksel, Halit Gökhan (2015). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulanabilirliği Ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

- Yıldız, Güzide (2013) Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Güney Ege Kalkınma Ajansı Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Yılmaz, Ali (2010). “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 466, ss.181-184. <http://www.tid.gov.tr/Makaleler/466aliyilmaz.pdf>, Erişim Tarihi, 08.09.2015
- Yılmaz, Battal (2011a), Kalkınma Politikalarında Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Enstitü Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Yılmaz, Battal (2011b) “Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Yeni Bir Model Olarak Kalkınma Ajansları”, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı:15, ss.1-133.
- Yılmaz, Cevdet (2012). “Yerel Yönetimlerin Başarısının En Önemli Ön Şartı Kentlerin Ekonomik Gelişimidir, Yeni Büyükşehir’e Doğru”, Türkiye Belediyeler Birliği Dergisi, Sayı: 774-775, ss.6-7.
- Yıldız, Habib (2005). Küreselleşmenin Vergilendirme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, 1 Basım, Seçkin Kitapevi, Ankara,
- Yılmaz, Sırrı Ali ve Çetin Nadir Beyzade, (2007). “Küreselleşmenin İşsizlik Üzerine Etkileri”, E-Journal Of New World Sciences Academy, Volume:3, Number:1, ss.16-17. http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_1645/1645_49292.pdf, ErişimTarihi:15.01.2015
- ZEKA (2012) Zafer Kalkınma Ajansı, Kurumsal Stratejik Plan, ss.34. http://www.zafer.org.tr/jdownloads/Kurumsal%20Dokmanlar/Strateji%20Belgeler/i/kurumsal_sp.pdf, Erişim Tarihi, 07.11.2015

ZEKA (2015) Zafer Kalkınma Ajansı. 2014 Yılı Faaliyet Raporu, ss.12-13.
http://www.zafer.org.tr/jdownloads/Kurumsal%20Dokmanlar/Faaliyet%20RaporlarAe/zeka_faaliyet_raporu_2014.pdf, Erişim Tarihi:04.05.2015

Zengin, Gökhan (2014). “Etkinlik ve Demokrasi Açmazında, 6360 Sayılı Kanun: Merkezîyetçi-Yerelleşme Anlayışının, Yerel Özerklik Üzerine Etkileri”, Fatma Neval Genç (Edit). Kamu Yönetiminde Değişim, Kayfor X11 Bildiriler Kitabı, ss.351. <http://bys.trakya.edu.tr/file/download/77671545/>, Erişim Tarihi, 28.10.2015

Zengin, Ozan (2014). “Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2, ss.104.
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/4.pdf>, Erişim Tarihi, 17.02.2016

Zibel, Ertan. (2009), “Küreselleşme, Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları”, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler IV. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, TODAİE, Ankara, ss.679.